

Lagrådsremiss

En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 4 december 2025

Gunnar Strömmer

Lisa Cederberg
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Psykiskt våld är ett allvarligt samhällsproblem och förekommer inte sällan som en del av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Psykiskt våld förekommer inte minst i ungas parrelationer och våldet har ofta digitala dimensioner. De negativa effekterna för den som utsätts för psykiskt våld är påtagliga på såväl kort som lång sikt. Mot den bakgrunden bedöms det finnas ett behov av ett stärkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld.

Det föreslås därför att ett nytt brott ska införas i brottsbalken, med beteckningen *psykiskt våld*. Regleringen innebär att det blir straffbart att upprepat utsätta en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Det föreslås även att det ska bli straffbart att utsätta någon för otillbörlig övervakning som är varaktig, om gärningen varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla. Straffet föreslås vara fängelse i högst fyra år.

Det föreslås vidare att brottet psykiskt våld ska kunna ingå som ett led i barnfridsbrott, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Dessutom föreslås att brottet förolämpning ska kunna ingå som ett led i grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	4
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Psykiskt våld	7
4.1	Bakgrund	7
4.1.1	Begreppet psykiskt våld	7
4.1.2	Förekomst och konsekvenser av psykiskt våld	10
4.1.3	Gällande rätt	14
4.1.4	Tidigare överväganden och åtgärder	17
4.2	Det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld behöver stärkas	21
4.3	En särskild straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld bör införas	25
4.4	Brottsbeteckning, straffskalor och förhållandet till andra straffbestämmelser	52
5	Brottskatalogerna för fridskränkningssbrotten, olaga förföljelse, barnfridsbrott och hedersförtryck bör utvidgas	59
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	69
7	Konsekvenser	71
8	Författningskommentar	75
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)	83
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	86
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	89
Bilaga 4	Sammanfattning av Utkast till lagrådsremiss En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld	90
Bilaga 5	Utkastets lagförslag	91
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna	94

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Häriigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 4 kap. 3, 4 a, 4 b och 4 e §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 7 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

3 §¹

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grov barnfridsbrott* till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

4 a §²

Den som mot en närstående eller tidigare närstående person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § (1988:688) om kontaktförbud, eller

2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1

döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada

¹ Senaste lydelse 2025:559.

² Senaste lydelse 2025:559.

personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

4 b §³

Den som förföljer en person genom att begå eller på annat sätt medverka till brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,

3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,

4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,

6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,

7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,

8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,

9. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §,

10. psykiskt våld enligt 4 kap. 7 b §,

10. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,

11. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,

12. förolämpning enligt 5 kap. 3 §,

11. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket,

13. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket,

12. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

14. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

13. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §,

15. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §,

14. våld eller hot mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § första stycket eller försök till sådant brott,

16. våld eller hot mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § första stycket eller försök till sådant brott,

15. angrepp mot tjänsteman enligt 17 kap. 2 § första och andra styckena eller försök till sådant brott,

17. angrepp mot tjänsteman enligt 17 kap. 2 § första och andra styckena eller försök till sådant brott,

16. förolämpning mot tjänsteman enligt 17 kap. 3 §, eller

18. förolämpning mot tjänsteman enligt 17 kap. 3 §, eller

17. överträdelse av kontaktförbud eller överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud

19. överträdelse av kontaktförbud eller överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud

³ Senaste lydelse 2025:579.

enligt 24 § lagen (1988:688) om
kontaktförbud döms, om var och en
av gärningarna har utgjort led i en
upprepad kränkning av personens
integritet, för olaga förföljelse till
fängelse i högst fyra år.

enligt 24 § lagen (1988:688) om
kontaktförbud

*döms, om var och en av
gärningarna har utgjort led i en
upprepad kränkning av personens
integritet, för olaga förföljelse till
fängelse i högst fyra år.*

4 e §⁴

Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 1. brottsliga gärningar enligt 3–6
3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen
6 eller 12 kap. eller enligt 24 § (1988:688) om kontaktförbud, eller
lagen (1988:688) om kontakt-
förbud, eller

2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller
stämpling till brott enligt 1

döms, om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller
familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, var och en av
gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet
och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för
hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

7 b §

*Den som upprepat utsätter en
annan person för kränkningar i
form av förolämpningar, otill-
börliga hot, otillbörligt tvång eller
otillbörlig övervakning, döms, om
kränkningarna sammantagna varit
ägnade att allvarligt skada
personens självkänsla, för psykiskt
våld till fängelse i högst fyra år.*

*För psykiskt våld döms också den
som utsätter en annan person för
otillbörlig övervakning som är var-
aktig, om gärningen varit ägnad att
allvarligt skada personens själv-
känsla.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

3 Ärendet och dess beredning

I oktober 2021 fick en utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att se över straffansvaret för psykiskt våld. Enligt uppdraget skulle utredaren utifrån en analys av gällande rätt ta ställning till och lämna förslag på hur det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld kan stärkas. Utredaren skulle också analysera om det finns ett behov av att ändra åtalsreglerna för ärekränkningsbrotten, så att allmänt åtal ska kunna väckas i fler fall än idag när brotten begås i nära relation eller vid hedersrelaterat våld och förtryck, samt oavsett ställningstagande i sak lämna förslag på hur en sådan reglering bör vara utformad (Ju2021/03756). Den 3 augusti 2022 överlämnades departementspromemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18). En sammanfattning av promemorian och dess lagförslag finns i *bilaga 1* och *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2022/02651).

Som ett led i den fortsatta beredningen har det utarbetats ett utkast till lagrådsremiss med ett förslag till en straffbestämmelse med en annan utformning än den som föreslås i promemorian. En sammanfattning av utkastet och dess lagförslag finns i *bilaga 4* och *bilaga 5*. Utkastet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2025/01157).

4 Psykiskt våld

4.1 Bakgrund

4.1.1 Begreppet psykiskt våld

Psykiskt våld i en nationell kontext

Det finns inte någon enhetlig definition av psykiskt våld och begreppet kan därför ha flera innebörder. Därtill kan ett stort antal typer av handlingar falla in under begreppet psykiskt våld. Även vad som betecknas som våld har varierat över tid.

Begreppet våld används i flera straffbestämmelser i brottsbalken, däremot förekommer inte begreppet psykiskt våld. I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) används begreppet psykisk misshandel, som ett exempel på när vård ska beslutas på grund av en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Psykisk misshandel lades till i lagtexten i förtydligande syfte 2003, eftersom det enligt förarbetena inte fick råda någon som helst oklarhet eller tveksamhet om att såväl fysisk som psykisk misshandel kan utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling (prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m., s. 82).

I Socialstyrelsens handbok om våld i nära relationer, som är ett komplement till dess föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39), anges bl.a. att våld – i kontexten våld i nära relationer – är ett mångtydigt begrepp som i både forskning och praktik kan definieras på olika sätt samt ta sig många olika uttryck. Psykiskt våld kan enligt Socialstyrelsen vara hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Den våldsutsatta kan också utsättas för kontroll, social isolering och begränsningar i olika avseenden. Det kan även vara fråga om ekonomiskt våld, exempelvis genom kontroll av gemensamma ekonomiska tillgångar, eller materiellt våld, exempelvis genom att förstöra den utsattas personliga tillhörigheter. Våld mot husdjur kan också ingå i mönstret. Vidare nämner Socialstyrelsen att de digitala dimensionerna av våld kan ta sig uttryck genom exempelvis övervakning av aktiviteter, kontakter eller var den utsatta befinner sig. Socialstyrelsen framhåller också att våld inom ramen för en hederskontext, utöver ovan nämnda former, kan ta sig uttryck genom begränsningar i förhållande till klädval, umgänge eller livsval (exempelvis val av partner). Socialstyrelsen framhåller att våldet ofta består av en kombination av olika handlingar och att det kan skapa ett mönster av utsatthet.

Inte heller i den socialt orienterade forskningen är det självklart vilka handlingar som ska omfattas av våldsbegreppet. Ett brett våldsbegrepp, som inkluderar såväl våld som lämnar synliga spår som det latent hot om våld som kännetecknar en våldsam relation, tycks dock vara det mest förekommande. Enligt forskning kan det psykiska våldet utgöras av att skrämra eller kränka en annan person, på sätt som inte är fysiska, eller att styra över eller dominera en annan person med hjälp av en bakomliggande makt eller hotbild. Flera forskare lyfter fram kontroll som centralt, både som medel och som mål, för framför allt mäns våld mot kvinnor. I en rapport från Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) definieras psykiskt våld som ”handlingar som allvarligt försämrar individens självkänsla och psykologiska integritet, t.ex. genom tvång, kontroll eller hot” (Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – En systematisk kartläggning, 2022).

Inom forskningen framhålls att olika våldshandlingar och kontrollerande tekniker tillsammans bildar ett mönster av våld som måste förstås sammantaget. Utvecklingen av våld i en relation beskrivs ofta som en process, inom vilken våldets frekvens och allvarlighetsgrad ökar successivt, med följden att den utsattas livsutrymme minskar. Vidare beskrivs våldet som en normaliseringsprocess, där den utsattas självkänsla och självförtroende försämras gradvis. Om våldet fortsätter och blir grövre och mer frekvent kan anpassning och normalisering bli en överlevnadsstrategi för den utsatta. Det tycks också råda viss enighet om att det psykiska våldet är den våldsyttning som först visar sig i en relation och att det psykiska våldet orsakar ett stort känslomässigt lidande. Barn, unga, äldre, personer med funktionsnedsättning, hbtqi-personer och utrikes födda kvinnor lyfts fram som särskilt sårbara grupper.

I Brås rapport Brott i nära relation – Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden (2024:4) definieras psykiskt våld som kränkningar och förödmjukelser, digitalt våld, kontrollerande beteende, trakasserier och stalkning, hot samt hot med vapen. Därutöver anges att

även ekonomiskt och materiellt våld är våldsformer som kan förekomma i nära relationer.

I Brås rapport Våld i ungas parrelationer (2021:15) beskrivs att psykiskt våld – även innefattande materiellt, ekonomiskt och latent våld – i ungas parrelationer bl.a. kan anta formen av olika typer av nedvärderande beteenden och tillmälen, trakasserier eller ryktesspridning, förödmjukelser, våldsamma utbrott samt hot om kränkningar, om fysiskt våld eller om spridning av integritetskränkande bilder. Enligt rapporten kan det också vara fråga om olika former av kontroll- och övervakningsbeteenden, som exempelvis att kräva att få veta vem den utsatta pratar med, att bestämma över klädsel, utseende eller umgänge, att övervaka samtal, digitala konversationer eller var den utsatta befinner sig samt att kräva lösenord till sociala medier eller bankkonton.

Psykiskt våld i en internationell kontext

Det finns ett stort antal internationella dokument i vilka psykiskt våld ingår som en komponent i de våldsbegrepp som används. Några av dessa redovisas översiktligt nedan.

I FN:s deklaration om avskaffandet av allt våld mot kvinnor, som antogs av FN:s generalförsamling 1993, definieras våld mot kvinnor som ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i, eller sannolikt kommer att resultera i, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller sådant lidande för kvinnan, innefattande hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet” (artikel 1). Det kan således konstateras att deklarationen omfattar även psykiskt våld.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) ratificerades av Sverige 2014. I juni 2023 anslöt sig även EU till konventionen. I konventionens artikel 3 a definieras våld mot kvinnor som ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en form av diskriminering av kvinnor som avser varje fall av könsrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada, eller motsvarande lidande, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang. I artikel 3 b definieras våld i hemmet som varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen, i hemmiljön eller mellan nuvarande eller före detta makar eller partner. En skillnad mot andra internationella dokument är att Istanbulkonventionens definition uttryckligen inkluderar även ekonomisk skada och lidande. I den förklarande rapporten till konventionen anges att psykiskt våld utgörs av ett avsiktligt beteende som på ett allvarligt sätt påverkar en annan persons psykiska integritet genom tvång och hot. Vidare anges att det inte är enstaka gärningar, utan ett upprepat beteende, som är avsett att omfattas av termen psykiskt våld (artikel 33).

Sedan den 1 januari 2020 gäller FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) som svensk lag (se lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). I artikel 19 slås bl.a. fast att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller

övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) publicerar så kallade allmänna kommentarer om hur olika artiklar och teman i barnkonventionen ska tolkas (Barnrättskommitténs allmänna kommentar). Enligt kommentar nummer 13, som reviderades i mars 2014, omfattar psykiskt våld enligt barnkonventionen psykisk misshandel, psykiska övergrepp, verbala kränkningar, känslomässiga övergrepp eller emotionell vanvård.

I maj 2024 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2024/1385 om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Syftet med direktivet är att fastställa en heltäckande ram för att effektivt förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i nära relationer i hela unionen. I direktivet anges bl.a. att våld i nära relationer kan leda till allvarliga fysiska och psykiska trauman samt att våldet kan ta sig fysiska, sexuella, psykiska och ekonomiska uttryck. Det anges också att våld i nära relationer ofta innebär tvingande kontroll (skäl 11). Av artikel 2 följer att våld mot kvinnor definieras som alla handlingar som innebär könsrelaterat våld, inbegripet hot, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, som riktas mot kvinnor eller flickor på grund av att de är kvinnor eller flickor eller som i oproportionell grad drabbar kvinnor eller flickor, som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller lidande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang. Våld i nära relationer definieras som alla handlingar som innebär fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som förekommer inom familjen eller i hemmiljön.

Sammanfattningsvis står det alltså klart att psykiskt våld, trots avsaknaden av en enhetlig definition, är ett begrepp som är tydligt etablerat och att beskrivningarna av det psykiska våldet har ett stort antal gemensamma nämnare, oaktat i vilka sammanhang de förekommer. Flera andra länder har också straffrättsliga regleringar som kan omfatta psykiskt våld, vissa genom straffbestämmelser som direkt tar sikte på psykiskt våld och vissa genom straffbestämmelser som kan omfatta vissa former av psykiskt våld.

4.1.2 Förekomst och konsekvenser av psykiskt våld

Eftersom begreppet psykiskt våld inte har en enhetlig definition är det svårt att jämföra statistik och få en bild av hur utbrett det psykiska våldet är. Resultatet av de studier som redogörs för nedan visar dock att den självrapporterade utsattheten för psykiskt våld är högre än den för fysiskt våld.

Psykiskt våld bland vuxna

I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå), där brott i nära relation (av nuvarande eller tidigare partner) kartlagts, framgår att utsattheten för våld i nära relation är utbredd i samhället. Kvinnor är mer utsatta än män. (Rapport 2024:4 Brott i nära relation – Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden.) Enligt rapporten är det betydligt vanligare att utsättas för psykiskt våld än fysiskt våld i en nära relation. Resultaten visar

också att psykiskt våld (enligt frågeinnehållet kränkningar och förödmjukelser, digitalt våld, kontrollerande beteende, trakasserier och stalking, hot samt hot med vapen) är den typen av våld som i lägst utsträckning polisanmäls (2,5 procent). Enligt Brå kan det bero på att vissa av de typer av våld som ingår i kategorin psykiskt våld inte nödvändigtvis utgör brott i juridisk mening (t.ex. att utsättas för kränkningar och förödmjukelser).

I kartläggningen uppgav totalt 13,6 procent att de blivit utsatta för någon typ av våld i nära relation under 2022. Det var vanligare att yngre personer uppgav att de blivit utsatta för våld i nära relation, jämfört med äldre. Vanligast förekommande var att utsättas för någon form av psykiskt våld, 12,9 procent för kvinnor och 10,7 procent för män, och inom den kategorin var det vanligast att ha blivit utsatt för kränkningar och förödmjukelser. Detta kan jämföras med att andelen som uppgav utsatthet för fysiskt våld under 2022 var 2,6 procent för kvinnor och 2 procent för män. I kartläggningen framkom att det även under livstiden var vanligare att ha blivit utsatt för psykiskt våld än fysiskt våld. 30,4 procent av kvinnorna och 18,6 procent av männen uppgav att de utsatts för psykiskt våld någon gång i sitt liv, medan motsvarande siffror för fysiskt våld uppgick till 14,6 procent för kvinnor och 6,6 procent för män. I rapporten framhålls, utifrån komplexiteten i att undersöka våld i nära relation, att resultaten bör betraktas som en uppskattning av miniminivån av andelen personer som utsätts för olika former av våld av en nuvarande eller tidigare partner.

Även andra studier visar att utsattheten under livstiden är högre för psykiskt våld än för fysiskt våld, se t.ex. Brås rapport 2014:8 Brott i nära relationer – En nationell kartläggning och Uppsala universitets (Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK) rapport 2014:1 Våld och hälsa – en befolkningsundersökning av kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa. I den sistnämnda studien ställdes frågor om utsatthet för olika typer av våld – sexuellt, fysiskt och psykiskt. I studien uppgav sammanlagt 22 procent av kvinnorna och 9 procent av männen att de under någon period i sitt liv efter 18 års ålder hade utsatts för systematiskt och upprepat psykiskt våld.

Psykiskt våld mot barn och i unga parrelationer

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har tillsammans med forskare, på uppdrag av regeringen, vid flera tillfällen genomfört nationella kartläggningar av våld mot barn i Sverige. I studien Våld mot barn 2022 – En nationell kartläggning fick ungdomar i årskurs nio svara på frågor om utsatthet för bl.a. våld (fysiskt, psykiskt eller sexuellt) under hela uppväxten. Av kartläggningen framgår att 57 procent av ungdomarna uppgav att de hade utsatts för någon form av våld under uppväxten. 15 procent av ungdomarna uppgav att de hade utsatts för psykiskt våld av en vuxen. Av dessa uppgav över 50 procent att förövaren var en biologisk pappa eller adoptivpappa.

Utsatthet för våld i unga parrelationer är en fråga som i internationell forskning rönt stor uppmärksamhet under senare år, men där det tidigare funnits relativt få svenska studier. Av Brås nationella kartläggningar av våld i nära relationer från 2014 och 2024 framgår dock att utsattheten är högre bland yngre än bland äldre, och av Brås kortanalys om risk för våld i en parrelation framgår det att risken för att utsättas för våld i partnerrelation är störst bland unga och unga vuxna (16–29 år) (Risk för våld i en

partnerrelation – En statistisk analys av sociodemografiska faktorer, Brå 2025:1).

Vidare konstaterar Brå i rapporten Våld i ungas parrelationer (Brå 2021:15) att psykiskt våld (inklusive materiellt, ekonomiskt och latent våld) förekommer i ungas parrelationer samt att det bland unga är vanligt att olika former av psykiskt våld och kontrollerande beteenden sker på digitala arenor. Detta innebär att våldet kan ha en mycket hög frekvens och vara ständigt närvarande. Rapporten grundar sig bl.a. på resultaten av den första större svenska studie som hade som syfte att undersöka våld i ungas parrelationer. Enligt studien, som genomfördes 2017 och 2018, hade totalt 60 procent av ungdomar i åldern 15 till 19 år erfarenhet av våld i parrelationer. Den vanligaste formen av våld var psykiskt våld på nätet (50 procent), följt av psykiskt våld utanför nätet (40 procent) (Korkmaz, Øverlien & Lagerlöf, Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence, 2020).

I en enkätstudie genomförd av Folkhälsomyndigheten under 2023, bland personer i åldern 16–29 år, angav 25 procent av de svarande att de hade utsatts för psykiskt våld. Bland flickor och kvinnor var andelen 33 procent. Bland de som svarat att de utsatts för psykiskt våld var det vanligast att den som utsatt dem var en nuvarande eller före detta partner, 64 procent för flickor och kvinnor och 40 procent för pojkar och män. (Ungas hälsa, relationer och sexliv – resultat från UngKAB23).

Även i den ovan nämnda kartläggningen från Stiftelsen Allmänna Barnhuset, avseende ungdomar i årskurs nio, undersöktes utsatthet bl.a. för våld i ungas parrelationer. Även den kartläggningen visade att psykiskt våld är vanligt förekommande i ungas parrelationer. Flickor och icke-binära lyftes i rapporten särskilt fram som utsatta för alla former av psykiskt våld i parrelation i större utsträckning än pojkar, och det var också betydligt vanligare att flickor och icke-binära var utsatta för upprepat sådant psykiskt våld.

Slutsatserna av studierna är att psykiskt våld i ungas parrelationer är vanligt förekommande och ofta överlappar med andra former av våldsutsatthet. I några av studierna framhålls att det finns vissa hinder för att rättsväsendet ska kunna arbeta framgångsrikt med att utreda och väcka åtal för brott i ungas parrelationer. Detta bedöms bl.a. ha ett samband med att de straffbestämmelser som är avsedda att fänga systematiskt eller upprepat våld i nära relationer (grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning) kan vara svåra att applicera på våld i ungas parrelationer, eftersom ungas mer tillfälliga och kortvariga relationer inte alltid anses utgöra en närstående relation i straffrättsligt hänseende. (Brås rapport 2021:15, Våld i ungas parrelationer, samt Jämställdhetsmyndighetens och Stiftelsen Allmänna Barnhusets rapport, Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser, 2024.)

Psykiskt våld kopplat till hedersnormer

I kartläggningen av Stiftelsen Allmänna Barnhuset undersöktes även utsatthet för hedersrelaterat förtryck under uppväxten. Av kartläggningen framgick att nästan 20 procent av ungdomarna levde med förväntningar från familjen eller släkten att vänta med sex tills de gift sig, s.k. oskultskrav. Dessa ungdomar uppgav i högre utsträckning än andra ungdomar att

de utsatts för våld (inkluderat psykiskt våld) av framför allt föräldrar och andra vuxna. I synnerhet flickor rapporterade utsatthet för våld. En annan form av förtryck som kartlades var kontroll, exempelvis i form av krav på partner eller relation för att partnern ska bli accepterad av familj och släktingar, samt vilka konsekvenser ungdomarna förväntade sig att en otillåten kärleksrelation skulle leda till (exempelvis tvång om att förlova eller gifta sig, hot om att bli utfrusen, inlåst, utkastad, utförd ur landet, skadad eller tvingad till oskuldskontroller). Ungdomar med oskuldskrav, särskilt flickor, uppgav i högre utsträckning än andra ungdomar att en otillåten relation skulle leda till konsekvenser. Den vanligaste förväntade konsekvensen var att familjen skulle försöka få dem att göra slut. Att bli utfrysad eller instängd var en betydligt vanligare förväntad konsekvens bland flickor med oskuldskrav (7 procent) i jämförelse med övriga. För ungdomar med oskuldskrav var det tio gånger vanligare att förvänta sig att bli utkastad än bland övriga ungdomar. Att bli hotad eller skadad som en förväntad konsekvens var femton gånger vanligare bland flickor med oskuldskrav än bland övriga flickor, men också fem gånger vanligare i jämförelse med pojkar med oskuldskrav.

Slutsatserna av studien är att hedersrelaterat förtryck ofta utgörs av kontroll och styrning i fråga om bl.a. sexualitet, klädsel, umgänge och rörelsefrihet. Det konstateras också att hedersrelaterat våld och förtryck främst drabbar flickor och icke-binära och att det finns ett tydligt samband mellan exempelvis krav på partner och psykisk ohälsa bland främst flickor (Jämställdhetsmyndighetens och Stiftelsen Allmänna Barnhusets rapport 2024).

Även s.k. omvändelseförsök kan förekomma i en hederskontext och i vissa fall komma till uttryck genom psykiskt våld. I rapporten Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige, som tagits fram av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), definieras omvändelseförsök som påtryckningar och tvång som syftar till att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet, eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill. I den nationella ungdomsenkäten från 2021 uppgav 5 procent av hbtq-personerna att de blivit utsatta för allvarigare former av omvändelseförsök, t.ex. att föras ut ur Sverige, skickas på uppfostringsresa eller andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador. I samma enkät angav 18 procent av samtliga hbtq-personer att någon hade försökt påverka deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck (MUCF 2022). Hbtq-personer med utländsk bakgrund hade enligt undersökningen lägre möjligheter att välja vem de vill gifta sig med jämfört med såväl andra personer med utländsk bakgrund som personer med svensk bakgrund.

Förekomsten av påtryckningar och krav kopplade till sexuell läggning och oskuld har också undersökts i Folkhälsomyndighetens enkätstudie UngKAB23, som genomfördes bland personer i åldern 16–29 år. I studien angav 9 procent av de svarande att de utsätts, eller har utsatts, för krav från familjen om att vänta med sex tills de gifter sig. Andelen är något högre bland flickor och kvinnor än bland män och pojkar. I samma studie angav 7 procent av de svarande som inte var heterosexuella att någon i deras familj eller släkt använt påtryckningar, hot eller våld för att försöka få dem att ändra sin sexuella identitet. Andelarna var samma för kvinnor och flickor som för män och pojkar (6 procent vardera).

4.1.3 Gällande rätt

I Sverige finns det som tidigare nämnts inte någon straffbestämmelse som särskilt tar sikte på psykiskt våld. Det finns dock flera straffbestämmelser som kan omfatta vissa former av psykiskt våld.

Bland dessa finns straffbestämmelsen om *misshandel* i 3 kap. 5 § brottsbalken, av vilken det bl.a. framgår att den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta kan dömas för misshandel. Till sjukdom hänförs även psykiska effekter, som psykisk sjukdom och psykisk invaliditet, men också sådant psykiskt lidande som medför en medicinskt påvisbar effekt, t.ex. en psykisk chock eller en neuros. För att ansvar ska kunna inträda krävs ett orsakssamband mellan gärningen och den medicinskt påvisade effekten (prop. 1997/98:55 Kvinnofrid s. 76). Ansvar för misshandel kan även aktualiseras vid försummelse och vanvård i situationer där den som underlåter att handla befinner sig i en s.k. garantställning i förhållande till den utsatta. Ett sådant ansvar kan exempelvis aktualiseras om en förälder uppsåtligt underlåter att söka läkarvård för ett sjukt barn. Vid gradindelningen av ett misshandelsbrott finns det möjlighet att beakta om misshandeln har pågått under lång tid eller utgjort ett led i allvarliga och upprepade övergrepp, och därför varit påtagligt integritetskränkande eller nedbrytande. Detsamma gäller om misshandeln riktats mot en person som befunnit sig i en särskilt utsatt situation, såsom ett barn. Vid flerfaldig brottslighet mot samma offer kan upprepningen verka straffskärpande, såväl för de enskilda brotten som för brottslighetens samlade straffvärde.

I 4 kap. 4 § brottsbalken finns straffbestämmelsen om *olaga tvång*. Av bestämmelsen framgår att den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något döms för olaga tvång. Straffansvar för olaga tvång förutsätter alltså, vid hot, ett hot om brottslig gärning. Straffansvar för olaga tvång kan exempelvis inträda vid hot mot offrets egendom, t.ex. mot husdjur. Det kan också vara fråga om hot om så kallat menligt meddelande, exempelvis att hota med att avslöja någons sexuella läggning. Även underförstådda hot, eller utnyttjande av ett redan uppkommit tvångsläge, kan utgöra olaga tvång. Olaga tvång kan således, i vart fall i teorin, omfatta vissa former av psykiskt våld. I likhet med vad som gäller för misshandelsbrottet måste det emellertid finnas, och kunna bevisas, ett orsakssamband mellan hotet och vad den tvungne tvingas till.

Även när det gäller *olaga hot*, som regleras i 4 kap. 5 § brottsbalken, krävs hot om brottslig gärning för att ansvar ska inträda. Hotet ska vara ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid. Till skillnad från olaga tvång behöver hotet alltså inte ha lett till någon effekt i det enskilda fallet. Straffansvaret kan således omfatta beteenden som kategoriseras som psykiskt våld, men omfattar alltså inte hot som inte når upp till att vara hot om brottslig gärning. Hot som lett till svårt psykiskt lidande, eller om det riktats mot någon i en särskilt skyddslös ställning, kan föranleda att brottet ska bedömas som grovt.

Av straffbestämmelsen om *ofredande* i 4 kap. 7 § brottsbalken framgår att den som fysiskt antastar någon annan eller utsätter någon annan för störande kontakter eller annat hänsynslöst agerande döms, om gärningen

är ägnad att kränka den utsattas frid på ett kännbart sätt, för ofredande. Många former av psykiskt våld är straffbara som ofredande. Det kan t.ex. vara fråga om upprepade störande kontakter eller att allvarligt skrämma någon. Även vissa former av självmordshot, om de framställs av ren illvilja eller har utformats på ett sätt som är avsett att vara särskilt skrämmande och obehagligt, kan omfattas. Ansvar för ofredande kan också bli aktuellt när det är fråga om långvariga hänsynslösa beteenden. Att exempelvis otillbörligt närma sig en människa med ord eller handling kan utgöra ofredande, liksom att upprepade gånger ringa någon, skicka ett stort antal meddelanden, följa efter någon eller återkommande dyka upp utanför dennes bostad. Vid bedömningen av om gärningen varit ägnad att kränka den utsattas frid på ett kännbart sätt kan bl.a. beaktas om agerandet riktar sig mot en särskilt sårbar person, t.ex. någon som befinner sig i en beroendeställning (prop. 2016/17:222 Ett starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten s. 58–64).

Straffansvar för *förtal* enligt 5 kap. 1 § brottsbalken kan bli aktuellt i situationer där någon pekar ut någon annan som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt lämnar en uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning. Om personen som lämnade uppgiften var skyldig att uttala sig eller om det annars med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgiften, och personen som lämnade uppgiften visar att den var sann eller att han eller hon hade skälig grund för den, ska det inte dömas till ansvar. Förtal ingår i straffkatalogen för fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Av straffbestämmelsen om *förolämpning* i 5 kap. 3 § brottsbalken framgår att den som (om gärningen inte är straffbar som förtal eller grovt förtal) riktar beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende mot någon annan döms, om gärningen är ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet, för förolämpning. Sett till sin ordalydelse kan bestämmelsen omfatta flera former av psykiskt våld. För straffansvar krävs dock att uttalandet eller beteendet på ett mer personligt plan kan träffa den angripne. Det är således inte tillräckligt att uttalandet eller beteendet enligt sociala normer rent allmänt kan anses som förargande och olämpligt (prop. 2016/17:222 s. 72). Beteenden som kan anses träffa den angripne på ett mer personligt plan kan t.ex. vara om uttalandet anspelar på en persons etniska ursprung, sexuella läggning, könstillhörighet eller på något särpräglad drag i utseendet. Bestämmelsen omfattar endast enstaka nedsättande uttalanden eller annat förödmjukande beteende. Något handlingsmönster, såsom ofta är fallet vid psykiskt våld, omfattas inte av straffansvaret. Dessutom innebär den särskilda åtalsregeln i 5 kap. 5 § att allmänt åtal mycket sällan väcks för förolämpning som enskilt brott.

Även straffbestämmelsen om *skadegörelse* i 12 kap. 2 § brottsbalken bör nämnas. Av bestämmelsen framgår att den som förstör eller skadar egendom till men för någon annans rätt döms för skadegörelse. Djur är egendom i bestämmelsens mening. Att använda fysiskt våld mot husdjur kan därför vara skadegörelse. Ansvar för skadegörelse kan i vissa fall förekomma även för beteenden som är inriktade på att orsaka annat än ekonomiskt lidande. Så kan vara fallet när en person som i uppenbart trakasserande syfte förstör någon egendom för sin nuvarande eller före detta partner, som gärningspersonen vet är förknippat med ett särskilt

affektionsvärde. Detsamma gäller om gärningspersonen förstör någons hem. Om skadegörelsen på detta sätt innebär en särskild integritetskränkning bör brottet kunna bedömas som grovt, även om skadan i ekonomiskt hänseende inte kan sägas vara betydande (jfr prop. 2016/17:131 Grovt fordringsbedrägeri och andra förmögenhetsbrott s. 55, 67–68 och 106).

I 4 kap. 4 a § brottsbalken regleras *grov kvinnofridskränkning* och *grov fridskränkning*. Av paragrafen följer att den som begår eller på annat sätt medverkar till vissa särskilt uppräknade brottsliga gärningar eller gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till de särskilt uppräknade gärningarna, mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning. Har gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning. De brott som omfattas av straffbestämmelsens brottskatalog är sådana som typiskt sett ansetts utgöra ett direkt angrepp på den personliga integriteten och som ingår i en kränkning av en närstående person; exempelvis våldsbrott, sexualbrott eller ofredande. Förolämpning ingår inte i brottskatalogen.

Avsikten vid införandet av straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning var att den skulle träffa sådana fall där de isolerade gärningarna är relativt lindriga, men där dessa bör straffas strängare på grund av att de ingått i ett mönster som sammantaget lett till att offret brutits ned (se prop. 1997/98:55 s. 76–77). I en rapport från Brå, där tillämpningen av grov kvinnofridskränkning utvärderades, framgår att det krävs minst tre gärningar av viss ”tyngd” och allvarlighetsgrad för ett åtal. Enligt rapporten kan andra, mindre allvarliga, gärningar läggas till åtalet, men inte självständigt konstituera brottet (Rapport 2019:8 Grov kvinnofridskränkning – Brottets hantering och utveckling i rättskedjan, s. 14). Enligt studier gäller detsamma för grov fridskränkning (Brås rapporter 2023:6 Grov fridskränkning mot barn och 2023:7 Grov fridskränkning mot vuxen). Högsta domstolen har emellertid konstaterat att även gärningar som var och en för sig kan bedömas som relativt lindriga, t.ex. frekvent upprepade ofredanden, kan grunda ansvar för fridskränkningsbrott om de ingått i ett mönster som gör att gärningarna sammantaget är ägnade att allvarligt skada personens självkänsla (jfr NJA 2024 s. 632).

Ansvar för fridskränkingsbrotten förutsätter vidare att var och en av de enskilda gärningarna utgör ett av de i brottskatalogen nämnda brotten. Detsamma gäller *olaga förföljelse* i 4 kap. 4 b § och *hedersförtryck* i 4 kap. 4 e § brottsbalken, som har en liknande konstruktion som fridskränkingsbrotten. Kränkningar som inte utgör brott, eller som utgör brott som inte omfattas av brottskatalogerna, t.ex. nedsättande tal eller nedlåtande beteenden, kan alltså inte ingå i ett åtal för fridskränkingsbrott, olaga förföljelse eller hedersförtryck och inte heller ligga till grund för bedömningen av rekvisitet om att var och en av gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad integritetskränkning (jfr NJA 1999 s. 102). Däremot kan den situation och under vilka förhållanden målsäganden lever beaktas vid bedömningen av rekvisitet om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada den utsattas självkänsla (jfr NJA 2003 s. 144 och NJA 2024 s. 632).

Sammanfattningsvis kan flera former av psykiskt våld, i vart fall i teorin, omfattas av bl.a. ovan nämnda straffbestämmelser i brottsbalken. I avsnitt 4.2 behandlas frågan om i vilken utsträckning den nuvarande straffrättsliga regleringen ger ett tillräckligt skydd mot psykiskt våld.

4.1.4 Tidigare överväganden och åtgärder

Åtgärder och överväganden inom straffrättens område

Som utförligt redogörs för i promemorian har frågor om, och i sådana fall hur, det straffrättsliga ansvaret för psykiskt våld bör stärkas behandlats i ett stort antal straffrättsliga lagstiftningsprojekt under åren. Därtill kommer att en rad åtgärder har vidtagits för att stärka skyddet mot våld och andra kränkningar i nära relationer samt mot hedersrelaterat våld och förtryck, där psykiskt våld kan utgöra en del.

Redan i propositionen om ändring i brottsbalken m.m. analyserades frågan om att, genom en tydligare straffrättslig reglering, öka skyddet för personer som utsätts för psykiskt våld (prop. 1992/93:141 s. 57). Regeringen konstaterade att psykiskt våld var ett allvarligt samhällsproblem och att det vid översynen av straffskalorna för misshandel, olaga hot, ofredande och sexuellt ofredande fanns skäl att även beakta sådana beteenden som främst tar sikte på att bryta ned någon annan. Samtidigt framhölls att psykiskt våld måste angripas på bred front, genom t.ex. utbildning och information. Andra straffrättsliga åtgärder utöver de som föreslogs (ändring av straffskalor) ansågs därför inte som ändamålsenliga. Däremot anfördes argumentet om att upprepat psykiskt våld kan leda till svåra följder som ett skäl för att höja straffskalan för misshandel, ringa brott (s. 29).

Kvinnovåldskommissionen tillkallades 1993 och hade i uppdrag att utifrån ett kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor som rör våld mot kvinnor samt föreslå åtgärder för att motverka sådant våld. I betänkandet Kvinnofrid framhöll kommissionen att våld mot kvinnor i nära relationer ofta utgör ett led i en lång rad av likadana eller olika slags brott. Kommissionen föreslog därför att en ny straffbestämmelse, kvinnofridsbrott, skulle införas i brottsbalken. Straffansvaret skulle omfatta dels redan kriminaliserade gärningar som olaga hot och misshandel, dels vissa beteenden som inte var kriminaliserade, men som på ett effektivt sätt bidragit till att skapa en situation av psykisk terror. Gemensamt för de straffbara förfarandena skulle vara att de varit ägnade att varaktigt kränka kvinnans integritet och skada hennes självkänsla. (SOU 1995:60 s. 307–308 och 411–412.) I den efterföljande propositionen konstaterade regeringen att psykiskt våld under vissa förutsättningar är straffbart som misshandel. Gällande kommissionens förslag om att kvinnofridsbrottet skulle omfatta även psykisk misshandel, som inte var straffbar annat än i just den kontexten, framhöll regeringen att det saknades klagande resonemang om vilka gärningar, utöver våld eller hot, som innefattades. Regeringen ansåg också att det fanns en uppenbar risk att en straffbestämmelse som tog sikte på lindrigare psykisk misshandel skulle bli alltför oprecis och omfatta en alltför oöverskådlig krets av gärningar för att kunna godtas. Slutsatsen blev därför att kommissionens förslag om att

låta straffansvaret omfatta även psykisk påverkan inte borde genomföras. Däremot delade regeringen kommissionens uppfattning om att ett särskilt fridsbrott, med brottsrubriceringarna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, skulle införas (prop. 1997/98:55 s. 78).

I betänkandet Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72) övervägdes om det fanns skäl att vidga det straffrättsliga ansvaret för misshandel mot barn. Utredningen hade också till uppgift att definiera barnmisshandel. Utredningen föreslog att barnmisshandel skulle definieras som ”när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets behov”. Med psykiskt våld avsågs att en vuxen person systematiskt eller oftast under lång tid utsätter ett barn för nedvärderande omdömen, nedbrytande behandling eller avsiktligt känslomässigt lidande. Utredningens slutsats var dock att det inte fanns tillräckliga skäl för att kriminalisera psykisk misshandel (s. 24, 121 och 335–336). Regeringen instämde i utredningens bedömning att det inte fanns tillräckliga skäl att kriminalisera försummelse eller lindrigare former av psykisk misshandel mot barn. Vidare ansågs begreppet barnmisshandel som svårdefinierat och det bedömdes inte finnas tillräckliga skäl att särreglera sådan misshandel (prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer s. 68–69).

I betänkandet Stalkning – ett allvarligt brott framhölls att svensk rätt inte innehöll någon särskild bestämmelse mot systematisk förföljelse och att det därför saknades förutsättningar för att betrakta helheten och det omfattande psykiska lidandet för den som blir utsatt. Utredningen föreslog därför en ny straffbestämmelse som skulle ta sikte på olaga förföljelse. Utredningen ansåg dock inte att det kriminaliserade området som sådant borde utvidgas till att exempelvis omfatta även viss psykisk påverkan. (SOU 2008:81 s. 121–123 och 127.) Regeringen instämde i utredningens bedömning och framhöll bl.a. att oönskade kontakter som i sig inte är straffbara kan omfattas av ett kontaktförbud, varför det inte ansågs finnas något påtagligt behov av en utvidgad kriminalisering avseende psykisk påverkan. Vidare anfördes att en sådan utvidgning skulle riskera att komma i konflikt med kravet på att det straffbara området ska vara tydligt avgränsat (prop. 2010/11:45 Förbättrat skydd mot stalkning s. 67).

I promemorian Sveriges tillträde till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet samt vissa frågor om kontaktförbud avseende gemensam bostad (Ds 2012:52) analyserades om åtgärder krävdes för att Sverige skulle leva upp till åtagandena enligt Istanbulkonventionen. Bl.a. analyserades huruvida de svenska reglerna uppfyllde de krav på kriminalisering som framgår av artikel 33 avseende psykiskt våld. Av artikel 33 följer att parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga gärningar som innebär en allvarlig kränkning av en persons psykiska integritet genom tvång eller hot är straffbelagda. Slutsatsen blev att den svenska lagstiftningen, bl.a. genom straffbestämmelserna om misshandel, olaga tvång, olaga hot och fridskränkning, uppfyllde det krav på kriminalisering som följer av artikel 33.

Frågan om straffansvar för psykiskt våld ingick till viss del även i Hedersbrottsutredningens uppdrag. Utredningen skulle bl.a. överväga om det är lämpligt att sådana nedvärderande, manipulerande eller kränkande gärningar som sker i syfte att kontrollera en annan person, och som i sig

inte utgör en straffbar gärning, bör omfattas av ett särskilt hedersbrott. Utredningens slutsats var att brottstyperna olaga tvång och ofredande täcker de mest klandervärda fallen. Enligt utredningen fanns det mot den bakgrunden inte tillräckliga skäl för att vid sidan av det föreslagna hedersbrottet införa en ny brottstyp för den typen av gärningar (SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott s. 194). Med utredningens förslag som utgångspunkt infördes den 1 juni 2022 brottet *hedersförtryck* i 4 kap. 4 e § brottsbalken. Straffbestämmelsen innebär att den som begår vissa utpekade gärningar, där ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck (prop. 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck). Den 1 juli 2025 tydliggjordes straffbestämmelsen på så sätt att det numera uttryckligen framgår att även gärningar som utgör straffbart försök, straffbar förberedelse, straffbar stämpling samt anstiftan av eller medhjälp till sådana gärningar kan ingå i brottet hedersförtryck.

I betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63) gjordes en kartläggning av hur svensk lagstiftning överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen. Såvitt är aktuellt ansåg utredningen att svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med innebörden av artikel 19 i barnkonventionen, som bl.a. slår fast att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld (s. 773–775).

För att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott infördes den 1 juli 2021 ett nytt brott, *barnfridsbrott*, som innebär att det är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa utpekade brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i en nära relation (4 kap. 3 § brottsbalken). I propositionen framhöll regeringen att ett barn som bevittnar att en närstående blir utsatt för våld riskerar att lida förödande konsekvenser av detta. Regeringen konstaterade vidare att det inte går att urskilja en viss typ av våld, t.ex. det fysiska, som det svåraste för ett barn att uppleva. Mot bakgrund av bl.a. barnkonventionens krav på att barn ska skyddas från alla former av fysiskt och psykiskt våld ansågs det finnas ett behov av att stärka det befintliga skyddet (prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott s. 10 och 15).

Åtgärder och överväganden utanför det straffrättsliga området

Utöver straffrättsliga åtgärder har ett flertal andra åtgärder vidtagits för att stärka skyddet mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel.

I november 2016 överlämnade regeringen skrivelsen Makt, mål och myndighet (Skr. 2016/17:10) till riksdagen. I skrivelsen presenterades bl.a. en delmålsstruktur för jämställdhetspolitiken. Ett av delmålen var att mäns våld mot kvinnor skulle upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Skrivelsen omfattade vidare en tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, för perioden 2017–2026. Den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor överensstämmer i stort med tillämpningsområdet för Istanbulkonventionen. Strategin kompletter-

eras med ett riktat åtgärdsprogram. I juni 2024 presenterade regeringen det tredje och sista åtgärdsprogrammet (Fri och trygg utan våld och förtryck: Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, dnr A2024/00869) inom ramen för den nuvarande nationella strategin. Åtgärdsprogrammet gäller 2024–2026 och består av över 130 åtgärder som bl.a. syftar till att förebygga våld, ge stöd och skydd till utsatta samt förbättra kunskaps- och metodutvecklingen inom området. Att förebygga och bekämpa våld i ungas relationer är prioriterat i samtliga målsättningar. Åtgärdsprogrammet omfattar alla delar av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, inklusive psykiskt våld. I åtgärdsprogrammet anges att begreppet psykiskt våld innefattar materiellt och ekonomiskt våld, samt att ekonomiskt våld även kan utgöra en våldsform i sig.

I budgetpropositionen för 2026 införde regeringen ett sjunde jämställdhetspolitiskt delmål om att hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra. Enligt delmålet ska alla, oavsett kön, genom hela livet ha samma rätt och möjlighet att leva sitt liv utan att begränsas av kollektivt grundade hedersnormer. Samtidigt gavs det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet en ny lydelse. Enligt det delmålet ska mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och utnyttjande i prostitution och människohandel upphöra och alla, oavsett kön, ska genom hela livet ha samma rätt och möjlighet till kroppslig och psykisk integritet. Genom ändringen förtydligades vilka våldsformer och grupper som omfattas av delmålet.

Regeringen har också gett flera myndighetsuppdrag som syftar till att förbättra kunskapsläget och förebygga våld i ungas parrelationer, bl.a. till Brottsoffermyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Statens skolverk och Socialstyrelsen. Vidare har regeringen gett Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna i uppdrag att, tillsammans med ett flertal andra myndigheter, öka kunskapen om de digitala dimensionerna av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel (A2024/00815).

Dessutom har regeringen gett sju myndigheter, däribland Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten och Konsumentverket, i uppdrag att sprida och utveckla information om ekonomiskt våld. Uppdraget har nyligen förlängts och utvidgats, bl.a. gällande åtgärder för att motverka att myndigheternas rutiner och system utnyttjas i syfte att utöva ekonomiskt våld (A2025/00884).

Därutöver har MUCF i uppdrag att ta fram ny kunskap om unga hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive omvändelseförsök (se avsnitt 4.1.2). Regeringen har vidare gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att kartlägga hbtqi-personers utsatthet och risk för utsatthet för våld i nära relationer, göra en analys av behovet av insatser, och föreslå insatser riktade till såväl målgruppen som berörda (A2023/01065). Regeringen har också tillfört medel till Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) för att, i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten, utveckla kunskapsproduktion och webbstöd vad gäller våld mot hbtqi-personer. Syftet är att öka kunskapen och därigenom upptäckten av hbtqi-personers våldsutsatthet (A2025/00764).

4.2 Det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld behöver stärkas

Regeringens bedömning

Det behövs ett stärkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld.

Promemorians bedömning

Promemorians bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En klar majoritet av remissinstanserna instämmer i bedömningen att det finns ett behov av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld, däribland *Brottsförebyggande rådet*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Linköpings universitet – Barnafrid*, *Polismyndigheten*, *Rädda Barnen* och *Svea hovrätt*.

Jämställdhetsmyndigheten, *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* och *Svea hovrätt* m.fl. framhåller att gällande lagstiftning brister vad gäller möjligheterna att lagföra psykiskt våld och att det därför är angeläget att i högre grad synliggöra sådant våld även i straffrättsliga sammanhang. Även *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)* anför att nuvarande lagstiftning inte har fungerat på det sätt den var ämnad att göra eftersom syftet med fridskränkingsbrotten – att det skulle vara möjligt att väcka åtal för flera upprepade lindriga gärningar – inte har uppnåtts. Enligt RFSL talar också Sveriges internationella åtaganden, bl.a. enligt Istanbulkonventionen, för att det lagstadgade skyddet mot psykiskt våld i nära relationer behöver stärkas.

Flera remissinstanser, bl.a. *Myndigheten för delaktighet*, RFSL och *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime (GAPF)* ser positivt på att målgrupper som kan vara särskilt utsatta lyfts fram, som exempelvis barn, unga, personer med funktionsnedsättning, äldre, hbtqi-personer eller personer som lever i en hederskontext. GAPF framhåller också att de instämmer i den problembild som beskrivs i promemorian, dvs. att hedersutsatta vittnar om psykiskt våld i form av bl.a. övervakning, kontroll och verbala kränkningar.

Polismyndigheten framhåller att mörkertalet för psykiskt våld bedöms som särskilt stort när det gäller mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer samt att våldets konsekvenser riskerar att bli särskilt allvarliga när våldet upprepas över tid.

Sveriges advokatsamfund instämmer i slutsatserna i fråga om förekomsten av psykiskt våld och dess negativa effekter, men avstyrker en kriminalisering eftersom gällande rätt ger tillräckligt utrymme för att beivra sådant klandervärt beteende som kan bli aktuellt.

Hovrätten för Västra Sverige, *Sveriges kvinnoorganisationer* och *Unizon* anser att den omständigheten att befintliga straffbud inte tillämpas på psykiskt våld i den utsträckning som reglernas ordalydelse tillåter inte är ett tillräckligt tungt vägande skäl för att införa ett nytt brott. Enligt

Hovrätten för Västra Sverige bör det i stället finnas utrymme för att praxis utvecklas genom att fler åtal väcks enligt befintlig lagstiftning för sådana typer av gärningar. Hovrätten ifrågasätter vidare att straffsanktioner kommer att utgöra ett effektivt medel för att motverka det aktuella beteendet, bl.a. eftersom sådana utredningar kan antas komma att bli mycket resurskrävande. Sveriges kvinnoorganisationer efterfrågar en översyn av möjligheterna att använda nuvarande lagstiftning även på företeelsen psykiskt våld.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna

Ett antal remissinstanser uttalar sig inte särskilt om behovet av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld. Flera remissinstanser, däribland *Barnombudsmannen*, *Länsstyrelsen Dalarnas län* och *Svea hovrätt* instämmer i bedömningen att det finns ett behov av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld.

Sveriges kvinnoorganisationer anser att psykiskt våld är ett allvarligt problem, men att risken för att en straffbestämmelse missbrukas är så stor att förslaget inte bör genomföras. *Unizon* anser att befintlig lagstiftning mot psykiskt våld borde tillämpas i större omfattning, men bedömer att en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld skulle kunna innebära fördelar, givet att lagändringen åtföljs av satsningar på en kompetenshöjning i hela rättskedjan. *Brottsförebyggande rådet* befarar att bestämmelsen kommer att tillämpas i låg utsträckning, men att ett synliggörande av det psykiska våldet kan ha en normerande effekt på sikt.

Hovrätten för Västra Sverige framför bl.a. att det kan antas uppkomma betydande bevissvårigheter vid tillämpningen av den nya bestämmelsen, vilket gör att det kan ifrågasättas om kriminalisering är ett effektivt verktyg för att motverka det icke önskvärda beteendet. *Åklagarmyndigheten* och *Hälsinglands tingsrätt* anser att det finns ett behov av att förtydliga det straffrättsliga skyddet mot otillbörligt kontrollerande beteende. Även Hovrätten för Västra Sverige anser att det främst är inom detta område som det finns behov av ett stärkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld.

Sveriges advokatsamfund anser att kriminalisering inte är det mest ändamålsenliga sättet för att motverka psykiskt våld, särskilt mot bakgrund av att befintliga straffbestämmelser redan omfattar de mest klandervärda fallen. Sveriges advokatsamfund anser inte heller att en särskild kriminalisering krävs för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden. Hovrätten för Västra Sverige noterar att Europarådets expertgrupp GREVIO bedömt att Sverige uppfyller Istanbulkonventionens krav på kriminalisering.

Skälen för regeringens bedömning

Som redogörs för i avsnitt 4.1.1 och 4.1.2 är det klarlagt att psykiskt våld är ett begrepp som förekommer såväl i juridisk som samhällelig kontext och att psykiskt våld är ett reellt samhällsproblem. Den centrala frågan är

dock vilka beteenden som kan anses vara sådana att de bör vara kriminaliserade, samt i vilken mån dessa faller utanför den nuvarande kriminaliseringen.

Utifrån vad som framkommit av de definitioner och beskrivningar av psykiskt våld – även innefattande ekonomiskt eller materiellt våld – som redogörs för i tidigare avsnitt, samt förekomsten av sådant våld, kan de gemensamma nämnarna för det psykiska våldet sägas utgöras av främst följande. Det är fråga om avsiktliga och upprepade kränkande beteenden eller handlingar, som inte är fysiska. Kränkningarna består oftast av olika former av hot, tvång eller andra kontrollerande beteenden, men kan också utgöras av olika former av trakasserier eller förolämpande uttalanden och beteenden. Det kan exempelvis vara fråga om nedvärderande omdömen och hån, att skämma ut den utsatta inför andra, att styra vilka denne träffar eller vilka kläder denne bär, att övervaka rörelsemönster eller förehavanden genom tekniska hjälpmedel eller att ta kontroll över den utsattas ekonomi eller sociala medier. Syftet är ofta att kontrollera eller bryta ner personen. Kontroll kan således vara både ett medel och ett syfte. Kränkningarna orsakar den utsatta psykisk skada eller smärta, eller medför att den utsatta blir skrämmd eller kränkt. Kränkningarna kan också leda till ett inskränkt livsutrymme. Sammantaget innebär beteendet typiskt sett att den utsattas självkänsla skadas. Kärnan i det psykiska våldet kan därmed sägas vara ett mönster av utsatthet.

Till detta kommer att det av studier som genomförts av bl.a. Nationellt centrum för kvinnofrid, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Brå framgår att det psykiska våldet är utbrett och att det är vanligare att bli utsatt för psykiskt våld än fysiskt våld. Detta gäller i hög grad även för ungdomar i parrelation. I likhet med vad *Polismyndigheten* påpekar kan mörkertalet också antas vara högt. Det står därtill klart att våldet leder till allvarliga konsekvenser, såväl för individen som för samhället i stort. I synnerhet gäller detta för barn och ungdomar. Det finns därför starka skäl att vidta åtgärder för att förebygga och bekämpa den här typen av beteenden och på så sätt ge dem som utsätts ett tydligare stöd.

Som framgår av genomgången av befintliga straffstadganden i avsnitt 4.1.3 finns det, i vart fall i teorin, goda möjligheter att inom ramen för det nuvarande straffrättsliga systemet beakta vissa former av sådant psykiskt våld som faller in under beskrivningen ovan. Samtidigt står det klart att det finns beteenden som kan vara minst lika klandervärda, men som idag riskerar att falla utanför det straffbara området. Så är fallet avseende exempelvis kontrollerande handlingsmönster i form av tvång eller övervakning samt hot om annat än brottslig gärning.

Därtill kommer att de straffbestämmelser som i och för sig skulle kunna rymma olika former av psykiskt våld endast i begränsad utsträckning tillämpas på sådana gärningar. Exempelvis konstateras i förarbetena till straffbestämmelsen om misshandel att psykisk påverkan kan falla under misshandelsbegreppet och att upprepat psykiskt våld kan leda till svåra följder. Trots detta saknas än idag vägledande avgöranden i denna fråga. Vilken form av psykisk påverkan som krävs för att det ska vara fråga om ett tillfogande av sjukdom i misshandelsbestämmelsens mening är därför mycket osäkert. Detsamma kan sägas gälla i fråga om vilka psykiska åkommor som utgör sjukdom i paragrafens mening, i synnerhet eftersom sådana följder kan vara svåra att diagnosticera. Vidare har möjligheterna

att bevisa ett orsakssamband mellan psykiskt våld och en medicinskt påvisbar psykisk effekt ansetts vara begränsade, och det särskilt vid relativt lindrigt våld. Det kan också vara svårt att bevisa gärningspersonens uppsåt till olika psykiska effekter. Misshandelsbestämmelsen har således i praktiken fått ett annat och snävare tillämpningsområde än vad som avsågs vid dess tillkomst.

Flera av de beteenden som utgör kärnan i det psykiska våldet fångas inte heller upp av andra straffstadganden. Åtminstone har inte dessa kommit att tillämpas på psykiska företeelser i den utsträckning som deras ordalydelser tillåter. Exempelvis visar utvecklingen av praxis i förhållande till fridskränkingsbrotten att straffbestämmelsen, till skillnad från vad som angavs vara syftet vid införandet, inte kommit att användas vid upprepade former av mer lindriga gärningar (se Brås rapporter 2019:8, 2023:6 och 2023:7). Visserligen har Högsta domstolen konstaterat att även gärningar som var för sig kan bedömas som relativt lindriga kan ligga till grund för ansvar för fridskränkingsbrott (jfr t.ex. ”Den grova kvinnofridskränkningen II”, NJA 2024 s. 632). Det är emellertid för tidigt att dra några slutsatser av om avgörandet fått genomslag i rättstillämpningen. Därtill kommer att fridskränkingsbrotten endast omfattar sådana brottsliga gärningar som anges i straffbestämmelsens brottskatalog.

De nuvarande straffbestämmelserna ger, med undantag för ofredande-brottet, som utgångspunkt inte heller möjlighet att fånga upp den sammanlagda effekten av att flera klandervärda, men i sig inte straffbara handlingar, begås mot samma person. Beträffande ofredande kan vidare tilläggas att även om brottet exempelvis kan utgöras av upprepade trakasserier ger straffskalan för brottet, som sträcker sig från böter till fängelse högst ett år, inte utrymme att fullt ut beakta den kränkning som upprepade trakasserier kan innebära. Bestämmelsen är också relativt vag till sin utformning, vilket kan försvåra dess tillämpning.

Vidare framgår det av Brås kartläggning av våld i nära relationer att psykiskt våld är den typ av våld som i lägst utsträckning polisanmäls (se Brås rapport 2024:4 s. 7). Detta kan enligt Brå bl.a. förklaras med att det psykiska våldet är mer svårhanterligt och osynligt samt att vissa typer av våld inte nödvändigtvis utgör brott i juridisk mening (t.ex. att utsättas för kränkningar och förödmjukelser).

Mot bakgrund av det ovan anförda görs, i likhet med vad som görs i promemorian och till skillnad från *Sveriges advokatsamfund*, bedömningen att det finns en risk för att befintlig strafflagstiftning inte fångar upp det särskilt straffvärda som psykiskt våld ofta innebär; nämligen det upprepade och systematiska handlingsmönstret som inte nödvändigtvis leder till samma fysiska tecken på utsatthet som fysiskt våld. Vidare bedöms det inte, som *Hovrätten för Västra Sverige*, *Sveriges kvinnoorganisationer* och *Unizon* föreslår, vara möjligt att på andra sätt än genom en ökad kriminalisering – exempelvis genom utbildningsinsatser eller ökade resurser till rättsväsendet – uppnå en ordning där befintliga straffbestämmelser tillämpas i den utsträckning att det skulle tillmötesgå behoven av ett stärkt skydd mot psykiskt våld. Detta gäller i synnerhet i förhållande till exempelvis förekomsten av psykiskt våld i unga parrelationer (se även avsnitt 4.1.2). Mot den bakgrunden bedöms det inte heller, som *Sveriges kvinnoorganisationer* föreslår, finnas anledning att ytterligare utreda möjligheterna att använda nuvarande lagstiftning.

Regeringen återkommer i avsnitt 4.3 till Sveriges kvinnoorganisationers synpunkt om att det finns en risk för att den föreslagna straffbestämmelsen skulle missbrukas.

Behovet av att kriminalisera psykiskt våld i en vidare omfattning än vad som är fallet idag stärks också av det faktum att det psykiska våldet alltså är utbrett, trots att våld i nära relationer sedan länge varit en prioriterad fråga för staten och att ett flertal åtgärder, som bl.a. tar sikte på bekämpandet av psykiskt våld, vidtagits. Åtgärderna har således inte varit tillräckliga. Sverige har dessutom långtgående skyldigheter enligt flera internationella konventioner, inklusive barnkonventionen, att skydda personer mot psykiskt våld. Även om regeringen bedömer att svensk lagstiftning redan idag uppfyller de krav som uppställs i bl.a. Istanbulkonventionen, bedöms en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld bidra till ett förbättrat uppfyllande av konventionens krav.

Därtill kommer att studier visar att det psykiska våldet, åtminstone inom ramen för nära relationer, är det som kommer först (se avsnitt 4.1.1). En utökad möjlighet att vidta straffrättsliga åtgärder mot psykiskt våld skulle därmed kunna bidra till att exempelvis våld i nära relationer synliggörs innan kränkningarna övergår till fysiskt våld.

Som Hovrätten för Västra Sverige framhåller kan det inte uteslutas att en kriminalisering av psykiskt våld i vissa fall kommer att innebära ett behov av resurskrävande brottsutredningar och att brottet i många fall kan vara förknippat med bevisvärigheter. Den problematik som Hovrätten för Västra Sverige pekar på är dock vanlig vid samtliga brott i nära relation och kan inte anses ha sådan tyngd att den talar emot en kriminalisering. I avsnitt 7 görs bedömningen att den kostnadsökning som förslaget leder till för bl.a. Sveriges domstolar, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten ryms inom ramen för befintliga anslag.

Sammanfattningsvis bedöms det finnas ett tydligt behov att vidta straffrättsliga åtgärder i syfte att stärka skyddet mot psykiskt våld, vilket flera remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Brå*, *ECPAT Sverige*, *Jämställdhetsmyndigheten* och *Socialstyrelsen* instämmer i. Det utesluter dock inte att det även fortsättningsvis krävs också andra typer av insatser.

4.3 En särskild straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld bör införas

Regeringens förslag

En ny straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld införs. Straffansvaret omfattar den som upprepat utsätter en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Straffbestämmelsen omfattar även den som utsätter en annan person för otillbörlig övervakning som är varaktig, om gärningen varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla.

Promemorians förslag

Promemorians förslag stämmer delvis överens med regeringens. I promemorian föreslås att straffansvaret ska omfatta den som upprepat utsätter en annan person för nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar eller som utövar otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten, om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser tillstyrker, eller har inga invändningar mot, förslaget i promemorian om att en ny brottstyp som tar sikte på psykiskt våld införs. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten*, *Maskrosbarn*, *Rädda Barnen* och *Polismyndigheten*, framhåller att en särskild straffbestämmelse avseende psykiskt våld kan verka normerande och utgör en tydlig signal om att psykiskt våld är oacceptabelt.

När det gäller utformningen av straffbestämmelsen är remissutfallet blandat. Vissa remissinstanser, bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten*, *Örebro universitet* och *Länsstyrelsen i Östergötlands län* tillstyrker förslaget. *Justitiekanslern* och *Stockholms tingsrätt* lyfter generella svårigheter med att förena en straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld med kraven på legalitet och förutsebarhet, men anser att frågorna är väl belysta i promemorian. Flera remissinstanser, bl.a. *Åklagarmyndigheten*, avstyrker förslaget, eller har invändningar mot dess föreslagna utformning, främst med hänvisning till legalitetsprincipen och dess krav på förutsebarhet och förbud mot obestämdhet. Bl.a. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Svea hovrätt* och *Sveriges advokatsamfund* lyfter det problematiska i att flera handlingar, som inte nödvändigtvis är straffbara var för sig, kan läggas samman och tillsammans utgöra ett relativt allvarligt brott. *Eskilstuna tingsrätt*, *Falu tingsrätt* och *Hovrätten för Västra Sverige* pekar även på att vissa av de exempel som ges i promemorian i och för sig är klandervärda, medan andra framstår som relativt harmlösa och omfattar ageranden som kan förekomma i många mänskliga relationer. Sveriges advokatsamfund anför också att förslaget riskerar att komma i konflikt med den grundlagsfästa yttrandefriheten. Svea hovrätt anger att en lämplig väg framåt skulle vara att identifiera de mest straffvärda beteendena och i lagtexten tydligt avgränsa det straffbara området. Åklagarmyndigheten föreslår, i stället för en särskild straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld, att ett nytt rekvisit som tar sikte på otillbörlig kontroll läggs till i straffbestämmelsen om ofredande.

Justitiekanslern och Roks befarar att det föreslagna straffbudet kan komma att medföra betydande tillämpningsproblem med hänsyn till svårigheterna att avgränsa det straffbara området. Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt och *Uppsala universitet* framhåller att det inte är helt tydligt vad som krävs för att rekvisitet ”upprepat” ska vara uppfyllt. Uppsala universitet anser också att det behöver förtydligas under hur kort eller lång period som gärningarna ska ha begåtts för att ändå kunna anses utgöra ett samlat brott.

Hälsinglands tingsrätt och Stockholms tingsrätt anför att lagförslagets första led – om nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar – innebär ett mycket brett kriterium som kan ge

upphov till godtycke vid rättstillämpningen, och att det är viktigt att exemplifieringarna inte går utöver själva lagtexten. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* framhåller att flera av rekvisiten i princip är synonyma, samt påtalar, liksom Stockholms tingsrätt, att det bör övervägas om ett annat begrepp än gärning bör användas. *Umeå universitet* ställer sig frågande till i vilken utsträckning ekonomiskt våld täcks av de föreslagna rekvisiten. *Se Sambandet, Sveriges Lantbruksuniversitet* och *Sveriges Veterinärförbund* anser att det behövs ett starkare skydd avseende fysiskt våld eller hot om våld som riktas mot husdjur.

Bl.a. Länsstyrelsen i Östergötlands län, Rädda Barnen, och *UNICEF Sverige* anser inte att straffansvaret för försummelse bör lämnas oförändrat, i synnerhet med hänvisning till att försummelse kan få stor påverkan på barns liv, hälsa och utveckling. *BRIS* delar däremot bedömningen att försummelse inte bör regleras särskilt. *Socialstyrelsen* efterfrågar förtydligande om var gränsen går mellan försummelse som inte ska medföra straffansvar och försummelse som är avsedd att omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen.

När det gäller lagförslagets andra led – om otillbörlig kontroll genom att begränsa den personliga handlingsfriheten – ställer sig *Stockholms tingsrätt* frågande till vad som krävs för att gärningspersonen ska anses utöva sådan kontroll. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime (GAPF)* framför att det är positivt att begreppet kontroll används för att beskriva psykiskt våld, inte minst i en hedersrelaterad kontext. Rädda Barnen, *Linköpings universitet – Barnafrid* och Svea hovrätt, önskar ett mer utförligt resonemang kring förslagets tillämpning i relation till föräldrars eller vårdnadshavares ansvar och bestämmanderätt.

Uppsala universitet anser att rekvisitet ”ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” behöver förtydligas ytterligare. GAPF och Rädda Barnen påpekar att det psykiska våldet som utövas i en hederskontext inte i första hand är ägnat att allvarligt skada personens självkänsla. Juridiska fakulteten vid Lunds universitet anser att ”ägnat att”-rekvisitet bör utgå och att det i stället bör komma till uttryck i lagtexten att det ska vara fråga om ett maktövergrepp gentemot den utsatta. Oavsett anser fakulteten att begreppet ”varit ägnade” bör ersättas med begreppet ”inneburit”. Stockholms tingsrätt anser att det är problematiskt att uppsåt inte krävs i förhållande till fler rekvisit.

De flesta remissinstanser tillstyrker eller har ingen invändning mot bedömningen att det inte bör införas ett krav på en närstående relation. *VKV Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* anser däremot att det bör finnas ett närståendekrav, men ett bredare sådant. Svea hovrätt anser att det saknas överväganden kring gränsdragningar i andra situationer än i nära relationer, t.ex. i skolan eller på en arbetsplats.

Bl.a. Falu tingsrätt lyfter risken för att straffbestämmelsen kan missbrukas i tvister om vårdnad, boende och umgänge. Hälsinglands tingsrätt anför att bestämmelsens utformning kan innebära att ”lättkränkta” personer får ett verktyg att kanalisera missriktad frustration. Även Roks och Åklagarmyndigheten menar att det finns en risk att bestämmelsen missbrukas som en förklaring från gärningspersonen till förekomsten av fysiskt våld.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer delvis överens med regeringens. I utkastet föreslås att rekvisitet om att kränkningarna ska ha varit upprepade ska gälla i förhållande till all otillbörlig övervakning.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Länsstyrelsen i Västmanlands län* och *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)* tillstyrker eller har inga invändningar emot att en ny brottstyp som tar sikte på psykiskt våld införs. *Stockholms universitet* anser att det finns visst fog för det framlagda förslaget, men att det sammantaget inte finns skäl att genomföra de föreslagna ändringarna. *Eskilstuna tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hälsinglands tingsrätt*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Kvinnoorganisationer* och *Åklagarmyndigheten* avstyrker förslaget, även om flera av dessa remissinstanser är positiva till de ändringar som gjorts i förhållande till förslaget i promemorian.

När det gäller bestämmelsens tillämpningsområde framför ett antal remissinstanser önskemål om att bestämmelsen uttryckligen bör omfatta ytterligare kränkningar, eller att sådana i vart fall bör tas upp som exempel. *RFSL Ungdom* tillstyrker förslaget, men anser att omvändelseförsök bör ges ett större utrymme, bl.a. genom att omvändelseförsök kriminaliseras särskilt. *RFSL Ungdom* anser också att samtliga handlingsrekvisit i bestämmelsen om psykiskt våld bör kunna omfatta omvändelseförsök, att omvändelseförsök ska kunna ta sikte på könsidentitet och könsuttryck samt att marknadsföring, erbjudande och förmedling av omvändelseförsök bör kriminaliseras. *RFSL* har till stor del lämnat samma synpunkter. *Brottsofferjouren*, *Brottsoffermyndigheten* och *Insamlingsstiftelsen 1000 möjligheter* efterfrågar bl.a. tydligare exempel på förslagets tillämpningsområde i fråga om ekonomiskt våld. *Lex Tintin-föreningen* menar att fler former av psykiskt våld bör omfattas av förslaget. *Myndigheten för delaktighet* framför önskemål om att funktionshinderperspektivet ska lyftas fram mer. *Se Sambandet* anser att det straffrättsliga skyddet mot våld mot husdjur behöver förstärkas. *UNICEF Sverige* välkomnar förslaget, men efterfrågar en djupare analys av behovet av ett skydd mot försummelse. *Stockholms universitet* bedömer att konstruktionen innebär att vissa brott, som också kan utgöra psykiskt våld och kränkningar, faller utanför bestämmelsen.

De flesta remissinstanser har inga synpunkter eller tillstyrker förslaget om att förolämpningar ska omfattas av bestämmelsen. *GAPF* framhåller rekvisitet som särskilt viktigt för deras målgrupp. *Eskilstuna tingsrätt* anser att uttrycket förolämpning inte är tillräckligt klart för att användas som rekvisit på det sätt som föreslås. Även *Svea hovrätt* efterfrågar ett förtydligande av rekvisitets förhållande till bestämmelsen i 5 kap. 3 § brottsbalken.

Vad gäller förslaget om att otillbörliga hot ska omfattas av bestämmelsen är *Länsstyrelsen Norrbotten* och *GAPF* positiva, med hänsyn till att många hot som uttalas inom ramen för hedersrelaterat förtryck inte är straffbara enligt bestämmelsen om olaga hot. *Eskilstuna tingsrätt* anser att

utkastet inte tillräckligt tydligt beskriver vilken typ av hot som kan komma att omfattas av bestämmelsen, särskilt med beaktande av att det rör sig om en inskränkning av yttrandefriheten.

I fråga om förslaget att otillbörligt tvång ska omfattas av bestämmelsen är *Länsstyrelsen Östergötland* positiv till att ett förtydligande gjorts av vad som avses med tvång, och framhåller att personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan vara utsatta för sådant tvång. Eskilstuna tingsrätt anser att det är positivt att konkreta exempel på sådant tvång anges i författningskommentaren, men menar att rekvisitet inte är så pass tydligt som bör krävas av strafflagstiftning. Svea hovrätt önskar ett förtydligande av om en utvidgning av det straffbara området är avsedd i förhållande till sådana former av olaga tvång som begås genom hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller lämna menligt meddelande om någon annan.

När det slutligen gäller förslaget om att otillbörlig övervakning ska omfattas av bestämmelsen anser Eskilstuna tingsrätt att det är positivt att konkreta exempel på sådan övervakning anges i författningskommentaren, men anser att rekvisitet inte är så pass tydligt som bör krävas av strafflagstiftning. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* anser att det kan ifrågasättas om samtycke ska anses utesluta att övervakning bedöms som otillbörlig. *Länsstyrelsen Östergötland* är positiv till att utkastets beskrivning av övervakning omfattar digitala former av övervakning.

Vad gäller kravet på att tvånget, övervakningen och hotet ska vara otillbörligt anför flera remissinstanser, däribland Hovrätten för Västra Sverige, Hälsinglands tingsrätt och *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet*, att bedömningen av om ett agerande är otillbörligt kan variera över tid och mellan personer och kontexter, vilket riskerar att leda till oförutsebarhet för den enskilde. Bl.a. *Linköpings universitet – Barnafriad* och Svea hovrätt pekar på att svårigheter kan uppkomma i bedömningen av vad som utgör ett otillbörligt beteende i relationen mellan föräldrar och barn. Enligt Svea hovrätt kan inte förslaget läggas till grund för lagstiftning utan att otillbörlighetsrekvisitet preciseras ytterligare, i första hand genom lagtext. Stockholms universitet anser att det är bra att det straffbara området begränsas genom användandet av begreppet ”otillbörligt”, men menar att det är oklart hur begreppet ska tillämpas i de situationer som kan bli aktuella. *Uppsala universitet* anför att rekvisitet som tar sikte på otillbörlighet möjliggör en kontextberoende rättstillämpning och bedömer att de osäkerheter som kan uppstå kan lösas genom vägledande rättspraxis.

När det gäller kravet på att kränkningarna ska ha varit upprepade anser bl.a. Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms universitet, och Åklagarmyndigheten att det är otydligt vad som kommer att krävas för att rekvisitet ska vara uppfyllt, vilket skapar förutsebarhetsproblem för den enskilde. RFSL Ungdom och RFSL anser att det i fråga om omvändelseförsök inte bör krävas att kränkningarna ska ha varit upprepade, och föreslår en särskild kriminalisering av omvändelseförsök. Uppsala universitet ser positivt på kravet om att det ska ha varit fråga om upprepade kränkningar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län och GAPF är skeptiska till rekvisitet om att kränkningarna sammantagna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, eftersom hedersrelaterat våld och förtryck inte i första hand är ägnat att allvarligt skada personens självkänsla. Lex Tintin-

föreningen anser att rekvisitet bör kompletteras med en möjlighet att även beakta gradvis nedbrytning av autonomi. Stockholms universitet menar att rekvisitet är svårbedömt och oförutsebart, men har, bl.a. mot bakgrund att det innebär att det straffvärda området begränsas, ingen invändning mot att det används. Svea hovrätt anser att uttrycket "självkänsla" är otydligt och föreslår att uttrycket "ägnat att orsaka allvarligt psykiskt lidande för den utsatte" bör användas i stället. Sveriges advokatsamfund bedömer att det faktum att uppsåt inte krävs i förhållande till rekvisitet kan innebära att den domde inte har insett, avsett eller varit likgiltig inför effekten.

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen synpunkt på att det inte ska uppställas något krav på en närstående relation mellan gärningspersonen och brottsoffret.

Sveriges advokatsamfund anför att det finns risk för att bevisvärderingen i de aktuella målen inte blir enhetlig. Sveriges advokatsamfund, *Sveriges Kvinnoorganisationer* och *Unizon* befarar vidare att bestämmelsen kan komma att missbrukas, t.ex. inom ramen för vårdnadstvister. Uppsala universitet bedömer att det finns en risk för att en målsägandes motstånd inom ramen för normaliseringsprocessen kan bedömas som psykiskt våld.

Skälen för regeringens förslag

Ett starkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld bör åstadkommas genom en särskild straffbestämmelse

Som framhålls i avsnitt 4.2 finns det ett behov av ett starkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld. Frågan blir därmed hur ett sådant starkt skydd bör utformas.

Ett sätt att åstadkomma ett starkt skydd skulle kunna vara att ändra eller göra tillägg till redan befintliga straffbestämmelser i brottsbalken. I likhet med vad som framhålls i promemorian skulle en sådan lösning dock vara förenad med flera svårigheter. Straffbestämmelsen avseende misshandel har exempelvis redan en vedertagen innebörd i rättspraxis. Vissa former av psykiska följder omfattas dessutom redan idag av misshandelsbrottet, varför bestämmelsen riskerar att bli svårtillämpad om exempelvis psykiskt lidande skulle läggas till som ett nytt särskilt rekvisit. Därtill kommer att vissa av de beteenden som utgör sådant psykiskt våld som bör vara kriminaliserat, troligtvis inte skulle anses omfattas av begreppet "våld" i misshandelsbestämmelsen. Svårigheten med att visa ett orsakssamband mellan våldet och det psykiska lidandet skulle också kvarstå.

Inte heller framstår det som en lämplig väg att i straffbestämmelsen om fridskränkningsbrotten lägga till "andra kränkningar" som ett slags uppsamlingsrekvisit för beteenden som inte är kriminaliserade enligt befintliga straffbestämmelser. För det första går det att ifrågasätta lämpligheten av att i en sådan straffbestämmelse, som i övrigt omfattar redan kriminaliserade gärningar, lägga till beteenden som i sig inte är kriminaliserade. För det andra skulle fridskränkningsbrottet då omfatta ett stort antal gärningar med sinsemellan mycket olika straffvärden, vilket skulle vara oförenligt med det nuvarande minimistraffet om fängelse i minst ett år. Det är inte heller självklart att rekvisitet om att var och en av gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet är tillräckligt träffsäkert vid psykiskt våld. Vidare innebär närståenderekvisitet att kränkningar inom ramen för relationer mellan exempelvis tonåringar eller

unga vuxna i vissa fall skulle riskera att falla utanför tillämpningsområdet. Detta är särskilt problematiskt eftersom systematiska psykiska kränkningar är ett utbrett problem inom dessa grupper (se avsnitt 4.1.2). Med ett sådant närståenderekvisit skulle inte heller kränkningar inom ramen för andra relationer, exempelvis den mellan en vårdgivare och en vårdtagare, komma att omfattas.

Det kan också finnas en risk för att en fridskränkingsbestämmelse som omfattar även lindrigare former av psykiskt våld endast kommer till användning i kombination med andra, redan straffbelagda gärningar, vilket skulle göra att den praktiska nyttan av en sådan ändring kan ifrågasättas. Den omständigheten att fridskränkingsbrotten inte har kommit att tillämpas vid upprepade gärningar av relativt lindrigt slag (se Brås rapport 2019:8), liksom att minimistraflet för sådan brottslighet uppgår till ett års fängelse, talar för att så skulle kunna bli fallet. Det finns således en risk att en kriminalisering som bygger på en utvidgning av fridskränkingsbrotten inte skulle få avsett genomslag.

Inte heller framstår det som en lämplig väg att vidga eller ändra straffbestämmelserna om ofredande, som *Åklagarmyndigheten* föreslår, eller förolämpning. Ofredandebestämmelsens tillämpningsområde är redan idag svårbestämt och omfattar kränkningar av varierande natur. Det kan också ifrågasättas om ofredandebestämmelsens skyddssyfte, det vill säga den utsattas frid, är tillräckligt specifikt för att utgöra en lämplig reglering i förhållande till psykiskt våld.

När det gäller straffstadgandet om förolämpning ger det inte möjlighet att fänga upp den kränkning som upprepade beteenden innebär. Vidare innebär den särskilda åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken att förolämpning i praktiken endast leder till åtal i de fall som särskilt pekas ut, vilket är när uttalandet anspelar på exempelvis ras, hudfärg, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Särskilda tryck- och yttrandefrihetsrättsliga aspekter, inklusive Europadomstolens praxis, gör sig dessutom gällande i relation till förolämpningsbrottet.

Vidare har flera andra länder kriminaliserat, eller avser att kriminalisera, beteenden som inte tidigare varit straffbara. Så är fallet i bl.a. Danmark som infört en straffbestämmelse om psykiskt våld. Genom att införa en ny särskild straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld, i stället för att ändra någon av de nuvarande straffbestämmelserna, understryks och återspeglas att även psykiskt våld kan vara skadligt och klandervärt. I likhet med vad bl.a. *Barnombudsmannen* och *Brå* framhåller kan en särskild kriminalisering på sikt få en viktig normbildande effekt. Även i forskningen framhålls att det straffrättsliga systemets gensvar har en central roll för att motverka våld i nära relation. Genom en separat kriminalisering förmedlas, i likhet med vad bl.a. *Maskrosbarn* och *Rädda Barnen* anför, till våldsutövare, våldsutsatta och andra involverade, att det psykiska våldet är otillåtet och inte accepteras av samhället. Inte minst i förhållande till barn och unga utgör det en viktig signal. Som *Polismyndigheten* framhåller kan en kriminalisering av psykiskt våld i förlängningen bidra till att förebygga och motverka brott samt ge positiva effekter inom flera olika samhällsområden. Genom införandet av en ny särskild brottstyp som tar sikte på psykiskt våld tydliggörs också brottsofferperspektivet.

Sveriges advokatsamfund befarar att en särskild kriminalisering av psykiskt våld kan komma att missbrukas, bl.a. i samband med vårdnads-

tvister och för att förklara förekomst av fysiskt våld. Även *Hälsinglands tingsrätt* och *Sveriges kvinnoorganisationer* framför farhågor om liknande missbruk. Beträffande risken för missbruk i förhållande till påståenden om fysiskt våld kan följande sägas. Nödvärnsrätt föreligger enligt 24 kap. 1 § brottsbalken i förhållande till bl.a. pågående eller överhängande brottsliga angrepp på person eller egendom. De flesta kränkningar som omfattas av den föreslagna bestämmelsen om psykiskt våld torde som utgångspunkt inte utgöra angrepp på person eller egendom, och ger därför inte nödvärnsrätt. Under alla omständigheter bör det i de flesta situationer anses som uppenbart oförsvarligt att utöva fysiskt våld som försvar mot psykiskt våld. Därtill kommer att det redan idag kan uppkomma situationer där en person som är misstänkt för ett brott som innefattat fysiskt våld kommer med invändningar om att gärningen föranletts av en brottslig gärning som inte innefattat sådant våld. Den omständigheten att det finns en risk för att en sådan invändning förs fram utgör inte skäl mot en kriminalisering av psykiskt våld.

I fråga om invändningen om att en särskild straffbestämmelse om psykiskt våld kan missbrukas inom ramen för en vårdnadstvist bör följande framhållas. I frågor om vårdnad, boende och umgänge ska det fästas särskilt avseende vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller annat övergrepp. Med våld avses inte bara fysiskt våld, utan våld i alla dess former. Påståenden om psykiskt våld ska således redan idag beaktas inom ramen för prövningen av barnets bästa enligt 6 kap. 2 a § föräldrabalken (jfr prop. 2024/25:10 s. 18). Ett införande av en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld innebär ingen förändring i detta avseende.

Sveriges advokatsamfund uttrycker också farhågor om att bevisvärderingen i mål om psykiskt våld inte kommer att vara enhetlig. Regeringen delar inte dessa farhågor. Även om det rör sig om en ny måltyp kan det antas att den bevisning som typiskt sett kommer att åberopas i mål om psykiskt våld kommer att påminna om bevisningen i andra liknande måltyper, som olaga hot och andra brott i nära relation. Den typ av bevisvärdering som ska göras i förhållande till straffbestämmelsen om psykiskt våld är därför inte ny eller främmande för domstolarna.

Sammanfattningsvis görs därför bedömningen att ett stärkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld bör åstadkommas genom att en särskild straffbestämmelse införs i brottsbalken.

Det bör vara fråga om upprepade kränkningar

Det väsentliga vid en kriminalisering av psykiskt våld är, som anges i promemorian, att fånga in de kränkande handlingsmönster som sker för att kontrollera eller bryta ner en person som idag faller utanför det straffbara området. Straffansvaret för psykiskt våld bör därför konstrueras på ett sätt som tar sikte på detta mönster och som innebär att ansvar endast blir aktuellt om det är fråga om kränkningar som tillsammans når upp till en viss allvarlighetsgrad. Eftersom enstaka tillfällen av allvarligare kränkningar ofta innebär att rekvisiten i något annat straffstadgande är uppfyllt, t.ex. olaga hot eller olaga tvång, är det också vid just upprepat lindrigare psykiskt våld som behovet av ytterligare kriminalisering gör sig starkast gällande.

De farhågor som vissa remissinstanser, bl.a. *Falu tingsrätt*, *Roks* och *Sveriges advokatsamfund*, framför om att det är problematiskt att flera handlingar, som inte nödvändigtvis är straffbara var och en för sig, läggs samman för att tillsammans utgöra ett brott är visserligen förståeliga. Som konstateras ovan kännetecknas psykiskt våld emellertid av att det skapar ett mönster av utsatthet. Straffbestämmelsen behöver därför vara utformad så att den ger ett skydd även mot kränkningar som sedda var för sig inte nödvändigtvis är särskilt allvarliga men som sedda tillsammans kan orsaka allvarlig skada. En sådan brottskonstruktion ligger också i linje med hur bl.a. Danmark kriminaliserat psykiskt våld. Även om brottsbeskrivningar vanligtvis tar sikte på enstaka gärningar finns det i svensk rätt flera straffbestämmelser som tar sikte på ett upprepat agerande eller en serie av gärningar. Som exempel kan nämnas 11 kap. 3 § brottsbalken (vårdslöshet mot borgenärer) som kriminaliserar ett levnadssätt och 19 kap. 10 § brottsbalken (olovlig underrättelseverksamhet mot Sverige) som kriminaliserar en verksamhet. Även straffbestämmelsen om ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken) kan omfatta upprepade kränkningar som inte nödvändigtvis behöver vara straffbara sedda för sig, men som tillsammans utgör en brottslig gärning.

För att tydliggöra att den nya brottstypen tar sikte på handlingsmönster bör den, i likhet med vad som föreslås i promemorian, innefatta ett krav på att det ska vara fråga om upprepade kränkningar. I promemorian föreslås rekvisitet ”upprepade gärningar”. Som *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* och *Stockholms tingsrätt* framhåller kan det emellertid finnas en viss risk för att rekvisitet misstolkas och uppfattas som att det uppställs ett krav på att varje enskild kränkning ska utgöra ett enskilt brott (jfr exempelvis olaga förföljelse där begreppet ”gärning” används i betydelsen ”brottslig gärning”). Det är dock inte avsikten med det nu aktuella straffbudet; i stället är det kränkningarna sammantagna som utgör den brottsliga gärningen. Det bör därför framgå av straffbestämmelsen att det ska vara fråga om upprepade ”kränkningar”.

Med begreppet upprepat avses inte ett krav på att det ska vara fråga om kränkningar av samma slag, utan kränkningarna kan vara av olika natur så länge som de omfattas av den föreslagna straffbestämmelsens övriga rekvisit.

Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Uppsala universitet*, efterfrågar förtydliganden av vad som krävs för att det ska anses vara fråga om en upprepning. På motsvarande sätt som gäller för fridskränkingsbrotten bör frågan om vilket antal kränkningar som krävs bedömas med utgångspunkt i kränkningarnas karaktär. Ju allvarligare de enskilda kränkningarna är, desto färre bör krävas för att det ska anses vara fråga om en upprepning. I fråga om mer lindriga kränkningar bör det krävas ett större antal. Som *Uppsala universitet* påtalar går det däremot inte att sätta likhetstecken mellan den praxis som utvecklats för fridskränkingsbrotten och straffbestämmelsen om psykiskt våld i fråga om begreppet ”upprepat”, eftersom fridskränkingsbrotten är konstruerade på ett sådant sätt att flera brottsliga gärningar tillsammans utgör ett nytt brott. I fråga om psykiskt våld föreslås upprepningen i stället utgöra en del av det som konstituerar brottet, eftersom kränkningarna – sedda var och en för sig – inte behöver nå upp till gränsen för vad som utgör en brottslig gärning. Att ange exakt hur många kränkningar som krävs för att det ska

vara fråga om en upprepning, eller som Uppsala universitet efterfrågar – inom hur kort eller lång period som kränkningarna ska ha ägt rum – bör emellertid överlämnas till rättstillämpningen att avgöra utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör som utgångspunkt krävas att det är fråga om fler kränkningar än vad som krävs enligt fridskränkningensbrotten för att det ska vara fråga om en upprepning. Även den omständigheten att det varit fråga om ett stort antal kränkningar under en kort tid, eller återkommande kränkningar under en längre tidsperiod, har betydelse för bedömningen.

Som regeringen kommer att återkomma till nedan bör varaktig otillbörlig övervakning vara undantaget från kravet på upprepning. Regeringen föreslår därför att det i ett andra stycke i straffbestämmelsen ska regleras att ett enstaka fall av varaktig otillbörlig övervakning i sig kan utgöra psykiskt våld. Detta eftersom varaktig otillbörlig övervakning i vissa fall kan anses vara lika allvarlig som upprepade kränkningar. Varaktig otillbörlig övervakning kan naturligtvis även förekomma tillsammans med förolämpningar, otillbörligt tvång, otillbörliga hot eller annan otillbörlig övervakning. I sådana fall kan det bli aktuellt att döma till ansvar enligt straffbestämmelsens första stycke. Eftersom den varaktiga övervakningen i sig utgör en allvarlig kränkning bör kravet på upprepning i regel vara uppfyllt även om gärningspersonen endast gjort sig skyldig till någon enstaka kränkning vid sidan av den varaktiga otillbörliga övervakningen, under förutsättning att inte alltför lång tid gått mellan kränkningarna.

I likhet med vad som gäller för fridskränkningensbrotten bör det inte krävas att varje enskild kränkning individualiseras och preciseras vad avser exakt tid och plats (jfr NJA 2004 s. 437). Däremot måste några konkreta kränkningar kunna specificeras och åklagaren måste uppfylla sin grundläggande bevisbörda i fråga om att det åberopade agerandet faktiskt har ägt rum. Mot bakgrund av att ett sådant tillvägagångssätt redan är väl etablerat i rättstillämpningen genom tillämpningen av bl.a. fridskränkningensbrotten bedöms utformningen inte, som Hovrätten för Västra Sverige befarar, leda till betydande bevissvårigheter. Detta i synnerhet eftersom de förslag som nu läggs fram i lagrådsremissen, vilka kommer att redovisas mer ingående nedan, innebär att handlingsrekvisiten konkretiseras för att undvika att mindre kränkningar av mer vardaglig karaktär omfattas av det kriminaliserade området.

Rekvisitet som tar sikte på upprepning utgör också en kvalificering av straffbestämmelsen i så måtto att ageranden som får anses utgöra en del av många mänskliga relationer, exempelvis att enstaka gånger i affekt uttala sig nedsättande eller i viss mån hotfullt, eller att utöva någon form av kontrollerande beteende, inte kommer att omfattas av det kriminaliserade området.

Vilka slags kränkningar bör omfattas av kriminaliseringen?

Som framgår av avsnitt 4.1 kan psykiskt våld ta sig många uttryck och bestå av kränkningar av vitt skilda slag. För att täcka in samtliga sätt som psykiskt våld kan utövas på skulle en straffbestämmelse med nödvändighet behöva ges en mycket vid utformning. En sådan vidsträckt straffbestämmelse har också föreslagits i promemorian. I likhet med vad bl.a. *Eskilstuna tingsrätt*, *Falu tingsrätt* och *Hovrätten för Västra Sverige* fram-

håller kan det emellertid ifrågasättas om den utformning av straffbestämmelsen som föreslås i promemorian uppfyller legalitetsprincipens krav på tydlighet och förutsägbarhet i förhållande till när straffansvar inträder. Svårigheter att avgränsa det straffbara området kan, som *Justiekanslern* och *Roks* påtalar, medföra tillämpningsproblem och, som *Brå* och *Falu tingsrätt* befarar, leda till att antalet åtal och fällande domar blir få. För att åstadkomma en tydligare avgränsning bör straffbestämmelsen därför, i likhet med vad *Svea hovrätt* föreslår, i stället utformas på ett sådant sätt att rekvisiten utgår från de typfall av kränkningar genom vilka det psykiska våldet utövas. En tydligare utformning av handlingsrekvisiten bedöms också motverka riskerna för att straffbestämmelsen kan komma att missbrukas i exempelvis vårdnadstvister eller som ett sätt att uttrycka missriktad frustration, som bl.a. *Falu tingsrätt* och *Hälsinglands tingsrätt* uttrycker farhågor om.

Som konstateras i avsnitt 4.2 beskrivs utövandet av det psykiska våldet ofta genom paraplybegrepp som förolämpningar, hot, tvång och andra kontrollerande beteenden. Inom ramen för dessa faller alltså en stor del av de beteenden som ingår i beskrivningarna av hur det psykiska våldet tar sig uttryck. En utgångspunkt vid utformningen av straffbestämmelsen om psykiskt våld bör därför vara att det framför allt är dessa handlingsmönster, i den mån de inte redan idag är fullt ut kriminaliserade, som bör utgöra grunden för de rekvisit som tar sikte på gärningspersonens beteende.

Förolämpningar bör omfattas av kriminaliseringen

I första ledet av promemorians föreslagna straffbestämmelse beskrivs det psykiska våldet som nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar. Som *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* anför kan dessa rekvisit i någon mån uppfattas som överlappande. Därtill kommer, som bl.a. *Hälsinglands tingsrätt* och *Stockholms tingsrätt* framhåller, att promemorians föreslagna första led innefattar mycket breda kriterier som riskerar att ge upphov till godtycke vid rättstillämpningen. Det straffbara området bör således förtydligas och avgränsas genom att rekvisiten ges en mer explicit innebörd. Som anges i promemorian utgör olika former av förolämpningar, men även hot, en del av kärnan i beskrivningarna av hur det psykiska våldet yttrar sig. Det är således rimligt att sådana kränkningar omfattas av straffansvaret för psykiskt våld, och även ligger till grund för utformningen av rekvisiten i denna del av straffbestämmelsen. Vidare används begreppen förolämpningar och hot redan idag i en straffrättslig kontext och det bör därigenom bli tydligare för rättstillämpningen vilka former av kränkningar som omfattas.

Därtill kommer att förolämpning, till följd av den särskilda åtalsregleringen, i praktiken endast leder till åtal i de fall som särskilt pekas ut. Bestämmelsen tar inte heller sikte på upprepade beteenden. Grova och kränkande uttalanden till någon annan har dock i begränsad utsträckning ansetts vara straffbara som ofredande (jfr prop. 2016/17:222 Ett starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten s. 63 och 69). Även om kriminaliseringen av psykiskt våld främst är avsedd att täcka in sådana ageranden som idag riskerar att falla utanför det straffbara området bedöms det därför finnas skäl att låta förolämpningar utgöra ett rekvisit i straffbestämmelsen om psykiskt våld och således, som *Hovrätten för*

Västra Sverige uppmärksammar, till viss del överlappa straffbestämmelserna om förolämpning och ofredande.

Ett rekvisit som tar sikte på förolämpningar bedöms också som lämpligt för att täcka in olika former av upprepade kränkningar som kan äga rum även utanför en närstående relation eller hederskontext, exempelvis svåra fall av mobbning på skolor, arbetsplatser och på nätet.

Med förolämpning avses – i likhet med vad som anges i straffbestämmelsen om förolämpning i 5 kap. 3 § brottsbalken – beskyllningar, nedsättande uttalanden eller förödmjukande beteenden. Rekvisitet omfattar därmed såväl förolämpningar som uttrycks genom ord eller i skrift som förolämpningar som uttrycks genom exempelvis tecken, gester eller imitationer. Även en föraktfull behandling av någons kropp, t.ex. att spotta på någon annan, kan i vissa fall anses utgöra en förolämpning. *Eskilstuna tingsrätt* och *Svea hovrätt* efterfrågar ytterligare förtydliganden av hur det straffbara området för förolämpningar inom ramen för psykiskt våld förhåller sig till tillämpningsområdet för straffbestämmelsen om förolämpning. För att en förolämpning ska vara straffbar enligt 5 kap. 3 § brottsbalken krävs – utöver att det ska varit fråga om beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende – att gärningen i sig ska vara ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet. Med hänsyn till det övergripande syftet med straffbestämmelsen för psykiskt våld, nämligen att fånga upp ett större handlingsmönster, bör inte något sådant krav uppställas för varje enskild förolämpning. Däremot krävs, som kommer att utvecklas senare, att kränkningarna sammantaget är ägnade att allvarligt skada målsägandens självkänsla.

Det bör inte krävas att agerandet ska vara riktat direkt till eller mot den utsatta. Även ageranden som består i att förmedla något förolämpande, eller att göra något förolämpande inför andra, bör omfattas, såvida förolämpningen kommer till den utsattas kännedom. Det bör således inte heller krävas att förolämpningen uppfattas när den företas, utan det bör kunna ske även vid en senare tidpunkt. En sådan ordning bedöms medföra att bestämmelsen kan tillämpas på ett rimligt vis även i förhållande till nya och mer digitala sätt att kommunicera (jfr exempelvis Stiftelsen Allmänna Barnhusets kartläggning samt Brås rapport om våld i unga parrelationer, av vilka det framgår att digitala former av psykiskt våld är det vanligast förekommande i unga parrelationer). Som exempel på sådana förmedlingssätt som bör omfattas av rekvisitet kan nämnas att en förälder eller närstående kränker den andra föräldern genom att uttala förolämpningar om denne till ett gemensamt barn, eller att förolämpningar uttrycks på olika forum eller sociala medier, utan att vara direkt riktade till den utsatta.

Hot bör omfattas av kriminaliseringen

Även hot utgör ett tydligt exempel på ett handlande som kan användas för att skrämma och förtrycka en annan person, exempelvis inom ramen för nära relationer eller i en hederskontext. Hot som inte utgör hot om brottslig gärning, eller som av andra skäl inte når upp till kraven för att utgöra olaga hot enligt 4 kap. 5 § brottsbalken, utgör också ett agerande som idag faller utanför det kriminaliserade området. Mot den bakgrunden finns det anledning att låta begreppet hot utgöra ett eget rekvisit i straffbestämmelsen om psykiskt våld. För att vara fråga om hot i nu aktuellt avseende bör det, på

motsvarande sätt som gäller för rekvisitet ”hotar” i straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp (16 kap. 8 §), därför inte krävas att det ska vara fråga om hot i den bemärkelse som avses i straffbestämmelsen om olaga hot. Det kan exempelvis vara fråga om hot om en brottslig gärning som inte är allvarlig nog att framkalla allvarlig rädsla för den hotades eller någon annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid (t.ex. ett hot om ett lindrigare brott enligt 4 kap. brottsbalken, jfr prop. 2016/17:222 s. 93–94), eller ett hot om att göra något som för den hotade framstår som mycket otrevligt, men som inte är brottsligt (t.ex. att en partner hotar att avslöja något personligt eller känsligt om den utsatta). Även uttalanden om att skada eller misshandla ett husdjur kan utgöra ett hot i detta sammanhang.

Det bör krävas att hotet framstått eller varit ägnat att framstå som allvarligt menat. Hotet behöver inte riktas direkt till den hotade utan kan lämnas till tredje man, men det krävs då att hotet kommer till den hotades kännedom och att detta täcks av gärningspersonens uppsåt.

Tvång bör omfattas av kriminaliseringen

I promemorian föreslås att straffbestämmelsen ska omfatta situationer där gärningspersonen ”utövar otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten”. Begreppet kontroll förekommer, som framgår ovan, i majoriteten av beskrivningarna och definitionerna av psykiskt våld. Studier visar också att kontroll utgör en komponent vid utövande av upprepat psykiskt våld (se avsnitt 4.1.2). Som framhålls i promemorian, liksom av *GAPF, Länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Åklagarmyndigheten*, utgör kontrollerande beteenden således en sådan central del av det psykiska våldet som bör beaktas vid en kriminalisering.

I promemorian används begreppet ”kontroll” i två olika bemärkelser. Dels situationer där den utsatta inte ”får” göra olika saker (kontroll i form av styrning), dels situationer där den utsattas agerande eller rörelsemönster övervakas på olika sätt (kontroll i form av övervakning). I likhet med vad *Stockholms tingsrätt* framhåller preciseras det emellertid inte vilken påverkan gärningspersonen måste utöva för att rekvisitet om ”utövande av otillbörlig kontroll” ska vara uppfyllt. Framför allt är det i förhållande till de så kallade styrningsfallen otydligt vilka ageranden som omfattas.

För att uppfylla legalitetsprincipens krav på förutsebarhet bör rekvisiten som tar sikte på kontrollerande beteenden därför utformas på ett sätt som har en tydligare anknytning till det klandervärda agerandet från gärningspersonens sida och på ett sätt som gör åtskillnad mellan de så kallade övervakningsfallen respektive styrningsfallen.

I promemorian beskrivs de s.k. styrningsfallen som begränsningar i form av att brottsoffret inte ”får” eller ”ska” agera på vissa sätt i förhållande till exempelvis klädsel, umgänge eller andra sociala interaktioner. Styrningsfallen kan således sägas kännetecknas av att den utsatta personen förmås att göra, tåla eller underlåta något. För att tydliggöra att det även i dessa fall krävs ett visst agerande från gärningspersonens sida bör begreppet tvång utgöra ett av rekvisiten i straffbestämmelsen om psykiskt våld. Genom begreppet tvång tydliggörs att uppmaningarna eller förbuden måste vara förenade med någon form av hot eller bestraffning. Det krävs inte att det är fråga om olaga tvång i den bemärkelse som avses i straff-

bestämmelsen om olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken). Något krav på att tvånget ska utövas genom kvalificerade former av fysiska bestraffningar, hot, hot om åtal, anmälan om brott eller lämnande av menligt meddelande uppställs således inte. Däremot bör det, i likhet med vad som gäller enligt straffbestämmelsen om olaga tvång, krävas att tvånget leder till resultatet att den tvungne gör, tål eller underlåter något. Som föreslås i promemorian krävs det alltså i dessa fall att gärningspersonens agerande har lett till en viss effekt. Även situationer där tvånget inte lett till ett visst resultat kan dock föranleda straffansvar, om de innefattat ett otillbörligt hot.

Tvång i den aktuella bemärkelsen kan exempelvis utgöras av krav förenade med uttryckliga eller underförstådda hot. Kraven kan bl.a. gälla i fråga om klädsel (såsom tvång att bära slöja eller annan religiös klädsel), utseende, umgänge, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck (såsom omvändelseförsök). Det kan också vara fråga om krav på att vara kvar i en relation eller i ett äktenskap eller att den utsatta ska belåna sig för att finansiera gärningspersonens leverne.

Övervakning bör omfattas av kriminaliseringen

I promemorian beskrivs vidare att kontroll kan utövas genom olika former av övervakning, exempelvis i form av olika tekniska lösningar såsom GPS-sändare eller mobilappar. Det kan enligt promemorian också bl.a. vara fråga om att kräva att högtalartelefonen ska vara på vid alla samtal eller att skaffa sig tillgång till lösenord till sociala medier eller bankkonton för att kunna övervaka förehavandena på dessa. Övervakning kan vidare ske i form av fysisk övervakning, exempelvis genom att följa efter någon eller att uppehålla sig vid offrets bostad eller arbetsplats. Genom sådana beteenden beskrivs gärningspersonen utöva en omfattande kontroll över den utsattas fysiska, sociala, digitala och ekonomiska förehavanden.

I likhet med vad som beskrivs i promemorian har den digitala utvecklingen lett till att det finns ett annat behov av skydd mot övervakande beteenden än tidigare, och det är av vikt att straffrätten anpassas efter dessa förhållanden. Övervakning kan i viss mån vara straffbar i form av *ofredande*. Var gränsen för straffansvar går i dessa fall är dock inte helt tydligt, och frågan har i flera år tagits upp av Åklagarmyndigheten som en prioriterad prejudikatfråga. Mot den bakgrunden bör de nyss beskrivna formerna av övervakning omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld. För att tydliggöra det straffbara området bör övervakning utgöra ett eget rekvisit.

Med övervakning avses såväl spårning av var den utsatta personen befinner sig eller hur denna förflyttar sig, som övervakning och kartläggning i mer allmän betydelse, vilket även inbegriper observation av vad personen gör och vem denne har kontakt med. Övervakning innefattar även övervakning av ekonomiska förehavanden, som exempelvis aktivitet på bankkonton, användningen av olika betalningslösningar samt hanteringen av löne- eller bidragsutbetalningar.

I förhållande till rekvisitet om övervakning bör det krävas att den utsatta är medveten om övervakningen. Det räcker dock att den utsatte blir medveten om övervakningen först vid en senare tidpunkt. Det bör inte krävas att övervakningen leder till en viss effekt i form av att den utsatta anpassar sitt handlande utifrån de syften som kan utgöra skäl för övervakningen.

Det straffvärda är i dessa fall övervakningen i sig och den kränkning den innebär för den övervakade. De beskrivningar och den forskning som finns beträffande psykiskt våld visar också att den upplevda kränkningen i dessa fall uppstår redan vid utövandet av kontrollen, det vill säga genom att gärningspersonen exempelvis ständigt kräver att få reda på vad den utsatta gör eller vem denne ska träffa. Om handlingen leder till resultatet att den utsatta gör, tål eller underlåter något kan det emellertid vara fråga om tvång i den bemärkelse som avses ovan.

Varaktig övervakning bör inte omfattas av kravet på upprepning

Som regeringen redogjort för ovan tar straffbestämmelsen om psykiskt våld sikte på handlingsmönster som leder till att den utsatta gradvis bryts ned. Av detta skäl bör det för straffansvar krävas att det ska ha varit fråga om ett upprepat beteende. I förhållande till handlingsrekvisitet om övervakning kan det dock i vissa fall, som *Stockholms universitet* framhåller, vara förenat med svårigheter att avgöra när övervakningen påbörjas respektive avslutas. Vid enstaka handlingar, exempelvis att följa efter någon vid ett visst tillfälle, torde det vara förhållandevis enkelt att avgöra när övervakningen börjar och slutar. Övervakning kan dock även bestå av en serie handlingar, som i fall där någon ständigt kräver att dennes partner ska rapportera var han eller hon är. I sådana fall bör sambandet mellan handlingarna och eventuella avbrott i serien vara avgörande för när övervakningen börjat och slutat; om kraven exempelvis upphör när partnern kommer hem och sedan inte börjar igen på några timmar bör det typiskt sett innebära att övervakningen upphört.

Vid kontinuerlig övervakning, t.ex. vid GPS-spårning, kan det emellertid vara fråga om övervakning som pågår under mycket lång tid utan uppehåll. Övervakningen kan i sådana fall vara mycket kränkande för den utsatta och i sig ha karaktären av ett nedbrytande handlingsmönster, även om den inte kan sägas vara upprepad. Det framstår inte som rimligt att i sådana fall upprätthålla ett krav på att kränkningarna ska ha varit upprepade. Till skillnad från vad som anges i promemorian och utkastet föreslår regeringen därför att det vid övervakning som är varaktig inte ska uppställas något krav på upprepning. Detta regleras lämpligen genom att ett andra stycke förs in i bestämmelsen, där det framgår att även den som utsätter en annan person för otillbörlig övervakning som är varaktig kan dömas för psykiskt våld. I fall där varaktig övervakning förekommer tillsammans med andra kränkningar som omfattas av bestämmelsens första stycke bör ansvar i första hand komma i fråga enligt första stycket.

Hälsinglands tingsrätt föreslår att otillbörlig övervakning ska kriminaliseras särskilt. Den nu föreslagna utformningen av bestämmelsen innebär att det straffrättsliga skyddet mot såväl upprepad som varaktig otillbörlig övervakning stärks. Det finns inom ramen för detta lagstiftningsärende inte möjlighet att överväga en mer långtgående kriminalisering än så.

Straffbestämmelsen bör inte innefatta något uppsamlingsrekvisit

Som konstateras ovan kan psykiskt våld komma till uttryck på många skilda sätt. Utifrån den valda utgångspunkten – att straffbestämmelsen bör skydda mot upprepade beteenden som kan skada självkänslan hos den utsatta personen – kan det konstateras att sådan skada kan orsakas genom

fler beteenden än de nu uppräknade. Det kan därför övervägas om straffbestämmelsen bör omfatta fler handlingsrekvisit, eller någon form av uppsamlingsrekvisit.

I promemorian föreslås att straffbestämmelsen om psykiskt våld ska innefatta ett uppsamlingsrekvisit i form av ”andra kränkande gärningar”. Ett sådant rekvisit har den fördelen att även andra beteenden än de typfall som uttryckligen nämns i straffbestämmelsen, men som leder till liknande konsekvenser, skulle omfattas av straffansvar. Vad gäller det föreslagna uppsamlingsrekvisitet kan det dock – som *Hälsinglands tingsrätt* och *Stockholms tingsrätt* framhåller – ifrågasättas om detta, tillsammans med övriga rekvisit, är tillräckligt tydligt och förutsägbart för att uppfylla legalitetsprincipens krav på klar och tydlig strafflagstiftning. I promemorian ges ett flertal exempel av skilda slag på vad som kan utgöra ”andra kränkande gärningar”. Rekvisitet är emellertid sådant att betydligt fler kränkningar skulle kunna falla in därunder än de som exemplifieras. Därtill kommer att oklarheter vad gäller tillämpningsområdet skulle kunna bli särskilt problematiska i förhållande till att straffbestämmelsen kommer att innebära en viss inskränkning av yttrandefriheten. Övervägande skäl talar därmed för att bestämmelsen bör vara begränsad till vissa särskilt angivna typfall. Detta innebär att vissa av de kränkningar som exemplifieras i promemorian kommer att falla utanför det kriminaliserade området, i den mån de inte omfattas av typfallen.

Straffbestämmelsen bör inte innefatta fler handlingsrekvisit

Frågan är då om straffbestämmelsen om psykiskt våld bör omfatta fler särskilt angivna typfall. I promemorian beskrivs exempelvis att beteenden i form av att frysa ut, negligera eller påverka en annan person så att denna slutar tro på sin egen verklighetsuppfattning (s.k. gaslighting) bör falla in under det kriminaliserade området. Även *Lex Tintin-föreningen* efterfrågar en kriminalisering av bl.a. dessa beteenden. Beskrivningarna av dessa beteenden, och vilken form av agerande eller underlåtenhet som skulle krävas av gärningspersonen, är dock alltför otydliga för att uppfylla kraven på förutsebarhet. Sådana beteenden bör därför inte omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld.

En annan form av kränkningar som i promemorian föreslås falla in under den föreslagna kriminaliseringen är våld mot husdjur. Sådana beteenden är redan idag till stor del kriminaliserade genom straffbestämmelserna om skadegörelse (12 kap. 1, 2 och 3 §§ brottsbalken). Skadegörelse ingår också, som framhålls i promemorian, i brottskatalogen för exempelvis fridskränkningensbrotten. Våld mot husdjur kan vidare vara straffbart som djurplågeri (16 kap. 13 §) eller brott mot djurskyddslagen (2018:1192). Det bedöms därför inte i nuläget finnas anledning att, såsom *Se Sambandet*, *Sveriges Lantbruksuniversitet* och *Sveriges Veterinärförbund* efterfrågar, stärka det straffrättsliga skyddet i fråga om våld mot husdjur. Däremot innebär förslaget om att straffbestämmelsen om psykiskt våld ska omfatta hot av sådant slag som inte uppfyller kraven för att utgöra olaga hot (exempelvis hot om att skada ett husdjur) att hot och tvång kopplade till hanteringen av ett husdjur i större utsträckning än tidigare kommer att vara kriminaliserat, och då i form av en kränkning av målsägandens frihet och frid.

I promemorian ges också exempel på beteenden som kan beskrivas som mer renodlat trakasserande, bl.a. upprepade textmeddelanden eller telefonsamtal (som inte har hotfull eller förolämpande innebörd). Sådana, ibland upprepade, beteenden anges emellertid numera som uttryckliga exempel på vad som kan omfattas av straffbestämmelsen om ofredande (se prop. 2016/17:222 s. 62). Ofredande ingår också i brottskatalogen för exempelvis fridskränkingsbrotten och olaga förföljelse (4 kap. 4 b § brottsbalken). Mot den bakgrunden saknas det skäl för att låta trakasserier av sådant slag som nyss beskrivits uttryckligen omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld.

I avsnitten nedan utvecklas vissa ytterligare frågor relaterade till särskilda uttryck för psykiskt våld och avgränsningen av det straffbara området. Sammanfattningsvis är dock regeringens bedömning att endast sådana kränkningar som omfattas av de nu föreslagna handlingsrekvisiten ska omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld. Detta innebär, som *Stockholms universitet* framhåller, att det inte kommer att vara möjligt att exempelvis beakta en misshandelsgärning vid prövningen av om målsäganden utsatts för upprepade kränkningar. Detta är en avsedd avgränsning. Straffbestämmelsen om psykiskt våld syftar till att kriminalisera psykiska kränkningar av olika slag, och motiveras av att befintliga straffbestämmelser inte i tillräcklig mån tillämpats på dessa psykiska aspekter samt av behovet att i större utsträckning än idag beakta den sammantagna kränkningen av upprepade och i sig inte straffbara beteenden. Behovet av att kunna beakta den sammantagna skadan av flera olika, och i sig straffbelagda, gärningar tillgodoses genom fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. I avsnitt 5 föreslås att psykiskt våld ska kunna ingå som ett underbrott till dessa.

Ekonomiskt våld

Som flera remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Insamlingsstiftelsen 1 000 möjligheter* och *Umeå universitet*, efterfrågar kan det finnas anledning att ytterligare tydliggöra i vilken utsträckning ekonomiskt våld täcks av de föreslagna rekvisiten. I promemorian ges exempel på olika former av ekonomiskt våld som bedöms kunna falla in under det i promemorian föreslagna kontrollrekvisitet. Vissa av dessa ageranden kan omfattas av rekvisitet om otillbörlig övervakning, t.ex. övervakning av ekonomiska förehavanden på bankkonton. Andra skulle kunna falla in under rekvisitet om tvång, t.ex. om gärningspersonen hindrar den utsatta att söka eller delta i arbete, eller tvingar eller manipulerar den utsatta att söka eller överta lån. Dessa beteenden kan således omfattas av den nu föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld. Straffbestämmelsen bedöms därför leda till ett förstärkt skydd mot ekonomiskt våld. Eftersom straffbestämmelsen är uppbyggd på ett sådant sätt att det är gärningspersonens beteende i form av sådana beteenden som faller under handlingsrekvisiten, och inte den specifika kontext de begås inom, är det inte möjligt att specifikt ange vilka typer av ageranden inom ramen för en ekonomisk kontext som kan omfattas av rekvisitet. Frågan är emellertid om det uttryckligen bör införas ett handlingsrekvisit som tar sikte på ekonomiskt våld.

I likhet med vad som gäller för begreppet psykiskt våld finns det ingen enhetlig definition av begreppet ekonomiskt våld. För att angripa ekonomiskt våld ur ett straffrättsligt perspektiv krävs det alltså att de beteenden som sådant våld främst kan komma till uttryck genom identifieras. För att dessa beteenden ska kunna omfattas av en kriminalisering krävs därutöver att de går att precisera, är tillräckligt klandervärda och att de i huvudsak faller utanför det idag straffbara området. Det är, som tidigare nämnts, av samma anledning som det föreslås att rekvisiten i straffbestämmelsen om psykiskt våld bör ta sikte på gärningspersonens beteenden, i stället för att utgå från samlingsbegrepp eller en viss kontext. Det bedöms därför varken som lämpligt eller möjligt att, som Lex Tintinföreningen föreslår, införa ett rekvisit som utgår från begreppet ekonomisk kontroll. En annan fråga är däremot om det finns skäl att införa ytterligare handlingsrekvisit i den föreslagna bestämmelsen, som tar sikte på konkreta former av klandervärda beteenden som har med ekonomiska förehavanden att göra. De former av sådana beteenden som beskrivs i promemorian och som inte omfattas av den föreslagna straffbestämmelsen för psykiskt våld är till stor del kriminaliserade redan idag, t.ex. genom förmögenhetsbrotten och förfälsknings- och sanningsbrotten (8 och 9 kap. samt 14 och 15 kap. brottsbalken). Mot den bakgrunden bedöms det, åtminstone i nuläget, inte finnas skäl att låta fler sådana beteenden som ekonomiskt våld kan bestå av omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld. Eftersom det är fråga om nykriminalisering kan det emellertid, som *Brottsoffermyndigheten* påpekar, finnas anledning att följa utvecklingen för att säkerställa att det straffrättsliga skyddet även på sikt har en ändamålsenlig utformning.

Försummelse

Regeringen bedömer, i likhet med vad som görs i promemorian men till skillnad från *Jämställdhetsmyndigheten*, *Rädda Barnen* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, att försummelse inte bör utgöra ett eget rekvisit i den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld. Begreppet försummelse används ofta i bemärkelsen att en vuxen person, under en längre tid, skadar eller äventyrar ett barns fysiska eller psykiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att ge barnet godtagbar standard eller tillgodose barnets grundläggande behov (jfr SOU 2001:72 Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda). Försummelse kan emellertid även förekomma i flera andra former. Mot den bakgrunden bedöms försummelse som rekvisit vara svår-förenligt med legalitetsprincipens krav på tydlighet och förutsebarhet. Straffansvaret skulle dessutom behöva begränsas till vissa särskilda ansvarssubjekt för att inte bli orimligt långtgående. Därtill kommer att försummelse och vanvård redan idag kan vara straffbart som exempelvis misshandel, vållande till kroppsskada eller sjukdom, eller framkallande av fara för annan.

Som *Socialstyrelsen* påtalar ges emellertid i promemorian flera exempel på olika former av försummelse som, även utan ett rekvisit som specifikt tar sikte på försummelse, anses omfattas av promemorians föreslagna straffbestämmelse om psykiskt våld. Främst avser dessa exempel sådana situationer där en förälder eller vårdgivare genom försummelse (dvs. underlåtenhet) orsakat ett barn eller en vårdtagare vissa effekter eller följder, som motsvarar de som skulle uppkomma till följd av kränkande

handlingar. I likhet med vad Socialstyrelsen efterfrågar kan det därför finnas anledning att utveckla resonemanget något i fråga om underlåtenhet.

En första förutsättning för att straffansvar för underlåtenhet ska aktualiseras är att de i lagtexten använda uttrycken även kan anses omfatta underlåtenhet. I fråga om psykiskt våld bör underlåtenhet i förhållande till i vart fall vissa av de tillvägagångssätt som nu föreslagits utgöra rekvisit, exempelvis tvång, omfattas. Ansvar för underlåtenhet förutsätter dock även, enligt allmänna rättsliga principer, att den som underlåter att ingripa befinner sig i en så kallad garantställning gentemot den utsatta (dvs. har en bakomliggande, rättsligt relevant skyldighet att handla eller vara aktiv för att skydda någon eller något). Utgångspunkten är exempelvis att ett barns vårdnadshavare befinner sig i en garantställning gentemot barnet, men en sådan ställning kan också uppkomma på annan grund (jfr NJA 2013 s. 588 och NJA 2024 s. 857). Ytterst är det upp till domstolarna att utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra om det varit fråga om sådan underlåtenhet som kan föranleda straffansvar.

En annan närliggande fråga är den som Stockholms tingsrätt lyfter i förhållande till promemorians förslag, dvs. om det uppställs olika krav för vad som utgör en straffbar kränkning beroende på om kränkningen riktats mot ett barn eller en vuxen. Frågan torde ha sin utgångspunkt i att flera exempel i promemorian – om vilka former av kränkningar som bör omfattas av straffbestämmelsen – avser ageranden där en förälder kränker ett barn. Någon generell åtskillnad i förhållande till vilka krav som uppställs för att det ska anses vara fråga om en kränkning bör dock inte göras. Detta bedöms bli tydligare genom att det i promemorian föreslagna uppsamlingsrekvisitet ”andra kränkande gärningar” utmönstras. Det bör emellertid framhållas att vem gärningen riktas mot, och vilket förhållande som råder mellan gärningspersonen och den utsatta kan – i likhet med vad som gäller för flertalet andra straffbestämmelser – ha betydelse för den sammantagna bedömningen av om det är fråga om ett straffbart agerande.

Omvärdelseförsök

RFSL och *RFSL Ungdom* efterfrågar en bredare kriminalisering av omvärdelseförsök än den nu föreslagna, bl.a. genom att det införs ett förbud mot att tillhandahålla omvärdelseförsök. Omvärdelseförsök är ett samlingsbegrepp för ett brett spektrum av ageranden. I betänkandet Förstärkt skydd för den personliga integriteten (SOU 2023:37) konstaterades att den nuvarande straffrättsliga regleringen, exempelvis genom straffbestämmelserna om olaga tvång, misshandel, olaga hot eller ofredande, ger goda möjligheter att ingripa mot olika former av påverkan i omvärdelse syfte. I betänkandet framhölls vidare svårigheterna med att definiera sådana påverkansförsök som idag faller utanför det straffbara området på ett tillräckligt tydligt sätt. Det ifrågasattes även att sådana försök som idag faller utanför det straffbara området är tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering.

Den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld innebär i huvudsak att det kriminaliserade området utökas till att omfatta i sig relativt lindriga kränkningar av vissa slag, om kränkningarna varit upprepade eller, i förhållande till otillbörlig övervakning, om kränkningen varit varaktig.

Regeringens bedömning är således att de kränkningar som omfattas av förslaget om psykiskt våld sammantaget kan vara så allvarliga att de når upp till gränsen för vad som utgör ett straffvärt beteende. Detta gäller även för omvändelseförsök i den mån sådana försök kommer till uttryck genom exempelvis upprepade förolämpningar, otillbörliga hot och otillbörligt tvång. Däremot omfattas inte sådana situationer som exempelvis innebär att någon, utan att använda hot, tvång, förolämpningar eller övervakning, uttrycker att denne har en annan åsikt beträffande hur en annan person bör ge uttryck för sin könstillhörighet eller sexuella läggning. Gränsdragningen i fråga om vad som kommer att vara ett straffbart beteende i dessa fall kommer också vara beroende av vad som kan anses vara otillbörligt samt ägnat att allvarligt skada självkänslan.

Kravet på upprepning innebär att ett enskilt fall av omvändelseförsök inte omfattas av den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld. Som konstaterats ovan torde dock en enskild sådan kränkning, om den är av allvarligare slag, ofta uppfylla rekvisiten i något annat straffstadgande, t.ex. olaga hot eller olaga tvång. Det är därför vid just upprepat lindrigare psykiskt våld, och varaktig övervakning, som behovet av ytterligare kriminalisering gör sig starkast gällande.

Beträffande behovet av ett förbud mot att tillhandahålla omvändelseförsök bör det framhållas att den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld inte innefattar något närståenderekvisit. Det innebär att även en utomstående person som utför ett omvändelseförsök kan omfattas av straffansvar om övriga förutsättningar är uppfyllda. Här bör även framhållas att förslaget innebär att reglerna om medgärningsmannaskap och medhjälp till brott kommer att vara tillämpliga i förhållande till straffbestämmelsen om psykiskt våld, vilket utvecklas närmare nedan. Sammantaget gör regeringen bedömningen att det inte föreligger skäl för att utvidga den nu föreslagna straffbestämmelsen i förhållande till omvändelseförsök.

Det bör krävas att hoten, tvånget och övervakningen är otillbörliga

Som flera remissinstanser påpekar är det av vikt att en straffbestämmelse som är uppbyggd utifrån handlingar som var och en för sig inte är straffbara, men som tillsammans utgör ett brott, avgränsas för att säkerställa att endast de verkligt straffvärda fallen omfattas. Ett sådant behov föreligger också i förhållande till varaktig otillbörlig övervakning. Ett sätt att göra detta på är att uppställa krav på att det ska vara fråga om hot, tvång eller övervakning som är otillbörlig. Att något är otillbörligt innebär att det är oacceptabelt med hänsyn till rådande sociala eller etiska normer. Det är alltså fråga om en normativ bedömning. Begreppet otillbörligt används i ett flertal straffbestämmelser (jfr exempelvis begreppet ”otillbörligt hot” i 11 kap. 7 § andra stycket brotsbalken och begreppet ”otillbörligt tvång” i 4 kap. 4 § brotsbalken). Dessutom utgör otillbörlig övervakning en grund för att meddela kontaktförbud (1 § lagen [1988:688] om kontaktförbud). Rekvisitet som tar sikte på otillbörlighet bedöms således inte bara avgränsa straffansvaret till verkligt straffvärda fall utan även främja förutsebarheten.

Vid prövningen av om en handling varit otillbörlig bör en helhetsbedömning av situationen göras, där såväl handlingens innehåll och kon-

sekvenser som parternas relation är av vikt. Även syftet med åtgärderna, i den mån detta går att bevisa, kan ha betydelse för bedömningen av vad som är otillbörligt (jfr vad som anges om bedömningen av om övervakning varit otillbörlig enligt lagen om kontaktförbud i prop. 2024/25:123 s. 109 Kontaktförbud – ett utökat skydd för utsatta personer).

Beträffande rekvisitet om tvång måste det göras en bedömning av såväl vad den utsatta förmås att göra, tåla eller underlåta som hotets eller våldets allvarlighetsgrad. Uppmaningar om att göra, tåla eller underlåta något som upplevs som mycket kränkande för den utsatta, såsom att mot sin vilja bära religiös klädsel eller att uppmanas att förändra eller dölja sin sexuella läggning, kan således vara att anse som otillbörliga även vid hot som upplevs som mindre skrämmande eller obehagliga, jämfört med vad som skulle krävas i förhållande till uppmaningar som i sig är att anse som mindre kränkande.

När det gäller rekvisitet om övervakning bör det som utgångspunkt inte vara otillbörligt att övervaka någon om övervakningen sker med samtycke från den övervakade personen eller med stöd i lag. Som *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* påpekar kan det dock finnas vissa undantagssituationer där även övervakning som sker med samtycke kan vara otillbörlig. Så kan t.ex. vara fallet vid mycket omfattande och påträngande övervakning av någon som befinner sig i en utsatt situation i förhållande till den övervakande personen. Det bör även framhållas att vedertagna rättsliga principer om när ett samtycke inte kan ha ansvarsbefriande verkan gäller i de fall då samtycket inte har lämnats av egen fri vilja eller då den utsatta saknat insikt om övervakningens omfattning och syfte.

Inom ramen för bedömningen av rekvisitet om otillbörlighet måste hänsyn också tas till gärningspersonens rätt att bestämma över sitt eget liv. Även om hot om att exempelvis göra någon arvlös eller att avsluta ett romantiskt förhållande kan vara mycket otrevliga är sådana uttalanden typiskt sett inte otillbörliga, eftersom den som uttalar hotet har rätt att själv avgöra vad denne vill lägga sina pengar på eller vem denne vill vara tillsammans med. Det är emellertid inte uteslutet att sådana uttalanden i särskilda undantagsfall skulle kunna vara otillbörliga, t.ex. om hotet systematiskt används för att förmå den utsatta att göra något som är mycket kränkande för denne.

Som bl.a. *Hälsinglands tingsrätt* påpekar innebär hänvisningen till rådande sociala och etiska normer att bedömningen av vad som utgör ett otillbörligt beteende kan förändras över tid. Prövningen av vad som utgör ett otillbörligt beteende måste dock göras utifrån vad som var otillbörligt vid tidpunkten för den påstådda kränkningen. Med hänsyn till att beteendet ska vara oacceptabelt i förhållande till rådande sociala eller etiska normer kan det emellertid förväntas att synen på vad som utgör ett otillbörligt beteende kommer att förändras relativt långsamt.

I likhet med vad *Linköpings universitet – Barnafriad, Rädda Barnen* och *Svea hovrätt* efterfrågar finns det anledning att utveckla resonemanget något vad gäller relationen mellan föräldrar och barn. Flera av de beteenden som omfattas av handlingsrekvisiten ovan, exempelvis vissa former av hot, tvång och övervakning, kan förekomma i relationen mellan föräldrar och barn även i situationer som inte med nödvändighet bör vara straffbara. Syftet med straffbestämmelsen om psykiskt våld är inte att den ska träffa sådana handlingar som måste anses vara naturliga inslag i sådana

relationer. Det måste exempelvis inom ramen för en förälders tillsynsansvar finnas ett visst utrymme för att styra och uppfostra barnet genom olika medel samt att välja på vilket sätt detta ska ske (jfr vårdnadshavares rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken och artikel 18 barnkonventionen). Således bör det givetvis inte vara kriminaliserat att som förälder exempelvis säga till barnet att inte blir någon glass om middagen inte äts upp eller att barnet måste sätta på sig vinterkläder eftersom det annars inte kan bli fråga om någon pulkaåkning. Det bör som utgångspunkt inte heller vara kriminaliserat att utifrån ett tillsynsansvar kontrollera – i vissa fall genom tekniska hjälpmedel – om barnet har kommit hem efter skolan eller barnets förhållanden på sociala medier, så länge detta sker på ett rimligt sätt. Typiskt sett bör det också vara godtagbart att säga till ett barn eller en ung vuxen att månadspengen dras in om barnet eller den unge inte kommer hem i tid eller inte utför vissa hushållssysslor. Det kan också vara fråga om uttalanden om att vissa ageranden från barnets eller den unges sida kommer att straffas med exempelvis skärm- eller utgångsförbud eller påtryckningar i syfte att hindra en tonåring från att umgås i vissa riskmiljöer. Däremot skulle det exempelvis kunna vara otillbörligt att använda motsvarande medel, exempelvis hot om utgångsförbud, i syfte att begränsa en ung persons möjligheter att träffa personer av det motsatta könet eller att delta i simundervisning i skolan.

I slutändan måste en bedömning av om beteendet är otillbörligt göras i det enskilda fallet, där såväl parternas relation som barnets ålder måste beaktas. Det bör också beaktas att det i en vårdnadshavares tillsynsskyldighet ligger att skydda barnet så att det inte skadas, men också att se till att barnet inte orsakar skada för någon annan.

Även utanför föräldra-barn-relationer kan det finnas visst utrymme för åtgärder som utgör hot, kontroll och övervakning. En lärare måste ha möjlighet att ställa krav på var barnet ska befinna sig, eller på att barnet uppför sig på vissa sätt. Vidare kan det inom ramen för yrkesmässiga relationer, exempelvis den mellan en arbetsgivare och en arbetstagare, finnas anledning att utöva tvång eller övervakning, som för den sakens skull inte behöver vara otillbörlig. Så kan exempelvis vara fallet för en yrkeschaufför som har ett krav på att använda alkolås eller registrera sina körruttor för att få lov att utföra sitt arbete.

Var exakt gränsen går mellan vad som utgör otillbörliga respektive tillbörliga beteenden är således inte möjligt att fastslå i lagtext. Det är slutligen upp till domstolarna att i varje enskilt fall pröva om beteendet är att anse som otillbörligt. Det bör också framhållas att stränga krav som kan uppfattas som alltför ingripande eller orättvisa, och således till och med otillbörliga, trots det inte nödvändigtvis behöver utgöra psykiskt våld, eftersom även ytterligare rekvisit måste vara uppfyllda. Regeringen bedömer sammantaget att rekvisitet otillbörligt är tillräckligt tydligt för att läggas till grund för lagstiftning och att det inte krävs något ytterligare förtydligande i lagtexten.

Kränkningarna ska vara ägnade att allvarligt skada självkänslan

I likhet med vad som föreslås i promemorian bör det för straffansvar krävas att kränkningarna är ägnade att allvarligt skada självkänslan. Detta

gäller såväl för upprepade kränkningar enligt bestämmelsens första stycke som för varaktigt övervakning enligt bestämmelsens andra stycke.

För att vara fråga om en straffbar kränkning ska det i praktiken handla om situationer som kan leda till psykiskt lidande eller andra allvarliga konsekvenser för den enskilde. Det psykiska lidandet kan komma till uttryck hos den enskilde genom känslor som t.ex. rädsla, obehag och otrygghet. Vilka sådana känslotillstånd och psykiska effekter som uppkommer till följd av en gärning torde dock skilja sig åt mellan olika människor i högre grad än när det gäller vilka fysiska effekter som uppkommer till följd av fysiskt våld. En brottskonstruktion som innebär att det krävs ett visat orsakssamband mellan de specifika handlingarna och en bevisad skadeföljd bedöms därför inte som lämplig. Som redovisats ovan har sådana brottskonstruktioner, likt den för misshandelsbrottet, ansetts leda till bevisvårigheter i förhållande till psykiska företeelser. En sådan utformning skulle alltså riskera att leda till att bestämmelsen inte kommer att tillämpas i vidare omfattning än vad det nuvarande misshandelsbrottet gör i fråga om sådana företeelser. En brottskonstruktion som i stället innebär att en skada ska värderas fristående från den ansvarsutlösande gärningen skulle å andra sidan kunna leda till svårigheter vad gäller en enhetlig tillämpning.

Sammanfattningsvis riskerar alltså en reglering som har sin utgångspunkt i effekten att leda till en bristande förutsebarhet, särskilt som bestämmelsen i övrigt är relativt öppet formulerad. Dessutom kan det finnas ett intresse av att genom lagstiftningen upprätthålla en norm för vilka beteenden som utgör oacceptabla kränkningar av självkänslan. Det gäller inte minst för att avgränsa det straffbara området. Det är därför inte lämpligt, såsom *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* föreslår, att låta den angripnes subjektiva upplevelser och uppfattningar ensamt definiera vad som utgör en straffbar kränkning av självkänslan.

Som föreslås i promemorian, och som även *Stockholms universitet* förespråkar, bör straffbestämmelsen i stället utformas så att endast gärningar som typiskt sett orsakar skada av viss dignitet omfattas av straffansvaret. Genom en sådan avgränsning till typiska effekter undantas gärningar som kan vara ovälkomna, otrevliga eller obehagliga men som den enskilde rimligen ska kunna tåla. Det psykiska våldets kärna ligger också i de följder som det kränkande handlingsmönstret typiskt sett leder till, främst för den utsatta men även för samhället i stort. Sådan har utgångspunkten varit även för exempelvis fridskränkningssbrotten. Som föreslås i promemorian bör straffbestämmelsen därför konstrueras som ett s.k. abstrakt farebrott, i likhet med hur ett flertal brott i fjärde kapitlet brottsbalken är utformade. En sådan utformning innebär att det inte behöver bevisas att gärningen har orsakat en specifik effekt i det enskilda fallet. På så sätt minimeras uppenbara bevisvårigheter samtidigt som straffansvaret blir tillräckligt förutsebart för den tilltalade.

Som *Uppsala universitet* framhåller kan det däremot finnas anledning att ytterligare utveckla resonemanget kring rekvisitet självkänsla. Genom användande av begreppet självkänsla tydliggörs att inte alla uttalanden eller beteenden som syftar till att kränka någon omfattas av straffansvar, utan det bör i stället krävas att uttalandet på ett mer personligt plan kan träffa den angripne. Det är också däri det huvudsakliga skyddsintresset för en kriminalisering av psykiskt våld ligger. Ett beteende som utgör ett

angrepp på någons självkänsla kan också beskrivas som ett angrepp på personens psykiska hälsa, det vill säga en kränkning av friden. Detta är något som bör ha tydligt stöd i lagtexten. Straffbestämmelsen bör alltså utformas så att den skyddar den utsattas självkänsla. Även om prövningen av rekvisitet, som *Svea hovrätt* påpekar, kräver att viss hänsyn tas till den utsattas personliga förhållanden, är självkänsla ett väletablerat begrepp inom rättstillämpningen, bl.a. genom att det sedan länge utgör ett rekvisit i fridskränkningssbrotten. Eftersom det som huvudregel krävs att kränkningarna varit upprepade och, när det gäller handlingsrekvisiten hot, tvång och övervakning, att handlingen varit otillbörlig, är inte heller rekvisitet om självkänsla ensamt avgörande för straffansvarets omfattning. De invändningar som *Svea hovrätt* framför avseende begreppet *självkänsla* kan även göras gällande i förhållande till begreppet *allvarligt psykiskt lidande*, som *Svea hovrätt* föreslår. Rekvisitet om självkänsla återfinns även i straffbestämmelsen om hedersförtryck och bedöms därför lämpligt, i motsats till vad *GAPF*, *Länsstyrelsen Norrbotten* och *Rädda Barnen* anför, även för sådant psykiskt våld som begås inom ramen för en hederskontext. Rekvisitet bedöms således återspegla det överordnade skyddsintresset för straffbestämmelsen om psykiskt våld.

Lex Tintin-föreningen föreslår att rekvisitet som tar sikte på självkänslan ska kompletteras med ett rekvisit som tar sikte på att den utsattas autonomi gradvis bryts ned. Ett sådant rekvisit saknar motsvarighet i andra straffbestämmelser och riskerar att medföra stora tillämpningssvårigheter. Däremot finns det, som tidigare nämnts, utrymme att beakta den utsattas möjlighet till självbestämmande inom ramen för såväl otillbörlighetsbedömningen som bedömningen av om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada självkänslan hos den utsatta. Vidare är straffbestämmelsen uppbyggd på så sätt att samtliga rekvisit tillsammans tydliggör dess skyddssyfte, det vill säga att komma åt det mönster av utsatthet som psykiskt våld kan innebära.

I förhållande till de så kallade övervakningsfallen är det inte lika självklart som i förhållande till övriga ageranden att det typiskt sett rör sig om ett angrepp på personens självkänsla. Exempelvis kan det hävdas att det i dessa fall snarare rör sig om ett angrepp på den personliga integriteten. Det skulle också kunna argumenteras för att sådan övervakning är klandervärd, även om den inte varit ägnad att skada den utsattas integritet eller självkänsla. Som redogjorts för ovan är emellertid det utmärkande för det psykiska våldet att det skapar ett mönster av utsatthet. Ofta torde det röra sig om att gärningspersonen genom flera olika former av beteenden kränker den utsatta. För att kränkningarna sammantagna ska anses utgöra psykiskt våld i en straffrättslig kontext framstår det som rimligt att kräva att dessa ska vara ägnade att skada just självkänslan. Det är sådana kränkningar som framstår som de mest klandervärda, och som knyter an till begreppet psykiskt våld. Rekvisitet som tar sikte på självkänsla bedöms därför utgöra en lämplig avgränsning även i förhållande till rekvisitet om övervakning.

En straffbestämmelse som under alla förhållanden kriminaliserar sådana ageranden som innebär en kränkning av självkänslan skulle bli alltför vidsträckt. Detta gäller i synnerhet mot bakgrund av att brottskonstruktionen för psykiskt våld i form av upprepade kränkningar är sådan att varje enskild kränkning inte i sig behöver nå upp till gränsen för vad som utgör

ett straffbart agerande. För att en sådan form av kriminalisering ska framstå som befogad krävs att det är fråga om ett beteende som kan orsaka en påtaglig skada eller fara. Det straffbara området måste således avgränsas ytterligare så att endast de allvarligaste fallen omfattas. Det bör därför krävas att kränkningarna, sammantagna, ska vara ägnade att allvarligt skada självkänslan. I likhet med vad som gäller för lindrigare former av fridskränkingsbrott tar rekvisitet sikte på att det ska vara fråga om kränkningar som ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ner.

Samma överväganden gör sig i stor utsträckning gällande även för psykiskt våld i form av varaktig otillbörlig övervakning. Även för denna form av psykiskt våld bör det alltså krävas att det är fråga om övervakning som är ägnad att allvarligt skada självkänslan. Kravet på att gärningen ska vara ägnad att allvarligt skada personens självkänsla bör motsvara den nivå av skada som förutsätts för straffansvar för upprepade kränkningar enligt bestämmelsens första stycke. Detta innebär att straffansvar som enbart avser varaktig övervakning som utgångspunkt endast bör komma i fråga vid långvarig eller mycket ingripande övervakning.

Ett brott mot självkänslan kan knappast förstås eller bedömas straffvärdemässigt på ett rimligt sätt om inte viss hänsyn tas till situationen och till målsäganden. Bedömningen av om gärningen varit ägnad att allvarligt skada självkänslan får alltså, trots att det är fråga om ett abstrakt farerekvisit, göras med hänsyn också till omständigheter hänförliga till målsäganden i det enskilda fallet. Exempelvis bör det beaktas om agerandet riktar sig mot en särskilt sårbar person eller mot någon som befinner sig i en beroendeställning, t.ex. ett barn eller i förhållandet mellan en vårdare och en vårdtagare. Även sammanhanget där agerandet sker är av betydelse. Det kan exempelvis ha betydelse om det varit fråga om kränkningar som skett i en gemensam bostad, inom ramen för en närstående relation eller i en hederskontext.

Det bör inte införas något närståenderekvisit

Avsikten med att införa den föreslagna brottstypen är att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld. I likhet med vad som redogörs för i promemorian bedöms det finnas ett flertal situationer där kränkande handlingsmönster kan vara så straffvärda att något krav på en närstående relation, eller en hederskontext, inte bör uppställas. Som tidigare redovisats kan närståenderekvisitet exempelvis vara problematiskt vid upprepade kränkningar mellan ungdomar och unga vuxna. Få unga polis-anmäler våldshandlingar i nära relationer och systematiska våldshandlingar fångas inte upp på samma sätt som för vuxna, bl.a. eftersom ungas relationer inte alltid uppfattas utgöra närstående relationer i straffrättslig mening (se bl.a. Brås rapport 2021:15). I likhet med vad *Linköpings Universitet – Barnafrid, Polismyndigheten* och *Stockholms tingsrätt* framhåller är det därför viktigt att straffbestämmelsen om psykiskt våld omfattar våld i nära relationer mellan unga, men också att den kan få effekt på exempelvis svåra fall av mobbning på skolor, arbetsplatser och i idrottsföreningar. Detsamma gäller även för relationer mellan exempelvis en vårdgivare och en vårdtagare. Barnkonventionen ställer också krav på en kriminalisering av allt våld mot barn medan det är i någon annans persons

vård, det vill säga i ett vidare perspektiv än en närståenderelation i straffrättslig mening. Vidare riskerar ett närståendekrav att leda till olyckliga konsekvenser om flera personer tillsammans, varav några är närstående och andra inte, utsätter en person för psykiskt våld i form av t.ex. tvång eller övervakning. Ett sådant scenario är exempelvis tänkbart vid kränkningar som begås i en hederskontext. Det kan också noteras att det i straffbestämmelserna om hedersförtryck och olaga förföljelse inte uppställs krav på en närståenderelation.

Mot denna bakgrund görs samma bedömning som i promemorian, nämligen att den föreslagna straffbestämmelsen inte bör innehålla något närståenderekvisit. Det bedöms således inte lämpligt, som *VKV Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer* föreslår, att införa ett nytt, vidare närståendebegrepp. Det kan emellertid framhållas att kraven på att det ska vara fråga om upprepade kränkningar som är ägnade att allvarligt skada självkänslan innebär att det i praktiken ofta kommer att finnas någon form av relation mellan gärningspersonen och den utsatta.

Uppsåt

För straffansvar krävs att gärningspersonen har begått gärningen med åtminstone likgiltighets uppsåt. Uppsåtet måste täcka de otillåtna kränkningarna, det vill säga gärningspersonen måste haft uppsåt i förhållande till det faktiska agerandet. Vad detta innebär mer specifikt i förhållande till respektive handlingsrekvisit framgår av beskrivningarna ovan.

Huruvida kränkningarna är att anse som förolämpningar, övervakning, hot eller tvång, om de varit otillbörliga samt om de varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, utgör däremot rekvisit som tydligt förutsätter värderingar. Här innebär uppsåtskravet inte att gärningspersonens avsikt med kränkningarna, eller åsikt om vad som är tillbörligt eller otillbörligt, blir avgörande. Något visst motiv eller syfte hos gärningspersonen krävs således inte. Det skyddsvärda är i stället den inverkan som kränkningarna typiskt sett har på den utsatta. Värderingen av om dessa handlingar sammantagna har varit kränkande, otillbörliga och ägnade att allvarligt skada självkänslan ska därför alltid göras av domstolen. Inom ramen för bedömningen av vad som är otillbörligt kan domstolen dock, i enlighet med vad som angetts i förhållande till rekvisitet om otillbörlighet, i viss mån beakta syftet bakom gärningspersonens beteende. Samma principer gäller vid bedömningen av varaktig otillbörlig övervakning.

Som redogörs för ovan bedöms övervägande skäl tala för en konstruktion som innebär att bedömningen ska utgå från ett abstrakt farerekvisit i förhållande till den skada som det psykiska våldet orsakar (ägnad att allvarligt skada självkänslan), vilket också är i linje med uppsåtskravet för fridskränkningens brotten. Således bör det inte, som *Stockholms tingsrätt* föreslår och *Sveriges advokatsamfund* tycks förespråka, krävas att gärningspersonen har uppsåt i förhållande till att beteendet är ägnat att ha en allvarlig påverkan på den utsatta.

Förhållandet till yttrandefriheten

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter, bl.a. yttrandefrihet. Yttrandefriheten innebär en frihet att i tal,

skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Motsvarande rättighet finns i artikel 10 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som gäller som lag i Sverige (lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Av 2 kap. 19 § regeringsformen följer vidare att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. I såväl regeringsformen som Europakonventionen ges emellertid möjlighet att under vissa förutsättningar begränsa yttrandefriheten. Enligt regeringsformen gäller bl.a. att begränsningar av yttrandefriheten endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och att begränsningen aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Enligt artikel 10.2 i Europakonventionen krävs att inskränkningar av yttrandefriheten sker genom lag, vilket innefattar ett krav på att regleringen ska vara tillräckligt förutsebar, att inskränkningen syftar till att tillgodose något av de i artikeln angivna ändamålen samt att inskränkningen är nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose något av dessa ändamål.

Den föreslagna straffbestämmelsen som tar sikte på psykiskt våld innebär i fråga om förolämpningar och – framför allt – hot, en utvidgning av det straffbara området och således en inskränkning av yttrandefriheten. För att en sådan inskränkning genom lag ska vara godtagbar krävs att en avvägning gjorts mellan, i detta fall, skyddet för den enskildes frihet och frid och yttrandefriheten.

Skyddsbehovet i fråga om upprepade kränkningar i form av förolämpningar eller hot som är ägnade att allvarligt skada en annan persons självkänsla bedöms i sig vara så stort att en viss inskränkning av yttrandefriheten är befogad. Detta gäller särskilt i förhållande till att den enskildes intresse av att få fälla sådana yttranden inte kan anses framträdande.

Förslaget om en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld är avsett att skydda personer från kränkande beteenden som kan få allvarliga och långsiktiga konsekvenser för såväl den enskilda individen som samhället. Straffbestämmelsen är också utformad så att det uppställs höga krav för att ett yttrande ska vara straffbart, t.ex. genom kravet på otillbörlighet i fråga om hot och tvång. Som tidigare konstaterats framstår en sådan kriminalisering som en nödvändig och effektiv åtgärd för att kunna motverka psykiskt våld. Frågan om en sådan straffbestämmelse har övervägts vid ett flertal tillfällen, men tidigare utmynnat i andra åtgärder än straffrättsliga. Trots detta är psykiskt våld ett bestående problem, och de åtgärder som vidtagits har således inte varit tillräckliga. Mot den bakgrunden bedöms mindre ingripande åtgärder inte som lika effektiva som en kriminalisering. Bestämmelsen kan dessutom bidra till Sveriges uppfyllande av bl.a. Istanbulkonventionen.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att de ändamål som ligger bakom förslaget är godtagbara för att begränsa den enskildes yttrandefrihet enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen och att intresset av att skydda personer från sådant kränkande och hänsynslöst beteende väger tyngre än den rättighetsbegränsning förslaget innebär för enskilda. Kriminaliseringen går inte utöver vad som är nödvändigt och utgör inte ett

hot mot den fria åsiktsbildningen. Den föreslagna straffbestämmelsen bedöms därför vara förenlig med regeringsformen och Europakonventionen.

4.4 Brottsbeteckning, straffskalor och förhållandet till andra straffbestämmelser

Regeringens förslag

Det nya brottet införs i 4 kap. brottsbalken och ges beteckningen *psykiskt våld*. Straffet för psykiskt våld ska vara fängelse i högst fyra år.

Promemorians förslag

Promemorians förslag stämmer delvis överens med regeringens förslag. I promemorian föreslås att den nya straffbestämmelsen ska införas i 3 kap. brottsbalken och ges beteckningen *psykisk misshandel*.

Remissinstanserna

Hälsinglands tingsrätt anser att rubriceringen psykisk misshandel är missvisande eftersom begreppet ”misshandel” syftar på ageranden som ger upphov till en medicinskt påvisbar effekt. *Stockholms tingsrätt*, *Umeå universitet* och *Åklagarmyndigheten* anser inte att argumentationen för brottsbeteckning och placering är helt övertygande, och framhåller att brottets konstruktion och angivna skyddsintressen talar för att det bör placeras i 4 kap. brottsbalken. *Länsstyrelsen i Skåne* välkomnar däremot att brottet betecknas som psykisk misshandel och placeras i 3 kap. brottsbalken, för att framhålla att psykiskt våld är lika allvarligt som fysiskt.

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet och *Uppsala universitet* framhåller att straffskalan om fängelse fyra år förefaller vara väl tilltagen, och att det bör övervägas att införa olika grader av brottet. Vidare framhåller fakulteten att brottet hedersförtryck blir överflödigt i förhållande till den föreslagna kriminaliseringen, och att det även bör övervägas om detsamma gäller för brottet uppmaning till självmord.

Hovrätten för Västra Sverige anser att frågan om brottskonkurrens behöver belysas ytterligare, särskilt avseende fridskränkingsbrotten som har ett överlappande skyddsintresse. Hovrätten framför också att det finns en tydlig överlappning mellan rekvisiten i brottet förolämpning och det första ledet i den föreslagna straffbestämmelsen. Även *Hälsinglands tingsrätt* och *Uppsala universitet* lyfter risken för att domstolarna kommer att ställas inför komplicerade frågor om en person ska dömas för ett eller flera brott.

Svea hovrätt efterfrågar förtydligande av hur ansvaret ser ut i fall där ett kollektiv utsätter en person för utfrysning och nedsättande kommentarer i skolan eller på en arbetsplats samt vilken grad av medverkan som krävs för straffansvar.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser har inte yttrat sig särskilt över den nya straffbestämmelsens brottsbeteckning eller placering i brottsbalken. Flera remissinstanser, däribland *Hälsinglands tingsrätt* och *Länsstyrelsen Skåne*, tillstyrker förslaget. *Stockholms universitet* anser att brottsbeteckningen i stället borde vara ”psykisk misshandel” och att det hade varit mer lämpligt ur ett systematiskt perspektiv att placera bestämmelsen i 3 kap. brottsbalken, alternativt i 4 kap. 4 f § brottsbalken.

Vad gäller straffet tillstyrker *Länsstyrelsen Västmanlands län* utkastets förslag på straffskala och anför att denna belyser allvaret i brottet och ger möjlighet att i högre grad genomföra återfallsförebyggande insatser. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Svea hovrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Advokatsamfundet* anser att den föreslagna straffskalan är alltför vid och att den skapar obalans i förhållande till andra straffskalor. Enligt *Svea hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* bör maximistraffet vara fängelse i högst två år. Om den föreslagna straffskalan om fyra år införs bör regeringen, enligt *Svea hovrätt*, överväga att införa ett grovt brott vid sidan av normalgradsbrottet.

RFSL Ungdom anser att motivet bör utgöra en försvårande omständighet vid omvändelseförsök.

Vad gäller förhållandet till andra straffbestämmelser efterfrågar flera remissinstanser, däribland *Brottsofferjouren*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Lex Tintin-föreningen* och *Åklagarmyndigheten*, ytterligare vägledning om hur bestämmelsen ska tillämpas i förhållande till andra brott, som fridskränkningsbrotten, barnfridsbrott, olaga förföljelse och hedersrelaterade brott. *Advokatsamfundet* anför att konkurrensfrågor kommer att behöva bedömas från fall till fall, vilket leder till bristande förutsebarhet. *Åklagarmyndigheten* bedömer att bestämmelsens överlappning med andra straffbestämmelser kommer att göra att åtal ofta väcks för något annat brott än psykiskt våld. Myndigheten bedömer vidare att psykiskt våld sällan kommer att utgöra underbrott till olaga förföljelse, eftersom brotten föreslås ha samma straffskala. *Svea hovrätt* efterfrågar ytterligare utredning angående rättskraftens omfång och konsekvenserna av detta.

I fråga om preskription tillstyrker *Uppsala universitet* förslaget att preskriptionstiden ska börja löpa först när det psykiska våldet upphör. *Eskilstuna tingsrätt* efterfrågar ett mer utvecklat resonemang om hur preskription av gärningen är avsedd att fungera i praktiken. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Sveriges Domareförbund* invänder mot utkastets bedömning att preskriptionstiden ska räknas från tiden då brottet upphört i stället för tiden då respektive delkränkning begåtts. *Sveriges Domareförbund* pekar även på att preskriptionstiden för enskilda kränkningar är lång i förhållande till vad som t.ex. gäller för delgärningar till ett fridskränkningsbrott.

Skälen för regeringens förslag

Brottsbeteckning och straffbestämmelsens placering

I promemorian föreslås att brottet ska betecknas psykisk misshandel och placeras i 3 kap. brottsbalken (om brott mot liv och hälsa). Som skäl för den föreslagna beteckningen anges i promemorian att begreppet psykisk misshandel knyter an till det mer vardagliga sättet att tala om sådana företeelser, vilket även *Stockholms universitet* ansluter sig till. Dessutom konstateras i promemorian att begreppet används som ett rekvisit i 2 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Enligt promemorian har begreppet våld en så vedertagen innebörd i straffrättsliga sammanhang att det ordet inte bör användas i lagtexten. I fråga om placeringen av det nya brottet anförs i promemorian att en placering i 3 kap. brottsbalken ytterligare markerar den nära kopplingen till brotts-typen misshandel.

Som *Stockholms tingsrätt*, *Umeå universitet* och *Åklagarmyndigheten* påtalar framstår argumentationen för brottets beteckning och placering inte som helt övertygande. Som *Hälsinglands tingsrätt* framhåller kräver exempelvis inte promemorians förslag om psykisk misshandel någon påvisbar effekt, vilket exempelvis krävs för psykiskt lidande som faller in under straffbestämmelsen om misshandel i 3 kap. 5 § brottsbalken. Därtill kommer att begreppet psykiskt våld är något mer vanligt förekommande än begreppet psykisk misshandel inom såväl forskningen som i en internationell kontext. Begreppet psykiskt våld knyter också bättre an till definitionerna av hur det psykiska våldet kan yttra sig. Vidare tydliggörs genom beteckningen psykiskt våld att brottet kan bestå av flera olika komponenter och däribland inkludera även ekonomiskt våld. Begreppet våld kan redan idag ha olika innebörd i straffrättsliga sammanhang (jfr begreppet ”våld på person” i straffbestämmelsen om rån i 8 kap. 5 § brottsbalken, som har en annan innebörd än begreppet ”våld” i exempelvis straffbestämmelsen om olaga tvång i 4 kap. 4 § brottsbalken). Det bedöms således finnas ett utrymme att även i ett straffrättsligt sammanhang låta begreppet våld ges olika betydelse beroende på dess kontext. Brottet bör därför betecknas *psykiskt våld*.

Vad gäller straffbestämmelsens placering bedöms, i likhet med vad *Stockholms tingsrätt*, *Umeå universitet* och *Åklagarmyndigheten* föreslår, brottets konstruktion samt dess angivna skyddsintressen tala för att det ska placeras i 4 kap. brottsbalken, som tar sikte på brott mot frihet och frid. Flera brott som regleras i 4 kap. brottsbalken har stränga straffskalor och det bedöms således inte finnas en risk för att, såsom *Länsstyrelsen i Skåne* befarar, en placering av brottet i 4 kap. skulle signalera att psykiskt våld inte kan vara lika allvarligt och skadligt som fysiskt våld. *Stockholms universitet* anser att brottet, om det ska placeras i 4 kap., bör placeras i 4 kap. 4 f § brottsbalken, med hänsyn till den paragrafens närhet till bl.a. olaga tvång. Brottet psykiskt våld har beröringspunkter med flera bestämmelser i 4 kap., bl.a. olaga tvång i 4 § och ofredande i 7 §. Betydelsen av bestämmelsens närmare placering i 4 kap. bör inte heller överdrivas. Det nya brottet bör därför placeras i en ny 7 b § i 4 kap. brottsbalken.

Straffskalan

I promemorian föreslås att straffet för psykiskt våld ska vara fängelse i högst fyra år. Straffskalan för ett brott ska stå i proportion till brottets svårhet och återspegla hur allvarligt samhället ser på brottet. Inom straffskalan ska i princip alla tänkbara gärningstyper som faller inom det aktuella tillämpningsområdet för brottet kunna inordnas. Straffskalan måste därför ha en viss spännvidd. Som framgår av tidigare avsnitt föreslås straffbestämmelsen inte omfatta ett närståenderekvisit, och inte heller ett kvalificerande rekvisit i form av att gärningarna ska ha utgjort led i en upprepat kränkning av personens integritet, som återfinns i exempelvis fridskränkningens brotten. Därtill kommer att det psykiska våldets brottskonstruktion är sådan att var och en av kränkningarna inte behöver nå upp till gränsen för vad som i sig utgör en brottslig gärning. Det framstår därför som lämpligt att straffskalan börjar på allmänna fängelseminimum, i likhet med vad som föreslås i promemorian.

När det gäller maximistraffet kan följande framhållas. Som framgår i avsnitt 4.3 kommer gärningstiden för psykiskt våld kunna vara relativt lång eftersom brottsenheten är utsträckt i tid. Därtill kan flera olika former av gärningar, av olika allvarlighetsgrad, komma att omfattas av straffbestämmelsens tillämpningsområde. Likaså kan antalet kränkningar variera. Det krävs således en relativt vidsträckt straffskala för att en rimlig straffvärdesbedömning ska kunna göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Straffskalan måste också ge utrymme för att kärnan i det kriminaliserade beteendet ska kunna fångas upp, det vill säga att det rör sig om en brottstyp som bygger på ett upprepat förfarande som varit ägnat att allvarligt skada självkänslan. Psykiskt våld är således till sin natur, med hänsyn till de skadeverkningar som upprepat psykiskt våld kan leda till, allvarligt. I likhet med vad som gäller för fridskränkningens brotten är dessutom syftet med brottstypen, utöver att straffbelägga kränkningar som idag faller utanför det kriminaliserade området, att ge den typ av ageranden som nu står i fokus ett större genomslag än om sådana omständigheter endast kan beaktas i straffvärdebedömningen. För att fullt ut återspegla gärningens allvar i de mest klandervärda fallen görs därför samma bedömning som i promemorian i fråga om att straffskalan bör sträcka sig upp till fängelse i fyra år. Till skillnad från vad bl.a. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* och *Uppsala universitet* framför bedöms en sådan straffskala inte som alltför väl tilltagen. Exempelvis kan den föreslagna straffskalan sättas i relation till den för fridskränkningens brotten och brottet hedersförtryck, vars straffskalor sträcker sig från fängelse i lägst ett år till fängelse i högst sex år. Som kommer att redogöras för i avsnitt 5 föreslås det också att psykiskt våld ska ingå i brottskatalogerna för bl.a. dessa brott. Därigenom kommer det att finnas en möjlighet att beakta det psykiska våldet inom ramen för en ännu vidare kontext, och att låta psykiskt våld utgöra en del av en gärning som föranleder ett betydligt högre straff. Mot den bakgrunden saknas det skäl för att, såsom *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet*, *Uppsala universitet* och *Svea hovrätt* föreslår, införa olika svårhetsgrader av brottet.

Sammanfattningsvis föreslås alltså straffet för psykiskt våld vara fängelse i högst fyra år. En sådan straffskala bedöms medge en nyanserad och välavvägd straffmätning.

Vid bedömningen av straffvärdet ska det, i enlighet med 29 kap. 2 § 7 brottsbalken, särskilt beaktas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av bl.a. sexuell läggning, kön, könsidentitet eller könsuttryck. Med hänsyn till detta anser regeringen, till skillnad från *RFSL Ungdom*, att det inte behöver anges särskilt att vissa motiv, såsom att ändra någons sexuella läggning, ska beaktas som en försvårande omständighet.

Förhållandet till andra straffbestämmelser

Som redogörs för i avsnitt 4.3 torde flera av de gärningar som kan omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld också kunna föranleda ansvar enligt andra straffbestämmelser, bl.a. olaga hot, ofredande och förolämpning liksom, som *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* uppmärksammar, uppmaning till självmord, olaga integritetsintrång eller kränkande fotografering. Som tidigare konstaterats är det inte möjligt att dra en skarp gräns mellan ageranden som kan vara kriminaliserade enligt andra straffbestämmelser i förhållande till ageranden som kan vara straffbara som psykiskt våld. Utgångspunkten vid en kriminalisering av psykiskt våld är visserligen att den främst ska ta sikte på ageranden som idag inte är kriminaliserade, eller som utifrån utvecklingen av domstolspraxis inte har kommit att omfattas av nu gällande straffbestämmelser. Trots detta bedöms en viss överlappning, främst av handlingsrekvisiten, inte bara som ofrånkomlig utan i vissa fall även som önskvärd. Detta gäller i synnerhet eftersom straffbestämmelsen om psykiskt våld tar sikte på det upprepade beteendet, och det mönster av utsatthet som ett sådant agerande kan skapa.

Till skillnad från vad Juridiska fakulteten vid Lunds universitet anför kan inte den föreslagna kriminaliseringen av psykiskt våld anses innebära att straffbestämmelsen om hedersförtryck blir överflödig, eller att straffbestämmelsen om uppmaning till självmord upphör att fylla en självständig funktion. Hedersförtryck utgör ett samlingsbrott och omfattar sådana gärningar som redan i sig är kriminaliserade genom andra straffstadganden. Detta innebär att det omfattar flera olika former av gärningar som inte täcks in av den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld. Brottet har dessutom en strängare straffskala än den för psykiskt våld och tar specifikt sikte på gärningar där ett motiv har varit att återupprätta en persons, familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. När det gäller brottet uppmaning till självmord förutsätter inte det, till skillnad från brottet psykiskt våld, att det är fråga om ett upprepat beteende eller att det är fråga om en uppmaning som utgör en förolämpning, ett hot, tvång eller övervakning. Mot den bakgrunden kan den föreslagna kriminaliseringen av psykiskt våld inte ersätta straffbestämmelserna om hedersförtryck eller uppmaning till självmord.

Som *Hälsinglands tingsrätt* och *Uppsala universitet* framhåller kan det inte uteslutas att en kriminalisering av psykiskt våld innebär att nya och ibland komplicerade överväganden behöver göras i fråga om en person ska dömas för ett eller flera brott. För det fall domstolen behöver ta ställning till vilket eller vilka brott som den tilltalade ska dömas för bör sedvanliga konkurrensregler gälla. Det innebär att i de fall då gärningen även upp-

fyller rekvisiten för ett annat brott har det allvarligare brottet företräde om brotten har samma kriminalpolitiska grund. Med utgångspunkt i denna princip bör alltså psykiskt våld normalt ha företräde framför t.ex. ofredande och förolämpning, eftersom straffet för psykiskt våld är högre än straffen för dessa brott. Det hindrar dock inte att åtal väcks i första hand för psykiskt våld och i andra hand för exempelvis flera fall av ofredande. Motsatsvis innebär grundprincipen att domstolen bör döma särskilt för brott som är allvarligare, det vill säga som har en strängare straffskala, än psykiskt våld. Om brotten inte har samma kriminalpolitiska grund ska domstolen som utgångspunkt döma för båda brotten.

Som *Åklagarmyndigheten* påpekar överensstämmer den föreslagna straffskalan för psykiskt våld med straffskalan för olaga förföljelse. Vid konkurrens mellan dessa brott bör olaga förföljelse som utgångspunkt ses som ett allvarligare brott än psykiskt våld, och psykiskt våld som utgångspunkt ingå som en delgärning i ett åtal för olaga förföljelse.

Principerna för lösning av konkurrensproblem är emellertid endast att anse som huvudregler (jfr t.ex. bedömningen i NJA 2013 s. 397). I sådana fall där en enskild kränkning i sig framstår som så allvarlig att den kan föranleda ansvar enligt en annan straffbestämmelse, exempelvis olaga hot eller olaga tvång, som har en straffskala som understiger den som gäller för psykiskt våld kan det således, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, ändå finnas skäl att döma för båda brotten i konkurrens. Det skulle även kunna uppstå situationer där det finns skäl att låta enskilda straffbara gärningar, som kan ingå som ett led i straffbestämmelsen om psykiskt våld, i stället utgöra underbrott i någon av samlingsbrotten, dvs. fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse eller hedersförtryck. Så kan t.ex. vara fallet om en gärningsperson gjort sig skyldig till ett stort antal ofredanden som antingen skulle kunna bedömas som självständiga underbrott till något av samlingsbrotten, eller som ett led i psykiskt våld (exempelvis i form av övervakning). Ytterst är dock konkurrensfrågor något som domstolen har att ta ställning till i det enskilda fallet.

Efter en fällande dom avseende psykiskt våld torde åklagaren sällan ha anledning att väcka ytterligare åtal för nyupptäckt brottslighet (se 20 kap. 7 § rättegångsbalken) av liknande slag som inträffat under samma tidsperiod. Detta i synnerhet eftersom det inte krävs att samtliga kränkningar som omfattas av brottet psykiskt våld är preciserade till tid och plats. Huruvida åtal kan väckas för nyupptäckta gärningar som avser samma period måste bl.a. bedömas utifrån hur gärningsbeskrivningen i det redan hanterade målet är formulerad. Som *Svea hovrätt* påpekar kan domens rättskraft bli förhållandevis omfattande, med hänsyn till att bestämmelsen om psykiskt våld kan tillämpas på beteenden som även omfattas av andra straffbestämmelser. Råder osäkerhet om rättskraftens omfång bör osäkerheten tolkas till den dömdes förmån.

Osjälvständiga brottsformer

Ansvar för försök, förberedelse eller stämpling till brott förutsätter enligt 23 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken ett särskilt stadgande om att sådana brottsformer omfattas av dessa bestämmelser. Eftersom det föreslagna brottet psykiskt våld är uppbyggt som ett abstrakt farebrott, förutsätts inte någon effekt i förhållande till skyddsintresset – det vill säga självkänslan – för att

straffansvar ska inträda, utan det räcker att gärningen typiskt sett kan leda till en viss effekt. Det finns därför inte någon effekt som kan utebli. Med hänsyn till svårigheterna att bevisa brott i ett så tidigt skede skulle en kriminalisering av försök, förberedelse eller stämpling få mycket begränsad praktisk betydelse (jfr olaga hot och ofredande som också är abstrakta farebrott och inte är straffbara på försöks-, förberedelse- eller stämplingsstadiet). Försök, förberedelse eller stämpling till psykiskt våld bör därför inte kriminaliseras.

Svea hovrätt efterfrågar ett förtydligande av hur ansvaret ser ut i de fall ett kollektiv utsätter en person för kränkningar på exempelvis skolan eller en arbetsplats, och vilken grad av medverkan som krävs för straffansvar. Medverkansbestämmelsen i 23 kap. 4 § brottsbalken kommer att vara tillämplig i förhållande till psykiskt våld. Psykiskt våld kan således begås i så kallat medgärningsmannaskap. För det fall exempelvis ett kollektiv utsätter en annan person för kränkningar som faller under den nu aktuella straffbestämmelsen får varje persons ansvar prövas med tillämpning av nämnda bestämmelse.

Åtalsregler och preskription

Att ett brott hör under allmänt åtal innebär att åklagaren har såväl en rätt som en skyldighet att väcka åtal. Detta förutsätter att åklagaren på objektiva grunder bedömer att ett åtal kan leda till en fällande dom. I likhet med den bedömning som görs i promemorian bör den föreslagna bestämmelsen omfattas av allmänt åtal enligt reglerna i 20 kap. rättegångsbalken. Någon lagändring för att uppnå en sådan ordning krävs inte.

Regler om preskription finns främst i 35 kap. brottsbalken. Av 35 kap. 2 § framgår att ett brott preskriberas om den misstänkte inte har häktats, fått del av åtal eller godkänt ett strafföreläggande för brottet inom en viss tid från brottet. Hur lång preskriptionstiden är bestäms utifrån vilket straff som högst kan följa på brottet och tiden räknas som utgångspunkt från den dag då brottet begicks. Straffskalan för psykiskt våld föreslås vara fängelse i högst fyra år, vilket innebär en preskriptionstid om tio år (35 kap. 2 § första stycket 3).

Som *Sveriges Domareförbund* påpekar innebär preskriptionstiden för brottet psykiskt våld att ansvar kan utkrävas för lindrigare kränkningar, t.ex. otillbörliga hot, under längre tid än vad som gäller för olaga hot, som har en preskriptionstid om fem år. Preskriptionstiden för psykiskt våld måste dock ses i ljuset av att brottet tar sikte på en upprepade kränkning av målsäganden. Det är därför missvisande att jämföra preskriptionstiden för ett otillbörligt hot inom ramen för psykiskt våld med preskriptionstiden för ett olaga hot, eftersom det är den sammanlagda kränkningen som psykiskt våld utgörs av som typiskt sett kan vara mer straffvärd än ett enskilda olaga hot.

Psykiskt våld utgörs av ett handlande som är utsträckt i tid. Brottet är fullbordat så snart de upprepade kränkningarna, eller den varaktiga otillbörliga övervakningen, som är ägnade att allvarligt skada den utsatta självkänsla har företagits, men begås så länge som det psykiska våldet fortsätter. För brott som fortsätter att begås efter det att de har fullbordats räknas preskriptionstiden från det att brottet har upphört att begås (NJA 2013 s. 467). I likhet med vad som anförs i promemorian bör

preskriptionstiden därför räknas från den tid då brottet upphört, även om brottet kan ha fullbordats tidigare (jfr Göranson, Brottsbalken, [1 juli 2025, JUNO:Lexino] kommentaren till 35 kap. 5 §). Bedömningen av när brottet upphört och hur långt eller tydligt ett avbrott måste vara för att det ska utgöra två brott måste ytterst avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Påföljd ska endast utdömas för de gärningsmoment som ligger inom den tillämpliga preskriptionstiden (s.k. successiv preskription). Med anledning av de synpunkter som lämnats av *Eskilstuna tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och Sveriges Domareförbund finns det skäl att förtydliga att detta innebär att den misstänkte endast kan dömas för gärningsmoment i form av enskilda kränkningar om han eller hon häktats, fått del av åtal eller godkänt ett strafföreläggande för brottet inom tio år från det att det gärningsmomentet (kränkningen) skedde. I fall där vissa gärningsmoment har preskriberats måste domstolen ta ställning till om de gärningsmoment som inte har preskriberats i sig är tillräckliga för att medföra straffansvar.

5 Brottskatalogerna för fridskränkningssbrotten, olaga förföljelse, barnfridsbrott och hedersförtryck bör utvidgas

Regeringens förslag

Psykiskt våld ska läggas till i brottskatalogerna för barnfridsbrott och olaga förföljelse.

Förolämpning ska läggas till i brottskatalogen för olaga förföljelse. Brottskatalogerna för grov fridskränkning och grov kvinnofrids-kränkning samt hedersförtryck ska ändras på så sätt att hänvisning görs till hela 5 kap. brottsbalken.

Regeringens bedömning

Brottskatalogen för grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck omfattar psykiskt våld utan att det krävs några särskilda lagstiftningsåtgärder.

Åtalsregleringen för ärekränkningssbrotten behöver inte ändras för att allmänt åtal ska kunna väckas utan krav på särskild åtalsprövning för fridskränkningssbrott, olaga förföljelse eller hedersförtryck som innefattar ärekränkningssbrott.

Promemorians förslag och bedömning

Promemorians förslag och bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens. I promemorian föreslås dock inte att psykisk misshandel ska ingå i brottskatalogen för barnfridsbrott.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna instämmer eller yttrar sig inte i fråga om förslaget att psykiskt våld ska läggas till i brottskatalogerna för fridskränkningensbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. *Falu tingsrätt* påpekar att rekvisitet som tar sikte på att kränkningarna ska vara ägnade att allvarligt skada självkänslan kommer behöva prövas i två led i de fall psykisk misshandel tas upp inom ramen för t.ex. en grov kvinnofridskränkning, medan *Umeå universitet* anser att det är oklart varför psykisk misshandel ska utgöra ett underbrott till olaga förföljelse, som har samma straffskala.

Flera remissinstanser, däribland *BRIS*, *Falu tingsrätt*, *Linköpings Universitet – Barnafrid* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, invänder dock mot promemorians bedömning att inte inkludera psykisk misshandel i brottskatalogen för barnfridsbrott och anför sammanfattningsvis att det är lika skadligt att bevittna psykiskt våld som fysiskt. *Brottsförebyggande rådet* anför att psykisk misshandel av logiska skäl bör ingå även i barnfridsbrottet, men invänder inte mot att så inte görs eftersom antalet fällande domar kan förväntas bli få.

Jämställdhetsmyndigheten anser att det finns anledning att överväga om ekonomiskt våld bör inkluderas i brottskatalogen för fridskränkningensbrotten.

En klar majoritet av remissinstanserna instämmer eller yttrar sig inte i fråga om förslaget att förolämpning ska läggas till i brottskatalogerna för grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Eskilstuna tingsrätt och *Polismyndigheten* instämmer i promemorians bedömning att det i tidigare förarbeten gjorts en feltolkning av åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken och anför att regleringen inte gäller när åtal väcks för annat brott i vilket ett ärekränkingsbrott ingår. Även Hovrätten för Västra Sverige instämmer i den bedömningen, men framför att för det fall en domstol skulle vilja döma särskilt för ett ärekränkingsbrott, som utgör en del av ett samlingsbrott, torde åtalsregleringen innebära att åtalet för ärekränkingsbrottet inte kan prövas i sak om inte åtalsvillkoren är uppfyllda. *Umeå universitet* ifrågasätter om inte just denna situation är skäl i sig för att ändra åtalsregeln för förolämpning. Universitetet anser även att åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten bör ses över i stort, då det kan ifrågasättas i vilken mån förtal och grovt förtal är målsägandebrott.

Åklagarmyndigheten, som inte delar slutsatsen om att åtalsprövningsregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken inte gäller i de fall då ärekränkingsbrott ingår i ett samlingsbrott, avstyrker förslaget eftersom den praktiska nyttan med att lägga till förolämpning mot denna bakgrund framstår som mycket marginell.

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Utkastets förslag och bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna instämmer eller yttrar sig inte i fråga om förslaget att psykiskt våld ska läggas till i brottskatalogerna för fridskränkningsbrotten, olaga förföljelse, barnfridsbrott och hedersförtryck. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* motsätter sig att psykiskt våld förs in i brottskatalogen för barnfridsbrott, och ansluter sig till den bedömning som görs i promemorian.

Svea hovrätt och *Åklagarmyndigheten* pekar på att införandet av psykiskt våld i brottskatalogerna för fridskränkningsbrotten och hedersförtryck kan leda till tillämpningsproblem, eftersom rekvisitet som tar sikte på den typiska effekten måste prövas i två led. Enligt *Åklagarmyndigheten* finns det därmed en risk för att omständigheter som tar sikte på att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada självkänslan beaktas oproportionerligt mycket. *Svea hovrätt* och *Åklagarmyndigheten* pekar även på att det kan uppkomma svåra bedömningar i fall där psykiskt våld prövas inom ramen för ett barnfridsbrott.

Se sambandet anser att våld mot husdjur bör ingå i fridskränkningsbrotten och att det bör betraktas som ett barnfridsbrott när ett barn bevittnar och upplever tvång, kränkningar och våld mot husdjur.

De flesta remissinstanser instämmer eller yttrar sig inte i frågan om förolämpning ska föras in i brottskatalogerna för fridskränkningsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. *Åklagarmyndigheten* avstyrker förslaget, men instämmer i bedömningen att det inte finns behov av att ändra åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten. *Åklagarmyndigheten* anser dock, till skillnad från vad som anges i utkastet, att åtalsprövningsregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken är tillämplig i fall där ärekränkingsbrotten ingår i fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Bakgrund

En utgångspunkt när straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (4 kap. 4 § brottsbalken) infördes var att den skulle omfatta sådana gärningar som typiskt sett kan ingå i en kränkning av en närstående person och som utgör ett angrepp på den personliga integriteten. Från början innebar det att brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid och sexualbrott omfattades. År 2013 lades skadegörelsebrott och överträdelse av kontaktförbud till i uppräknningen av de brott som omfattas. Sedan den 1 januari 2022 omfattas även förtal och grovt förtal (5 kap. 1 och 2 §§) av brottskatalogen.

Straffbestämmelsen om olaga förföljelse (4 kap. 4 b §) föreskriver straffansvar för förföljelse som består i att gärningspersonen begår eller på annat sätt medverkar till upprepade brottsliga gärningar mot en och samma person. Brottet är utformat med fridskränkingsbrotten som förebild, men är inte begränsat till närståendeförhållanden och innebär inte något krav på att gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada målsägandens självkänsla. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att straffansvaret som utgångspunkt bör omfatta sådana brottstyper som typiskt sett ingår i ett förföljelsebeteende och som enligt praxis leder till förhållandevis lindriga påföljder, även om brotten begåtts upprepat och systematiskt mot

en och samma person (se prop. 2010/11:45 Förbättrat skydd mot stalkning s. 68). Olaga förföljelse omfattar bl.a. gärningar som utgör misshandel av normalgraden, olaga hot av normalgraden, hemfridsbrott av normalgraden och ofredande. Ett antal ändringar har gjorts i bestämmelsen sedan dess tillkomst. Sedan den 1 januari 2022 omfattas även förtal och grovt förtal (5 kap. 1 och 2 §§) av brottskatalogen.

Brottet hedersförtryck (4 kap. 4 e §) infördes den 1 juni 2022. Brottskatalogen motsvarar den som gäller för fridskränkningsbrotten. Av straffbestämmelsen följer att den som mot en annan person begår eller på annat sätt medverkar till sådana handlingar som framgår av brottskatalogen, eller straffbara försök, förberedelser eller stämpling till sådana brott, och om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck.

Straffbestämmelsen om barnfridsbrott (4 kap. 3 §) infördes den 1 juli 2021. Bestämmelsen innebär att det är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa utpekade brott i 3, 4, 6 och 12 kap. (såsom vålds- och sexualbrott) eller straffbart försök till något av dessa brott i en nära relation. I samband med bestämmelsens införande uttalade regeringen att brottskatalogen borde omfatta brott som är vanligt förekommande i nära relationer, som ett barn typiskt sett kan förstå innebörden av och som får anses vara sådana att de är ägnade att skada barnets tillit eller trygghet i förhållande till gärningspersonen eller offret (prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott s. 26–27).

Psykiskt våld bör kunna ingå i fridskränkningsbrotten och hedersförtryck

I promemorian föreslås att straffbestämmelsen för psykiskt våld ska ingå i brottskatalogerna för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse samt hedersförtryck.

Avsikten vid införandet av fridskränkningsbrotten var att dessa skulle kunna träffa gärningar som isolerade var relativt lindriga, men som för att de ingått i ett mönster som sammantaget lett till att offret brutits ner, borde straffas strängare (se prop. 1997/98:55 Kvinnofrid s. 76–77 och 131). Som tidigare redovisats finns det dock omständigheter som tyder på att bestämmelsen inte i praktiken kommit att tillämpas helt som avsett. Exempelvis konstateras det i den Brå-rapport (2019:8) där tillämpningen av brottet grov kvinnofridskränkning studerades att det som utgångspunkt krävs minst tre gärningar av viss tyngd och allvarlighetsgrad för att gärningarna ska rubriceras som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Sådana kränkningar där det inte förekommit något fysiskt våld bedöms ofta sakna en sådan tyngd. Mindre allvarliga gärningar anses därför ofta endast komplettera ärendet, men inte självständigt konstituera brottet. Brå kommer fram till liknande slutsatser när det gäller brottet grov fridskränkning (Brå 2024:7). Det är bl.a. mot denna bakgrund som en straffbestämmelse som tar sikte på psykiskt våld föreslås införas. Därför framstår det också som ändamålsenligt att straffbestämmelsen om psykiskt våld ingår i brottskatalogen för fridskränkingsbrotten.

Den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld och fridskränkingsbrotten vilar i stor utsträckning på samma kriminalpolitiska grund

och syftar till att skydda mot angrepp som, typiskt sett, allvarligt skadar självkänslan. Som bl.a. *Falu tingsrätt* och *Svea hovrätt* framhåller innebär en sådan konstruktion att rekvisitet som tar sikte på självkänslan kommer att behöva prövas två gånger. Det förhållandet kan dock inte anses tala mot att psykiskt våld bör kunna utgöra ett s.k. underbrott till fridskränkningssbrotten. Snarare tydliggör det sambandet mellan de båda straffbestämmelserna och de intressen som de är tänkta att skydda. Att samma rekvisit prövas i två led torde typiskt sett inte medföra några större svårigheter. *Åklagarmyndigheten* anför att den valda konstruktionen riskerar att leda till att omständigheter som tar sikte på att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada självkänslan får dubbel effekt i de fall psykiskt våld ingår som ett led i ett fridskränkningssbrott eller hedersförtryck. Regeringen delar inte dessa farhågor. Vid prövningen av om de gärningar som ingår som ett led i exempelvis ett grovt fridskränkningssbrott varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla ska en helhetsbedömning av den utsatta situation göras, där såväl gärningarnas frekvens som deras allvar ska beaktas. Inom ramen för denna bedömning har domstolen möjlighet att beakta samtliga omständigheter i målet på ett nyanserat och proportionerligt sätt, vilket motverkar risken för att vissa omständigheter beaktas dubbelt.

Samma överväganden som gör sig gällande för fridskränkningssbrotten är även aktuella för brottet hedersförtryck, som har motsvarande rekvisit. Även om det beträffande psykiskt våld inte uppställs något närstående-rekvisit, och brottet hedersförtryck omfattar en vidare personkrets än fridskränkningssbrotten, syftar samtliga av de tre straffbestämmelserna i huvudsak till att åstadkomma ett utökat och mer heltäckande straffrättsligt skydd mot upprepat våld och andra kränkningar i nära relationer samt vid hedersrelaterat våld och förtryck. Psykiskt våld bör därför ingå i brottskatalogerna för fridskränkningssbrotten och brottet hedersförtryck.

Fridskränkningssbrotten, liksom hedersförtryck, omfattar enligt sin ordalydelse bl.a. brott enligt 4 kap. brottsbalken. Eftersom straffbestämmelsen om psykiskt våld föreslås placeras i 4 kap. kommer den att ingå i fridskränkningssbrotten och brottet hedersförtryck utan att det behövs några särskilda lagändringar.

Psykiskt våld bör omfattas av brottskatalogen för olaga förföljelse

Straffbestämmelsen om olaga förföljelse syftar bl.a. till att stärka det straffrättsliga skyddet mot upprepade eller systematiska trakasserier och förföljelser mot en och samma person. Som framgått tidigare uttalade regeringen i samband med att straffbestämmelsen infördes att ett sådant stärkt skydd är av särskild vikt i förhållande till de brottstyper som typiskt sett kan ingå i ett förföljelsebeteende, men som var och en för sig leder till relativt lindriga påföljder. (se prop. 2010/11:45 s. 67–73). Frågan är då om de kränkningar som föreslås omfattas av straffbestämmelsen om psykiskt våld är sådana att de typiskt sett kan anses ingå i ett förföljelsebeteende. I synnerhet i förhållande till sådana former av psykiskt våld som utgörs av otillbörlig övervakning torde det vara fråga om gärningar som typiskt sett kan ingå i ett förföljelsebeteende. Detta gäller även för exempelvis upprepade förolämpningar eller hot. Även om bestämmelsen om psykiskt våld tar sikte på kränkningar som är ägnade att skada självkänslan, vilket inte

är ett rekvisit i straffbestämmelsen om olaga förföljelse, framstår det där-
för som naturligt att föra in brottet i brottskatalogen för olaga förföljelse.

Mot den bakgrunden görs samma bedömning som i promemorian om att
den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld bör läggas till i
brottskatalogen för olaga förföljelse. Det förhållande att olaga förföljelse,
som *Umeå universitet* påtalar, har samma straffskala som det föreslagna
brottet om psykiskt våld påverkar inte den bedömningen (se avsnitt 4.4).
Det är emellertid slutligen upp till domstolarna att i varje enskilt fall
bedöma om det, i förhållande till brottet olaga förföljelse, är fråga om
gärningar som var och en har utgjort ett led i en upprepad kränkning av
personens integritet.

Psykiskt våld bör omfattas av brottskatalogen för barnfridsbrottet

I promemorian görs bedömningen att brottet psykiskt våld inte bör ingå i
brottskatalogen för barnfridsbrottet. Som skäl för detta anges att psykiskt
våld förvisso kan vara skrämmande för barn att bevitna, men inte
skrämmande på samma sätt som vid brott som innefattar våld eller allvar-
liga hot om brottslig gärning. I promemorian påpekas även att barnfrids-
brottet i sig innebär en form av psykisk misshandel.

Vid införandet av barnfridsbrottet uttalade regeringen att syftet med
straffbestämmelsen är att stärka skyddet för barn som lever i hem där det
förekommer olika former av våld, eftersom ett barn som bevitnar brott
löper ökad risk för att drabbas av fysisk och psykisk ohälsa på både kort
och lång sikt. Även införandet av ett särskilt brott som tar sikte på psykiskt
våld syftar bl.a. till att stärka skyddet mot våld och andra kränkningar i
hemmet och i nära relationer. I likhet med vad *GAPF* och *Jämställdhets-
myndigheten* framhåller torde upprepade psykiska kränkningar i vissa fall
kunna vara lika skrämmande för ett barn att bevitna som t.ex. en miss-
handel eller ett olaga hot. Ett barn som vid upprepade tillfällen, och kanske
under många år, bevitnar hur t.ex. en förälder utsätts för ett nedvärderande
och kränkande beteende torde därför förväntas löpa hög risk för såväl
fysisk som psykisk ohälsa. Att även barnfridsbrottet innebär en form av
psykisk misshandel utgör i sig inte skäl mot att låta psykiskt våld utgöra
ett sådant brott som det är kriminaliserat att utsätta ett barn för att bevitna.

Vad som däremot bör belysas i förhållande till barnfridsbrottet är den
omständigheten att den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld
förutsätter en upprepning. För att straffansvar för barnfridsbrott ska
aktualiseras krävs att barnet på något sätt har uppfattat händelseförloppet
för den brottsliga gärningen, genom att se eller höra de moment som gör
den straffbar. Däremot behöver barnet inte ha bevittnat hela händelse-
förloppet. Vad som krävs för att barnet ska anses ha sett eller hört brottet
är alltså beroende av vilket grundbrott det har varit fråga om. Varken frids-
kränkingsbrotten eller olaga förföljelse utgör underbrott till barnfrids-
brottet, eftersom det är tillräckligt att barnet har bevittnat någon av de
enskilda brottsliga gärningar som utgör något av dessa brott. (Prop.
2020/21:170 s. 23–27.) En sådan ordning är emellertid inte möjlig i för-
hållande till den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld, där de
enskilda kränkningarna inte behöver nå upp till gränsen för vad som utgör
en brottslig gärning. För att det ska kunna bli fråga om ansvar för barn-
fridsbrott utifrån ett bevittnande av psykiskt våld bör det således krävas att

barnet helt eller delvis bevittnat så pass många kränkningar att de bevittnade kränkningarna sammantagna når upp till nivån för straffbarhet som psykiskt våld.

Svea hovrätt och *Åklagarmyndigheten* anför att det kan uppkomma svåra bedömningar, beträffande de omständigheter som barnet ska ha bevittnat för att ansvar för barnfridsbrott ska föreligga, i sådana fall där psykiskt våld ingår som en del av ett barnfridsbrott. Bl.a. framhålls att handlingar som tvång eller övervakning skulle kunna utföras på ett sätt som ett barn inte kan uppfatta som ett angrepp på föräldern.

Som redogjorts för ovan krävs enligt förarbetena till straffbestämmelsen om barnfridsbrott att ett barn ska ha sett eller hört de moment som gör handlingen straffbar. Det krävs dock inte att barnet ska ha förstått att det varit fråga om ett brott. Vad som ska krävas för att barnet ska anses ha sett eller hört brottet är beroende av vilket grundbrott det är fråga om. Det torde således ha betydelse om barnet förstått innebörden av vad det sett eller hört; exempelvis anges i förarbetena att det är tveksamt om ett barn kan anses ha bevittnat ett hot som framförs på ett språk som barnet inte förstår och som inte åtföljs av andra omständigheter, som ett hotfullt tonläge (prop. 2020/21:170 s. 24). Bedömningen när det gäller vad barnet uppfattat beträffande de gärningsmoment som utgör hot eller tvång torde inte skilja sig nämnvärt från de bedömningar som domstolarna gör redan idag när det gäller olaga hot och olaga tvång, som utgör grundbrott till barnfridsbrottet. När det gäller övervakning, i synnerhet om denna sker på ett mer subtilt sätt, kan detta självklart vara svårare att uppfatta för ett barn. Om barnet inte har förstått innebörden av en kränkning bör den emellertid inte heller ligga till grund för ansvar för barnfridsbrott. I slutändan är det upp till domstolarna att i det enskilda fallet avgöra om barnet bevittnat brottet.

Sammanfattningsvis bör alltså brottet psykiskt våld ingå i brottskatalogen även för barnfridsbrottet. Genom en sådan ordning sänder samhället också en tydlig signal, till såväl vuxna som barn, att psykiskt våld kan vara lika klandervärt och skadligt som fysiskt våld. När det gäller kränkningar som riktas direkt mot barnet bör det självklart i första hand utredas, som *Lex Tintin-föreningen* påpekar, om kränkningen utgör en självständig brottslig gärning mot barnet.

När det gäller Jämställdhetsmyndighetens och *Lex Tintin-föreningens* synpunkt om att ekonomiskt våld bör ingå i fridskränkingsbrotten kan det konstateras att regeringen i avsnitt 4.3 gjort bedömningen att den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld kommer att omfatta vissa former av ekonomiskt våld. I fråga om *Se sambandets* synpunkt om att hot och våld mot husdjur bör ingå i fridskränkingsbrotten kan det konstateras att hot om att bruka våld eller att göra något annat otrevligt mot ett husdjur skulle kunna utgöra otillbörligt hot eller otillbörligt tvång och därmed ingå som ett led i brottet psykiskt våld. Mot denna bakgrund, och eftersom psykiskt våld även föreslås ingå i brottskatalogen för fridskränkingsbrotten, anses det inte finnas ett behov av någon särskild reglering med anledning av dessa remissynpunkter.

Förolämpning bör omfattas av brottskatalogerna för fridskränkningen, olaga förföljelse och hedersförtryck

Straffbestämmelsen om förolämpning i 5 kap. 3 § brottsbalken fick sin nuvarande lydelse den 1 januari 2019. Av straffbestämmelsen följer att den som, om det inte är fråga om förtal eller grovt förtal, riktar beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende mot någon annan döms, om gärningen är ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet, för förolämpning.

Förolämpning är ett ärekränkingsbrott. Utmärkande för brottet kan sägas vara att det avser uttalanden som riktar sig till den berörda personen själv. Vid moderniseringen av straffbestämmelsen 2019 uttalade regeringen att straffbestämmelsen borde utformas så att den motsvarar det skyddssyfte som finns idag, och därför ta sikte på gärningar som kan vara kränkande för någons självkänsla eller värdighet. Syftet med en sådan utformning var att tydliggöra att inte alla uttalanden som syftar till att förarga eller reta upp någon omfattas av straffansvar, utan att det i stället bör krävas att uttalandet på ett mer personligt plan kan träffa den angripne. Så kan t.ex. vara fallet om uttalandet anspelar på en persons etniska ursprung, sexuella läggning, könstillhörighet eller på något särpräglat drag i utseendet. Samtidigt moderniserades också beskrivningarna av det straffbara handlandet med nya begrepp, som syftade till att underlätta förståelsen för vilka gärningar som är straffbara (prop. 2016/17:222 Ett stärkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten s. 72–75).

Som framgår i avsnitt 4.1.3 är förolämpning som utgångspunkt ett s.k. målsägandebrott (se 5 kap. 5 §). Detta gäller dock inte om målsäganden är under 18 år eller har angett brottet till åtal och åtal anses påkallat från allmän synpunkt. I sådana fall har åklagaren möjlighet att väcka åtal (s.k. allmänt åtal). För att allmänt åtal ska kunna väckas krävs det emellertid också, utöver det nyss sagda, att det är fråga om en förolämpning som tar sikte på myndighetsutövning, ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Bakgrunden till att förolämpning och andra ärekränkingsbrott fortfarande är s.k. målsägandebrott är framför allt att det allmännas intresse för att beivra sådana brott inte har ansetts som framträdande. Förolämpning kan också vara ett tryckfrihetsbrott eller yttrandefrihetsbrott enligt 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen respektive 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Den 1 juli 2025 infördes brottet förolämpning mot tjänsteman (17 kap. 3 § brottsbalken). Brottetsbeskrivningen, såvitt avser de uttalanden och beteenden som utgör förolämpning, överensstämmer med rekvisiten för förolämpning i 5 kap. 3 § brottsbalken. Förolämpning mot tjänsteman ligger under allmänt åtal.

I promemorian görs bedömningen att förolämpning bör läggas till i brottskatalogerna för fridskränkningen, olaga förföljelse och hedersförtryck. Som redogörs för i avsnitt 4.1.2 står det klart att kränkande och nedsättande tillmälen och förödmjukande beteenden förekommer inom ramen för bl.a. nära relationer. Att förolämpningsbrottet omfattar sådana gärningar som typiskt sett kan utgöra ett direkt angrepp på den personliga integriteten samt allvarligt skada självkänslan måste således anses stå klart (jfr prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer s. 18–19). Därtill kommer att användningen av internet och

sociala medier har ökat markant, och därmed även utrymmet för att genom förolämpningar systematiskt trakassera eller kränka en annan person, sedan exempelvis fridskränkingsbrotten infördes.

Som anförs i såväl promemorian som i tidigare utredningar och förarbeten är förolämpning således ett brott som mycket väl skulle kunna ingå i den systematik som fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck är avsedda att vara en reaktion mot (se bl.a. prop. 2012/13:108 Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning s. 14–15 och prop. 2020/21:217 s. 19–20). Som tidigare framhållits är det också av vikt att brottskatalogerna för dessa straffbestämmelser även omfattar lindrigare gärningar, för att få upp straffvärdet i sådana fall där de har begåtts systematiskt mot en närstående. Som *Åklagarmyndigheten* påpekar är påståenden om förolämpningar vanligt förekommande i ärenden om fridskränkingsbrott, olaga förföljelse och hedersförtryck, men ofta förenade med stora bevisproblem. Enligt regeringens mening utgör bevissvårigheter emellertid inte ett tillräckligt tungt vägande skäl mot att föra in förolämpningsbrottet i de aktuella brottskatalogerna. Mot den bakgrunden bör förolämpningar, i likhet med den bedömning som görs i promemorian och som bl.a. *Brå*, *Stockholms tingsrätt* och *Svea hovrätt* tillstyrker, kunna omfattas av fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Som framgår ovan föreslås det att brottet psykiskt våld, som omfattar ett rekvisit som tar sikte på förolämpningar, ska ingå i brottskatalogerna för fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. Behovet av att även låta förolämpningsbrottet ingå i brottskatalogerna för dessa brott skulle därför kunna ifrågasättas. Ett sådant behov bedöms dock finnas eftersom ansvar för psykiskt våld endast kan komma i fråga om det rör sig om upprepade kränkningar, vilket inte krävs i förhållande till förolämpningsbrottet. Mot den bakgrunden bedöms det finnas skäl för att låta även förolämpningsbrottet ingå i brottskatalogerna för fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck. Detta ligger också i linje med det bakomliggande syftet för dessa brott, det vill säga att även lindrigare gärningar ska kunna utgöra en del av samlingsbrottet. Genom att låta såväl straffbestämmelsen om psykiskt våld som straffbestämmelsen om förolämpning ingå i brottskatalogerna skapas möjligheter att beakta olika former av kränkningar, av olika allvarlighetsgrad, vid ett sådant åtal. Exempelvis skulle ett åtal avseende grov kvinnofridskränkning kunna utgöras av flera fall av psykiskt våld i form av bl.a. förolämpningar, liksom ett åtal avseende grov kvinnofridskränkning skulle kunna ha sin grund i flera fall av fysisk misshandel där också enstaka förolämpningar förekommit. Genom att båda brotten (psykiskt våld och förolämpning) ingår i brottskatalogerna bedöms alltså åklagarens och domstolarnas möjligheter att tillämpa fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck på det sätt som varit avsett, breddas.

Som redogörs för i promemorian har det redan i tidigare lagstiftningsärenden gjorts bedömningen att förolämpning bör ingå i brottskatalogen för exempelvis fridskränkingsbrotten och hedersförtryck. Bakgrunden till att förolämpning ändå inte inkluderats har dock inte med brottets natur att göra, utan i stället med de restriktiva åtalsreglerna för förolämpningsbrottet. Åtalsregleringen har ansetts innebära att det sällan finns förutsättningar för att inom ramen för exempelvis ett fridskränkingsbrott

väcka åtal för förolämpning. Den praktiska nyttan av att inkludera förolämpning, om det inte samtidigt görs en ändring av åtalsbegränsningsreglerna, har därför ifrågasatts (se prop. 2020/21:217 s. 19 samt prop. 2021/22:138 Ett särskilt brott för hedersförtryck s. 19).

Frågan är således om det finns anledning att ändra åtalsregleringen avseende förolämpningsbrottet för att en sådan utvidgning av brottskatalogen ska medföra någon praktisk nytta.

Åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten behöver inte ändras

I likhet med den bedömning som görs i promemorian kan den praktiska nyttan av att lägga till förolämpning i brottskatalogerna för fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck ifrågasättas om ett förolämpningsbrott som ingår som ett underbrott i ett sådant åtal skulle kräva särskild åtalsprövning. Den första frågan som bör besvaras är därför vilka åtalsregler som gäller i de fall då ett brott, som är förenat med en särskild åtalsreglering, omfattas av brottskatalogen för ett annat brott som faller under allmänt åtal.

Det står inledningsvis klart att särskilda åtalsregler gäller i förhållande till förolämpningsbrottet, medan grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck faller under allmänt åtal. Vilka åtalsregler som gäller när en gärning utgör en del av ett åtal för ett annat brott har inte utretts i den grad att det kan sägas finnas ett alldeles klart svar på frågan. I den straffrättsliga doktrinen finns uttalanden som talar för båda ståndpunkterna (se Nilsson, Brottsbalken [1 juli 2025, JUNO: Lexino] kommentaren till 4 kap. 4 a § och Andersson, Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning: fridskränkingsbrotten som rättslig konstruktion, Uppsala: Iustus 2016 s. 255). Som redogörs för i promemorian bedöms det emellertid finnas fler omständigheter som talar för slutsatsen att åtalsreglerna för det enskilda brottet inte bör följa med när brottet tas upp inom ramen för ett annat brott, än det omvända.

Till att börja med innebär konstruktionen av bl.a. fridskränkingsbrotten att åtal väcks för detta brott och inte för de underliggande gärningarna. Av ordalydelsen i åtalsprövningsregeln i 5 kap. 5 § brottsbalken följer att den gäller när brott väcks för brott som avses i 5 kap. 1–3 §§, dvs. för de enskilda brotten förtal, grovt förtal och förolämpning. Detta talar för att bedömningen av om det föreligger särskilda åtalsregler bör ske i förhållande till det brott som åtalet gäller. Till det kommer att bakgrunden till de särskilda åtalsreglerna, bl.a. att åklagarens åtalsplikt inte bör gälla vid exempelvis lindriga gärningar där målsägandens intresse av åtal bör väga särskilt tungt, inte är relevant på motsvarande sätt när det gäller t.ex. fridskränkingsbrotten. Vid dessa brott väger allmänintresset för lagföring tungt och systemet skulle vara motsägelsefullt om den särskilda åtalsregeln för ärekränkingsbrott skulle utgöra hinder för att låta brott som förolämpning ingå.

Å andra sidan uteslöt ärekränkingsbrotten i samband med införandet av fridskränkingsbrotten just på grund av de restriktiva åtalsreglerna (prop. 1997/98:55 s. 79–80). Om bedömningen då hade varit att de särskilda åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten inte skulle tillämpas vid åtal för fridskränkingsbrott borde brotten ha inkluderats. Den straffrättsliga huvudfrågan i propositionen var dock om en helt ny typ av brott skulle

införas och frågan om vilka åtalsregler som gäller för fridskränkingsbrotten analyserades inte mer ingående. Det är således rimligt att tänka sig att åtalsregleringen inte var i fokus. Det kan också nämnas att Kvinnovaldskommissionen i sitt betänkande Kvinnofrid (SOU 1995:60) föreslog att förolämpning skulle läggas till i brottskatalogen för fridskränkingsbrotten, utan att se åtalsregleringen som ett problem.

Mot denna bakgrund delas promemorians och en majoritet av remissinstansernas bedömning, och således inte *Åklagarmyndighetens*, att det saknas tillräckliga skäl att ändra åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten. Däremot torde det vara riktigt, såsom bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* påpekar, att i sådana fall där domstolen inte anser att rekvisiten för t.ex. grov kvinnofridskränkning är uppfyllda, utan avser att döma särskilt för de enskilda brotten, bör de enskilda brotten åtalesregler komma att tillämpas (jfr NJA 2004 s. 757). I detta sammanhang finns inte förutsättningar att, som *Umeå Universitet* efterfrågar, se över åtalesreglerna för ärekränkingsbrotten i stort, även om det inte kan uteslutas att så kan behöva ske framöver.

Utformningen av brottskatalogerna för fridskränkingsbrotten, brottet hedersförtryck och brottet olaga förföljelse

Genom att förolämpning föreslås omfattas av brottskatalogen för fridskränkingsbrotten och brottet hedersförtryck finns det inte längre skäl att i dessa straffbestämmelser hänvisa till vissa specifika paragrafer i 5 kap. brottsbalken. En hänvisning bör i stället ske till hela 5 kap. En sådan hänvisning innebär att förtal av avliden enligt 5 kap. 4 § formellt kommer att kunna utgöra underbrott till fridskränkingsbrotten och hedersförtryck. Detta följer dock den befintliga strukturen för dessa brott. T.ex. ingår åverkan enligt 12 kap. 2 a § formellt sett i brottskatalogen för fridskränkingsbrotten, trots att åverkan i praktiken knappast kan utgöra underbrott till dessa brott. Det skulle därför – som Lagrådet också påpekat i sitt yttrande över lagrådsremissen om Ett särskilt brott för hedersförtryck – ge ett konstigt intryck att avseende 5 kap. bara peka ut vissa brott.

Olaga förföljelse följer dock en annan struktur. Därför bör det i den straffbestämmelsen alltså hänvisas till de specifika paragrafer i 5 kap. brottsbalken som kan utgöra underbrott.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Regeringens bedömning

Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag och bedömning

Promemorians förslag och bedömning stämmer delvis överens med regeringens. I promemorian föreslås ett ikraftträdande den 1 januari 2024.

Remissinstanserna

En klar majoritet yttrar sig inte särskilt i frågan. *Kriminalvården* anför att förslaget om en ny särskild straffbestämmelse för psykisk misshandel kan leda till att fler platser för klienter dömda för relations- eller sexualbrott behövs, en kategori som det redan idag är brist på. Kapaciteten för den aktuella platstypen prognostiseras vara utbyggd först under 2028, vilket särskilt bör uppmärksammas i anslutning till planeringen av förslagens ikraftträdande.

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer delvis överens med regeringens. I utkastet föreslås ett ikraftträdande den 1 juni 2026.

Remissinstanserna

En klar majoritet yttrar sig inte särskilt i frågan. *Linköpings universitet – Barnafrid* tillstyrker förslaget. *Eskilstuna tingsrätt* efterfrågar ett mer utvecklat resonemang kring hur bestämmelsen ska tillämpas på brottslighet som skett såväl före som efter ikraftträdandet. *Kriminalvården* anför att myndigheten fortfarande har en ansträngd beläggningssituation och att förslagen även kan medföra behov av att anpassa och utveckla behandlingsinsatser i anstalt samt en ökad belastning för frivården.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Det föreslås att detta sker den 1 juli 2026.

Av 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken följer att ingen får dömas för en gärning som inte var straffbelagd när den begicks. Vidare framgår att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte någon annan lag som leder till frihet från straff eller till lindrigare straff gäller när dom meddelas. Som *Eskilstuna tingsrätt* påpekar kan vissa upprepade beteenden pågå såväl före som efter bestämmelsens ikraftträdande. I sådana fall kan endast den del av agerandet som skett efter ikraftträdandet läggas till grund för ansvar. Någon särskild övergångsbestämmelse krävs inte för den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld eller övriga lagändringar.

När det gäller *Kriminalvårdens* uppgifter om kapaciteten för klienter dömda för bl.a. relationsbrott kan det konstateras att det i ett inledande skede bedöms röra sig om ett begränsat antal fällande domar. Även tiden fram till lagföring och verkställighet av straff bör beaktas. Detta, samt den omständigheten att det är angeläget att den föreslagna straffbestämmelsen om psykiskt våld träder i kraft så snart som möjligt, innebär att ikraftträdandet inte bör ske vid än senare tidpunkt än den nu föreslagna.

Regeringens bedömning

Förslaget om ett särskilt brott för psykiskt våld kommer att leda till vissa kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter.

I budgetpropositionen för 2026 föreslås anslagen för Kriminalvården och för Rättsliga biträden m.m. tillföras medel för att hantera de ökade kostnaderna. Regeringen bedömer att övriga kostnader till följd av förslagen i lagrådsremissen är marginella och därför kan hanteras inom berörda myndigheters befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen bedöms bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, till det jämställdhetspolitiska delmålet om att hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra, samt till uppfyllandet av de krav som ställs genom artikel 33 om psykiskt våld i Istanbulkonventionen samt artikel 16 och 17 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Detsamma gäller barnkonventionens krav att barn ska skyddas mot alla former av våld.

Promemorians bedömning

Promemorians bedömning stämmer delvis överens med regeringens. I promemorian uppskattas kostnaden för Kriminalvården uppgå till 24 miljoner kronor per år, och samtliga kostnader bedöms rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanserna yttrar sig inte i fråga om förslagets konsekvenser.

Domstolsverket anför att det, på grund av osäkerheten i kostnadsuppskattningarna, noggrant kommer att följa utvecklingen samt vid behov yrka anslagstillskott i den årliga budgetprocessen. *Polismyndigheten* delar bedömningen att kostnaderna ryms inom dess befintliga anslag, men avser också att följa upp regleringen och vid behov yrka ytterligare anslag. *Åklagarmyndigheten* är tveksamma till att kostnaderna kan tas inom anslagsramarna eftersom brottets natur kan innebära resurskrävande och tidsödande utredningar.

Länsstyrelsen i Skåne län lyfter tillsammans med vissa andra remissinstanser, bl.a. *Linköpings universitet – Barnahus*, *Maskrosbarn* och *Migrationsverket*, betydelsen av att förslaget om en särskild straffbestämmelse om psykiskt våld åtföljs av utbildnings- och informationsinsatser hos bl.a. Polis- och Åklagarmyndigheten.

Barnombuds mannen efterfrågar en mer ingående analys av vilka konsekvenser för barn som förslagen bedöms få.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer i huvudsak överens med regeringens. I utkastet görs bedömningen att samtliga kostnader ryms inom ramen för befintliga anslag.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser har inte yttrat sig om konsekvenserna av förslagen.

Barnombudsmannen befarar att utkastets bedömning av de ekonomiska konsekvenserna är väl restriktiv, och menar att det krävs avsevärda insatser och resurser för att säkerställa att den nya lagstiftningen får genomslag i praktiken. *Linköpings universitet – Barnafrid* är tveksamt till bedömningen att de aviserade kostnaderna är realistiska och kan hanteras inom ram och pekar bl.a. på att införandet av barnfridsbrottet har lett till högre kostnader för barnahusen än aviserat.

Åklagarmyndigheten delar inte den bedömning av kostnadsökningen som görs i utkastet, och menar att denna bygger på ett alltför lågt inflöde av ärenden. Åklagarmyndigheten bedömer dock att den sammanlagda kostnaden ryms inom ram på kort sikt. Åklagarmyndigheten rekommenderar att konsekvenserna av lagstiftningen utvärderas framöver.

Domstolsverket bedömer att kostnaderna för anslaget Rättsliga biträden m.m. och den årliga kostnaden för Sveriges domstolar kommer att överstiga vad som anges i utkastet. *Svea hovrätt* anser att bedömningen av kostnadsökningen för Sveriges domstolar behöver följas upp och utvärderas.

Kriminalvården anför att beläggningssituationen inom myndigheten är fortsatt ansträngd och att förslagen, även om de endast förväntas medföra en liten ökning av medelbeläggning i anstalt, kan innebära ytterligare ökade svårigheter att tillhandahålla platser. Vidare pekar Kriminalvården på att förslagen kan medföra behov av att anpassa och utveckla behandlingsinsatser i anstalt samt en ökad belastning för frivården.

Socialstyrelsen efterfrågar en tydlig beskrivning av konsekvenserna för barn, särskilt när det psykiska våldet utövas av barn och unga. *UNICEF Sverige* beklagar att frågan om förslagets konsekvenser för barn och ungdomar inte analyserats djupare.

Flera remissinstanser, bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten*, *Länsstyrelsen Skåne* och *Unizon*, pekar på behovet av informations- och utbildningsinsatser med anledning av förslaget.

Skälen för regeringens bedömning

Ekonomiska konsekvenser

När det gäller förslaget om införandet av en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld görs följande bedömning. Som redogjorts för ovan finns det inte någon enhetlig definition av psykiskt våld. Det finns inte heller någon statistik över förekomsten av psykiskt våld såsom det definieras i den föreslagna straffbestämmelsen. Detta, och särskilt den omständigheten att det är fråga om införandet av en ny straffbestämmelse, innebär att det är svårt att uppskatta de exakta kostnaderna till följd av förslaget.

Förslaget bedöms dock innebära ökade kostnader för Kriminalvården, i form av fler anstaltsvistelser. Utredningen har uppskattat kostnaderna till 24 miljoner kronor per år. Uppskattningen baseras bl.a. på att den genomsnittliga kostnaden för ett år i anstalt är 1,2 miljoner kronor. Kriminalvårdens kostnader för ett vård dygn i anstalt förväntas dock öka, varför kostnaden för ett år i anstalt i stället beräknas uppgå till 1,5 miljoner kronor

per år. Med utgångspunkt i de beräkningar som görs i promemorian och en framtida kostnad för ett år i anstalt om 1,5 miljoner kronor, uppskattas kostnaderna för Kriminalvården uppgå till 30 miljoner kronor årligen. Utöver detta beräknas kostnaderna för övervakning efter villkorlig frigivning öka med 1,6 miljoner kronor per år. Regeringens överväganden såvitt avser Kriminalvårdens kapacitet framgår under avsnitt 6. Därutöver bedöms förslaget leda till ökade kostnader för rättsliga biträden med 3,1 miljoner kronor årligen.

Förslaget bedöms i promemorian medföra ökade årliga kostnader för domstolarna om ungefär 870 000 kronor och för Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten om 2,1 miljoner kronor vardera. Även om utredningar avseende psykiskt våld skulle kunna bli resurskrävande, i likhet med vad Åklagarmyndigheten framhåller, finns det inget som i nuläget tyder på att kostnadsökningarna kommer att uppgå till ett högre belopp än det som uppskattats i promemorian.

Förslagen som innebär en utvidgning av brottskatalogerna för barnfridsbrott, fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck förväntas endast medföra marginella kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att Kriminalvården tillförs 4,5 miljoner kronor 2026. Anslaget beräknas öka med 15,2 miljoner kronor 2027, 30,8 miljoner kronor 2028 och fr.o.m. 2029 med 31,6 miljoner kronor. Anslaget Rättsliga biträden m.m. föreslås tillföras 1,5 miljoner kronor 2026. Anslaget beräknas öka med 3,1 miljoner kronor fr.o.m. 2027 till följd av förslagen i lagrådsremissen. Regeringen bedömer att övriga kostnadsökningar är marginella och därför kan hanteras inom berörda myndigheters befintliga ekonomiska ramar.

Regeringen instämmer i vad bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten* och *Länsstyrelsen Skåne* anför om att förslagen, inte minst mot bakgrund av deras avsedda normbildande effekt, kan medföra ett behov av informations- och utbildningsinsatser även utanför rättsväsendets område. Eventuella kostnader till följd av detta bedöms emellertid inte medföra ett behov av att medel tillförs för utbildningsinsatser.

Förslagen kan även komma att innebära anpassningar av myndigheternas IT-system, vilket i sin tur kan påverka myndigheternas möjligheter att prioritera andra utvecklingsinsatser, såväl myndighetsinterna som myndighetsgemensamma.

Övriga konsekvenser

Som redogörs för i avsnitt 4.1.2 är psykiskt våld ett utbrett problem, inte bara bland vuxna och i vuxna parrelationer, utan även mellan barn och unga och då i synnerhet i unga parrelationer. Det psykiska våldet kan också leda till allvarliga konsekvenser för såväl den utsattas fysiska och psykiska hälsa, samt – ur ett längre perspektiv – även för samhället i stort. Trots omfattande åtgärder och insatser mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, synes problemet inte minska. Mot den bakgrunden bedöms det nödvändigt att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld (avsnitt 4.2), även innefattande ekonomiskt våld, och att göra det genom införandet av en ny särskild straffbestämmelse (avsnitt 4.3).

Ett införande av en särskild straffbestämmelse om psykiskt våld får förväntas medföra en viss avhållande effekt när det gäller sådana former av kränkningar. Ett sådant straffskydd kan också bidra till att stärka den som lever i en destruktiv relation eller kontext att anmäla våldet och försöka lämna relationen eller miljön. Brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet kan således i viss mån påverkas i positiv riktning till följd av förslaget, särskilt beträffande de våldsformer och våldsuttryck som omfattas av jämställdhetspolitiken.

Förslaget om införandet av en särskild straffbestämmelse om psykiskt våld bedöms också bidra till att uppfylla kraven i artikel 33 i Istanbulkonventionen, av vilken det följer att parterna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga gärningar som innebär en allvarlig kränkning av en persons psykiska integritet genom tvång eller hot är straffbelagda.

Samtliga förslag som lämnas syftar bl.a. till att stärka skyddet mot mäns våld mot kvinnor och våld och kränkningar i nära relation. Förslagen, med undantag för utvidgningen av de brott som bör kunna ingå i ett åtal för grov kvinnofridskränkning, är könsneutrala. En straffbestämmelse som gäller lika för alla kan emellertid påverka olika grupper i olika utsträckning. Av Brå-rapporten *Brott i nära relation – Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden (2024:4)* framgår att kvinnor är mer utsatta än män för våld (såväl fysiskt som psykiskt) i nära relation. Nästan 30 procent av kvinnorna och 19 procent av männen uppgav att de utsatts för psykiskt våld någon gång i sitt liv. Liknande resultat framkom i den kartläggning av brott i nära relation som Brå publicerade 2014 (*Rapport 2014:8 Brott i nära relationer – En nationell kartläggning*). Mot den bakgrunden bedöms förslagen bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Förslagen som lämnas syftar även till att stärka skyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Av kartläggningen av Stiftelsen Allmänna Barnhuset, där utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck under uppväxten undersöktes, framgår att många ungdomar lever med s.k. oskultskrav och att de i högre utsträckning än andra ungdomar uppgav att de utsatts för våld (inkluderat psykiskt våld) och kontrollerande beteenden, bl.a. i fråga om krav på partner eller relationer. Förslagen om en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld, och förslagen om att brotten psykiskt våld och förolämpning ska kunna ingå som ett led i bl.a. brottet hedersförtryck bedöms bidra till ett jämställdhetspolitiskt delmål mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Samtliga förslag som lämnas i denna lagrådsremiss bedöms också bidra till att stärka barnets rättigheter enligt barnkonventionen, som sedan den 1 januari 2020 gäller som svensk lag. Enligt artikel 19 i konventionen ska alla lämpliga lagstiftningsåtgärder vidtas för att skydda barnet mot bl.a. alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp och misshandel eller utnyttjande när barnet är i föräldrarnas eller den ens föräldrarnas, vårdnadshavares eller annan persons vård. I synnerhet bedöms förslaget om en särskild straffbestämmelse om psykiskt våld bidra till ett ökat skydd, eftersom studier visar att sådant våld är utbrett inom ramen för bl.a. ungas parrelationer (se avsnitt 4.1.2). Vidare är förslaget om en utvidgning av brottskatalogen för barnfridsbrottet, så att den även omfattar

psykiskt våld, särskilt inriktat på att öka skyddet för barn mot att utsättas för att bevittna brott inom ramen för nära relationer.

Som *Barnombudsmannen* påpekar kan förslagen leda till att såväl föräldrar som barn som utsätter andra för psykiskt våld kommer att lagföras i högre utsträckning än tidigare. Detta är också syftet med den föreslagna kriminaliseringen. I fall där barn misstänks för brott är det viktigt att barnets rätt enligt artikel 37 och 40 i barnkonventionen tillgodoses. För detta ändamål finns bestämmelser i bl.a. lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och i 30 kap. 5 § brottsbalken. De påföljder som kan bli aktuella för barn som döms för brott är också till stor del ungdomspåföljder som är särskilt anpassade efter barns behov. Verkställigheten av påföljden ska vara inriktad på att ge barnet det stöd och de insatser som det är i behov av för att motverka återfall i brott. I detta sammanhang bör det även framhållas att i de fall då gärningspersonen är ett barn, torde ofta även den utsatta vara ett barn, som har ett intresse av upprättelse.

Som framgår av den kartläggning som Stiftelsen Allmänna Barnhuset genomförde 2022 är det vanligare att psykiskt våld används mot barn och unga med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom än mot barn och unga som inte har en funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom (Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser). En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld bedöms därför bidra till att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina rättigheter enligt konventionen. Förslaget om en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld bedöms således även bidra till att Sverige uppfyller kraven i artikel 16 och 17 i FN:s internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, av vilka det bl.a. följer att ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder ska vidtas för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

4 kap.

3 § Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott, ofredande eller *psykiskt våld* enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6, 7 eller 7 b §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevitnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

Paragrafen reglerar straffansvar för barnfridsbrott och grovt barnfridsbrott. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Första stycket punkt 2 ändras på så sätt att straffbestämmelsens tillämpningsområde utvidgas till att även omfatta psykiskt våld enligt 7 b §. Liksom hittills är det en förutsättning för straffansvar att barnet har bevitnat den brottsliga gärningen. Med bevitna avses att barnet ska ha sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Det är alltså inte tillräckligt att barnet enbart ser följderna av den. För att barnet ska anses ha bevitnat den brottsliga gärningen krävs att barnet på något sätt har uppfattat händelseförloppet genom att se eller höra de moment i gärningen som gör den straffbar, t.ex. att det förekommit förolämpande eller hotfulla uttalanden. Däremot behöver barnet inte ha bevitnat hela händelseförloppet (prop. 2020/21:170 s. 44–45). I fråga om barnfridsbrott som har sin grund i att barnet bevitnat psykiskt våld krävs emellertid att barnet helt eller delvis bevitnat så pass många kränkningar att de bevitnade kränkningarna sammantagna når upp till nivån för straffbarhet som psykiskt våld. Barnet behöver inte ha förstått att det varit fråga om ett brott. Om barnet inte har förstått innebörden av en viss kränkning som utgjort ett led i psykiskt våld, t.ex. vid övervakning som genomförts på ett subtilt sätt, bör det momentet inte ligga till grund för ansvar för barnfridsbrott.

4 a § Den som mot en närstående eller tidigare närstående person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller

2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1

döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Paragrafen reglerar straffansvar för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Första stycket punkt 1 ändras på så sätt att hänvisning görs till hela 5 kap. Ändringen innebär att straffbestämmelsens tillämpningsområde utvidgas till att bl.a. omfatta förolämpning enligt 5 kap. 3 §.

Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning omfattar sedan tidigare brott enligt bl.a. 4 kap. I och med att straffbestämmelsen om psykiskt våld (7 b §) placeras i det kapitlet kan det brottet ingå i fridskränkningensbrotten.

Liksom hittills krävs för straffansvar att var och en av de brottsliga gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

4 b § Den som förföljer en person genom att begå eller på annat sätt medverka till brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
 2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
 3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
 4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket,
 5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
 6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,
 7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,
 8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
 9. uppmaning till självmord eller oaksam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §,
 10. psykiskt våld enligt 4 kap. 7 b §,
 11. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
 12. förolämpning enligt 5 kap. 3 §,
 13. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket,
 14. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,
 15. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §,
 16. våld eller hot mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § första stycket eller försök till sådant brott,
 17. angrepp mot tjänsteman enligt 17 kap. 2 § första och andra styckena eller försök till sådant brott,
 18. förolämpning mot tjänsteman enligt 17 kap. 3 §, eller
 19. överträdelse av kontaktförbud eller överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud
- döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år.*

Paragrafen reglerar straffansvar för olaga förföljelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Paragrafen tillförs två nya punkter, *punkterna 10 och 12*, som utvidgar tillämpningsområdet till att även omfatta psykiskt våld enligt 4 kap. 7 b § och förolämpning enligt 5 kap. 3 §. Liksom hittills krävs för straffansvar att var och en av de brottsliga gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet. Ändringen av bestämmelsens sista led är av rättelsekaraktär.

4 e § Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller
 2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1
- döms, om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.*

Paragrafen reglerar straffansvar för hedersförtryck. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Punkt 1 ändras på så sätt att hänvisning görs till hela 5 kap. Ändringen innebär att straffbestämmelsens tillämpningsområde utvidgas till att bl.a. omfatta förolämpning enligt 5 kap. 3 §.

Hedersförtryck omfattar sedan tidigare brott enligt bl.a. 4 kap. I och med att straffbestämmelsen om psykiskt våld (7 b §) placeras i det kapitlet kan det brottet ingå i brottet hedersförtryck.

Liksom hittills krävs för straffansvar att var och en av de brottsliga gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

7 b § *Den som upprepat utsätter en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, döms, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för psykiskt våld till fängelse i högst fyra år.*

För psykiskt våld döms också den som utsätter en annan person för otillbörlig övervakning som är varaktig, om gärningen varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla.

I paragrafen, som är ny, föreskrivs straffansvar för psykiskt våld. Övervägandena finns i avsnitt 4.3 och 4.4.

En första förutsättning för straffansvar är att någon upprepat utsätter en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning.

Med *förolämpningar* avses ageranden där gärningspersonen utsätter en annan person för beskyllningar, nedsättande uttalanden eller förödmjukande beteenden (jfr 5 kap. 3 § brottsbalken). Det kan således vara fråga om såväl muntliga eller skriftliga kränkningar som vissa fysiska kränkningar. Till skillnad från vad som gäller för förolämpningar enligt 5 kap. 3 § brottsbalken uppställs inte något krav på att den enskilda förolämpningen ska ha varit ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet. Däremot krävs, vilket kommer att utvecklas nedan, för ansvar för psykiskt våld att de upprepade kränkningarna sammantagna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Inte endast förolämpningar som riktas direkt till eller mot den utsatta omfattas, utan även ageranden som består i att förmedla något sådant eller att göra något inför andra kan omfattas, såvida förolämpningen kommer till den utsattas kännedom. För att ett sådant agerande ska leda till ansvar krävs att det typiskt sett funnits en beaktansvärd risk för att förolämpningen förmedlas till den förolämpade och att detta täcks av gärningspersonens uppsåt (jfr NJA 2025 s. 530). Förolämpningen måste alltså inte uppfattas när den företas, utan det kan ske även vid en senare tidpunkt. Som exempel kan nämnas att en förälder eller närstående kränker den andra föräldern genom att uttala förolämpningar om denne till ett gemensamt barn, eller att förolämpningar uttrycks på olika internetforum eller sociala medier, utan att vara riktade direkt till den utsatta.

Med *hot* avses uttalanden med hotfull innebörd (jfr rekvisitet ”hotar” i straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 §). Det krävs att hotet framstått som allvarligt menat. Däremot behöver det inte vara fråga

om hot i den mening som avses i straffbestämmelsen om olaga hot (4 kap. 5 §). Det krävs således inte att det är fråga om hot om brottslig gärning och inte heller att hotet är ägnat att framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid. Det krävs inte heller att hotet innebär, eller för den hotade framstår som, trängande fara (jfr straffbestämmelsen om rån i 8 kap. 5 §). Med hot i nu aktuellt avseende avses exempelvis hot om ett brott som är lindrigt (vilket normalt sett faller utanför straffansvaret för olaga hot) eller att hota att göra något mycket otrevligt, men inte nödvändigtvis brottsligt. Det kan exempelvis vara fråga om att en partner hotar att avslöja något personligt eller känsligt om den utsatta eller att en förälder hotar med att missköta ett husdjur.

I likhet med vad som gäller för straffbestämmelsen om olaga hot omfattas även förtäckta eller underförstådda hot eller hotfulla ageranden.

Även hot som används som påtryckningsmedel kan omfattas, exempelvis i sådana fall där agerandet inte medfört att den utsatta ändrat sitt beteende till följd av hotet och det därför inte omfattas av rekvisitet om tvång.

Hotet behöver inte riktas direkt mot den hotade, utan det kan också vara fråga om hot som vidareförmedlats. I likhet med vad som gäller för förolämpningar krävs i sådana fall att det typiskt sett funnits en beaktansvärd risk för att hotet förmedlas till den hotade och att detta täcks av gärningspersonens uppsåt (jfr NJA 2025 s. 530).

Med *tvång* avses att gärningspersonen genom våld eller hot tvingar någon att göra, tåla eller underlåta något. Med våld avses, i likhet med straffbestämmelsen om olaga tvång (4 kap. 4 §), inte endast sådant våld som betecknas som ”våld på person” (dvs. misshandel eller annat fysiskt betvingande), utan även lindrigare former av våldsanvändning, såvida det varit tillräckligt för att övervinna ett visst motstånd. Med hot avses hot i sådan bemärkelse som anges ovan. I likhet med straffbestämmelsen om olaga tvång krävs det att tvånget leder till resultatet att den tvungne gör, tål eller underlåter något och att detta omfattats av gärningspersonens uppsåt. Det kan exempelvis vara fråga om att gärningspersonen ställer upp förhållningsregler, förenade med uttryckliga eller underförstådda hot, i fråga om hur den utsatta ska se ut, var denne ska befinna sig eller vilka denne får träffa – som leder till att den utsatta anpassar sitt agerande. Det krävs således att gärningspersonens agerande har lett till en viss effekt. Sådana fall där tvånget inte lett till ett visst resultat kan dock leda till straffansvar om de innefattat ett hot.

Med *övervakning* avses ageranden som innebär att gärningspersonen spårar, kartlägger eller bevakar var den utsatta befinner sig eller vad han eller hon gör. Det kan exempelvis ske genom spårning med användning av tekniska hjälpmedel, såsom GPS-utrustning eller mobiltelefonapplikationer. Ett annat exempel är att gärningspersonen övervakar den utsatta genom kameror eller kontrollerar vem denne har kontakt med via telefon eller sociala medier, t.ex. genom att skaffa sig tillgång till dennes mobiltelefon eller lösenord. Även övervakning av ekonomiska förehavanden omfattas, exempelvis aktivitet på bankkonton, användningen av olika betalningslösningar samt hanteringen av löne- eller bidragsutbetalningar. Det kan också vara fråga om fysisk övervakning, t.ex. att uppehålla sig intill den utsattas bostad eller arbetsplats, titta in genom fönstren, dyka upp på platser där den utsatta brukar befinna sig, eller följa efter den utsatta.

För att det ska vara fråga om övervakning krävs också att den utsatta är medveten om övervakningen. Övervakningen behöver dock inte uppfattas under tiden som den pågår, utan det kan ske vid en senare tidpunkt. Det krävs inte att övervakningen leder till att den utsatta anpassar sitt beteende.

Samtliga av rekvisiten som tar sikte på gärningspersonens agerande är teknikneutrala, vilket bl.a. innebär att kränkningar som skett med hjälp av digitala medel omfattas.

För att det ska vara fråga om straffbara kränkningar krävs i fråga om hot, tvång eller övervakning att beteendet varit *otillbörligt*. Härigenom tydliggörs att endast verkligt klandervärda beteenden omfattas. Bedömningen bör utgå från omständigheterna i det enskilda fallet, där syftet med agerandet bör kunna tillmätas viss betydelse. Det ska vara fråga om ett oacceptabelt agerande som tydligt strider mot grundläggande värden och normer. Mer bagatellartade företeelser, som är naturliga inslag i mellanmänniskliga och ömsesidiga relationer, omfattas inte av straffansvaret. Exempelvis måste det finnas utrymme för föräldrar att inom ramen för sitt tillsynsansvar styra och uppföstra barnet genom olika medel, utan att dessa beteenden utgör otillbörliga former av hot, tvång eller övervakning. I vårdnadshavarens tillsynsskyldighet ligger att skydda barnet så att det inte skadas, men också att se till att barnet inte orsakar skada för någon annan. Även inom ramen för andra relationer kan det finnas sådana behov, exempelvis i relationen mellan en lärare och en elev, eller en arbetsgivare och en arbetstagare. Vidare kan ageranden som sker med stöd av och i enlighet med lag inte anses som otillbörliga. Detsamma gäller som utgångspunkt för ageranden som sker med ett rättsligt relevant samtycke.

Det ska vara fråga om *upprepade* kränkningar. Rekvisitetet innebär att det ska vara fråga om en serie av kränkningar som riktats mot en och samma person. Kränkningarna behöver inte vara av samma slag, utan kan bestå av olika former av kränkningar, så länge de utgör förolämpningar, hot, tvång eller övervakning. Det behöver exempelvis inte vara fråga om flera förolämpningar eller flera hot; det är tillräckligt med en kränkning av ett sådant slag, om det även förekommit andra kränkningar. Ageranden som får anses utgöra en del av många mänskliga relationer, exempelvis att någon eller några enstaka gånger i affekt uttala sig nedsättande eller i viss mån hotfullt, omfattas inte av det kriminaliserade området. Straffansvar för psykiskt våld är således endast aktuellt om det är fråga om gärningar som tillsammans når upp till en viss allvarlighetsgrad.

Hur många kränkningar som behövs för att det ska anses vara fråga om en upprepning måste bedömas med utgångspunkt i kränkningarnas karaktär. Ju allvarligare de enskilda kränkningarna är, desto färre krävs för att det ska vara fråga om en upprepning. I fråga om mer lindriga kränkningar bör det krävas ett större antal. Även tidsaspekten har betydelse för bedömningen av om det är fråga om en upprepning. Exempelvis torde ett fåtal kränkningar med långa tidsuppehåll emellan sällan kunna anses som upprepade.

För straffansvar krävs att kränkningarna sammantagna ska ha varit *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. Av detta krav följer att ansvaret är begränsat till situationer som kan leda till psykiskt lidande eller andra allvarliga negativa konsekvenser för den enskilde. Rekvisitetet tar sikte på att det ska vara fråga om kränkningar som ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ner. Vid bedöm-

ningen av om rekvisitet är uppfyllt kan ledning hämtas bl.a. från straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (4 kap. 4 a §). Av uttrycket ”ägnade att” följer att det är tillräckligt att de sammantagna kränkningarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt. Det behöver alltså inte i det enskilda fallet bevisas att personens självkänsla verkligen har skadats (jfr prop. 1997/98:55 s. 133). Det är kränkningarna sedda tillsammans som typiskt sett ska ha kunnat ge en sådan effekt. Prövningen måste dock göras i relation till den enskilda målsäganden och den specifika situationen. Av betydelse blir då, förutom kränkningarna som sådana, även omständigheterna kring dem. Det innebär exempelvis att kränkningar som sker inom ramen för en hetsig och ömsesidig meningsskiljaktighet, eller som utgör ett visst beteende eller språkbruk som har kommit att accepteras mellan två personer, kan falla utanför det straffbara området. Det bör även beaktas om kränkningarna riktar sig mot en särskilt sårbar person – t.ex. en person som saknar nätverk utanför familjen, som inte behärskar språket eller som saknar kunskap om landets lagar – eller mot någon som befinner sig i beroendeställning, t.ex. ett barn eller en person med funktionsnedsättning.

I subjektivt hänseende krävs att gärningspersonen har haft *uppsåt* till de faktiska omständigheter som domstolen lägger till grund för bedömningen. Uppsåtet måste således täcka det faktiska handlandet. Samtliga uppsåtsformer omfattas. Gärningspersonens egen uppfattning om huruvida det varit fråga om förolämpningar, hot, tvång eller övervakning saknar betydelse för den straffrättsliga bedömningen. Detsamma gäller för bedömningen av om kränkningarna varit otillbörliga och ägnade att allvarligt skada självkänslan.

Av *andra stycket* framgår att varaktig övervakning i sig kan utgöra psykiskt våld, även om inga andra kränkningar förekommit. Så kan exempelvis vara fallet vid GPS-spårning, som kan vara kontinuerlig och pågå under en längre sammanhållen tidsperiod. Något krav på upprepning gäller alltså inte för sådan övervakning. Rekvisiten i andra stycket överensstämmer i övrigt med rekvisiten i första stycket, vilket innebär att det krävs att övervakningen varit otillbörlig och att gärningen varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla. Kravet på att gärningen ska vara ägnad att allvarligt skada personens självkänsla ska motsvara den nivå av skada som förutsätts för straffansvar för upprepade kränkningar enligt bestämmelsens första stycke.

Straffet är fängelse i högst fyra år. Vid bedömningen av straffvärdet ska hänsyn tas till antalet kränkningar, karaktären av kränkningarna och under hur lång tid det psykiska våldet pågått. Ju allvarligare eller ju fler kränkningar som ingår i brottet, desto högre ska straffvärdet anses vara. Ett stort antal lindrigare kränkningar under mycket lång tid kan också ha ett högt straffvärde. Straffbestämmelsen innehåller inte något närståenderekvisit. Sådana omständigheter som att brottet har begåtts inom ramen för en närståenderelation eller i en hederskontext kan dock påverka straffvärdet i skärpande riktning (jfr 29 kap. 1 och 2 §§). I fråga om påföljdsval bör det många gånger vara motiverat att bestämma påföljden till fängelse även om straffvärdet i sig eller tidigare brottslighet inte ensamt skulle tala för det. Styrkan i fängelsepresumtionen måste emellertid bestämmas av omständigheterna i det enskilda fallet.

Om gärningspersonen överträder flera straffbud genom samma handlande bör som utgångspunkt vanliga *konkurrensregler* tillämpas. Det innebär att det ena brottet konsumerar det andra om bestämmelserna har samma kriminalpolitiska grund. I sådana fall bör normalt det strängare straffbudet vara tillämpligt och det mindre allvarliga brottet konsumeras. Detta innebär att psykiskt våld i konkurrenshänseende bör ha företräde framför exempelvis ofredande och förolämpning, som därmed konsumeras. I fråga om enskilda kränkningar som även kan uppfylla kraven för ett annat brott, med en motsvarande eller liknande straffskala som psykiskt våld, får den lösning väljas som framstår som mest följdriktig och rimlig. Principerna för lösning av konkurrensproblem är emellertid endast att anse som huvudregler (jfr t.ex. bedömningen i NJA 2013 s. 397). Ytterst är konkurrensfrågor något som domstolen har att ta ställning till i det enskilda fallet.

Brottet är fullbordat så snart de upprepade kränkningarna företagits, eller den otillbörliga övervakningen pågått så länge att den kan anses som varaktig, förutsatt att övriga brottsrekvisit är uppfyllda. Brottet fortsätter dock att begås så länge som det psykiska våldet fortsätter. *Preskriptionstiden* räknas därför från den tid då brottet upphört, även om brottet kan ha fullbordats tidigare. Bedömningen av när gärningen upphört och hur långt eller tydligt ett avbrott måste vara för att det ska utgöra två brott måste ytterst avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Påföljd ska dock endast utdömas för de gärningsmoment som ligger inom den tillämpliga preskriptionstiden (s.k. successiv preskription). I fall där vissa gärningsmoment har preskriberats till följd av successiva preskription, måste domstolen ta ställning till om resterande gärningsmoment är tillräckliga för att medföra straffansvar.

Psykiskt våld kan utgöra underbrott till grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck. Psykiskt våld kan också utgöra grundbrott till barnfridsbrott.

Sammanfattning av promemorian

Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

Straffansvar för psykiskt våld

I föreliggande promemoria föreslås att en ny brottstyp, *psykisk misshandel*, ska införas i 3 kap. 5 a § brottsbalken.

Utredarens huvudsakliga uppgift har varit att utifrån en analys av gällande rätt föreslå hur straffansvaret för psykiskt våld kan *stärkas*. Genom analysen har det framkommit att nuvarande straffstadganden, särskilt misshandel, olaga tvång, de grova fridskränkningssbrotten, olaga hot, ofredande och förolämpning, förvisso innebär att det finns goda förutsättningar att redan nu beivra psykiskt våld i det straffrättsliga systemet. Det står också klart att upprepad brottslighet mot samma målsägande kan påverka straffvärdet i skärpande riktning (se särskilt kapitel 7 och 8). Analysen har dock visat att dessa straffbestämmelser inte tillämpas på psykiska företeelser i den utsträckning som deras lydelser tillåter. Inte ens när lagstiftaren i förarbetena tydligt angett att så ska ske verkar bestämmelserna komma till användning. Specifikt för de grova fridskränkningssbrotten har konstaterats att syftet bakom lagstiftningen – att fånga upp det straffvärda i att flera relativt lindriga gärningar begås mot samma person – tycks ha tappats bort i rättstillämpningen. För att 4 kap. 4 a § brottsbalken ska tillämpas krävs till exempel i praktiken att fysiskt våld har utövats vid åtminstone något tillfälle. Detta innebär att det straffbara området såtillvida blivit snävare än avsett. En annan viktig sak att framhålla är att de regler vi nu talar om är skrivna i en tid då synen på våld var en annan. De är därmed dåligt anpassade för att tillämpas på psykiskt våld, givet en modern förståelse av detta begrepp. Det kan i någon mån förklara varför reglerna inte kommer till användning. Medan det fysiska våldet är en välkänd storhet i det nuvarande straffrättsliga systemet, har det psykiska våldet satts på undantag. De ideella har på samma sätt länge levt i skuggan av de ekonomiska och fysiska skadetyperna i skadeståndsrätten. Förutom vid de brottstyper där flera brottsliga gärningar kan läggas samman till ett annat, allvarligare brott, har analysen visat att skyddet mot upprepat våld riktat mot en och samma målsägande är svagt. Detta har ansetts utgöra en brist, eftersom kärnan i det psykiska våldet är att det upprepas så att offrets livssituation kommer att präglas av ett mönster av utsatthet. Här behövs därför ett stärkt skydd. Även om ett antal alternativ har analyserats har fördelarna med att införa en ny brottstyp ansetts väga tyngst.

Något som ytterligare har ansetts tala för en förändring i det nu diskuterade avseendet är att psykiskt våld är vanligt förekommande och så även bland unga. I en nära relation är det vanligare att utsättas för psykiskt våld än fysiskt våld. Eftersom unga i en parrelation inte alltid anses vara närstående på det sätt som krävs för straffansvar enligt 4 kap. 4 a § brottsbalken är skyddet mot upprepat våld i denna mycket skyddsvärda grupp svagt.

I den svenska straffrättsliga diskursen kan begreppet psykiskt våld spåras i vart fall tillbaka till Straffrättskommitténs förslag till brottsbalk (SOU 1953:14). Redan då framhölls att kvinnor kan utsättas för själslig

terror och det påpekades att sjukdomsrekvisitet i misshandelsbestämmelsen är avsett att omfatta åtminstone vissa former av svårare psykiskt våld. Begreppet återkommer sedan i ett stort antal lagstiftningsärenden fram till vår tid, men något särskilt straffbud inriktat mot just det psykiska våldet föreslås inte. Obestämdhetsförbudet anses regelmässigt sätta stopp. Det anses omöjligt att på förhand ringa in det straffbara området och det redan existerande straffrättsliga skyddet anses adekvat. Båda dessa slutsatser ifrågasätts i denna promemoria (se kapitel fem, åtta och tio).

Det har visat sig att det inte går att definiera psykiskt våld med någon enkel formel, trots att begreppet förekommer i ett stort antal internationella dokument och används av FN och EU. I Sverige används det till exempel av Socialstyrelsen och som ett rekvisit i lagen om vård av unga samt förekommer flitigt i den mer socialt orienterade forskningen. Det finns därmed en väletablerad förståelse av vad psykiskt våld är (se kapitel fem).

Flera av de nordiska länderna och andra länder världen över har kriminaliserat psykiskt våld, inte sällan för att nå upp till de krav som Istanbulkonventionens artikel 33 ställer upp. Det straffrättsliga skyddet utreds just nu i flera nordiska länder. Såvitt känt har inget land funnit en enhetlig definition av psykiskt våld, kontrollerande beteenden eller emotionella eller ekonomiska övergrepp och begreppet psykiskt våld hämtar inte i något fall sitt direkta innehåll från juridiken utan närmast från psykologin och den mer socialt orienterade forskningen. Ofta preciseras det straffbara området genom riktlinjer och förarbeten (se kapitel sex).

För att på bästa sätt stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld föreslås att en ny brottstyp införs. Denna är uppbyggd utifrån två olika gärningssätt. Gärningspersonen ska antingen utsätta en annan person för upprepade gärningar som är nedvärderande, förolämpande eller på annat sätt kränkande eller utöva otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten. För båda gärningssätten krävs att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Straffet är fängelse i högst fyra år. En sådan kriminalisering bedöms vara förenlig med de centrala straffrättsliga utgångspunkterna, såsom legalitetsprincipen, enligt vad som framgår av kapitel nio.

För att ytterligare stärka skyddet mot psykiskt våld föreslås att förolämpning enligt 5 kap. 3 § brottsbalken ska fogas till brottskatalogerna för 4 kap. 4 a, b och e §§ (avser de grova fridskränkningssbrotten, olaga förföljelse och hedersförtryck).

De nya reglerna bör träda i kraft så snart som möjligt och det bedöms att så bör kunna ske tidigast den 1 januari 2024. Några särskilda övergångsbestämmelser bedöms inte behövas.

Åtalsregleringen för ärekränkningssbrotten

Uppdraget i denna del har varit att analysera om det finns ett behov av att förändra åtalsreglerna för ärekränkningssbrotten (se 5 kap. 1–3 §§ om förtal, grovt förtal och förolämpning samt 5 kap. 5 § om den särskilda åtalsregleringen) så att allmänt åtal kan väckas i fler fall än i dag när brotten begås i nära relation och vid hedersrelaterat våld och förtryck. Alldeles

oavsett ställningstagande i sak har det ingått i uppdraget att lämna ett förslag på hur en sådan reglering bör vara utformad. Bilaga 1

Analysen har visat att det inte finns något sådant behov. Utredaren har bedömt att den förståelse av åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken som kommit till uttryck i förarbeten alltsedan Kvinnofridsreformen 1995 är felaktig. Bestämmelsen bör i stället förstås på så sätt att den endast gäller när åtal väcks för ärekränkingsbrott och inte när åtal väcks för ett annat brott i vilket ett ärekränkingsbrott ingår. Någon förändring är därför inte påkallad.

Ett alternativt förslag som inte följer av ställningstagandena lämnas dock. Förslaget skulle medföra att åtalsregleringen för förtal, grovt förtal samt förolämpning blir densamma om brotten begås som ett led i något av de sammansatta brotten (grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse eller hedersförtryck). Det skulle innebära att vuxna målsägande alltså måste ange brottet till åtal och åklagaren finna att åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken (1962:700)

dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 3 kap. 5 a §, med följande lydelse,

dels att 4 kap. 4 a, b och e §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 a §

Den som upprepat utsätter en annan person för nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar eller utövar otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten, döms, om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för psykisk misshandel till fängelse i högst fyra år.

4 kap.

4 a §¹

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket, 3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket, 4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket, 5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §, 6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §, 7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §, 8. ofredande enligt 4 kap. 7 §, 9. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §, 10. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §, 11. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket, 12. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott, 13. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller 14. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud	2. <i>psykisk misshandel enligt 3 kap. 5 a §,</i> 3. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket, 4. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket, 5. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket, 6. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §, 7. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §, 8. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §, 9. ofredande enligt 4 kap. 7 §, 10. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §, 11. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §, 12. <i>förolämpning enligt 5 kap. 3 §,</i> 13. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket, 14. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott, 15. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller 16. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud
- döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för *olaga förföljelse* till fängelse i högst fyra år.

² Senaste lydelse 2022:1043.

Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 *eller* 4 kap., 5 kap. 1 *eller* 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *hedersförtryck* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Efter remiss har yttrande över departementspromemorian lämnats av Barnens rätt i samhället, Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Eskilstuna tingsrätt, Falu tingsrätt, Försäkringskassan, Hovrätten för Västra Sverige, Hälsinglands tingsrätt (tidigare Hudiksvalls tingsrätt), Insamlingsstiftelsen 1000 Möjligheter, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscenter), Lunds universitet, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Maskrosbarn, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Riksorganisationen GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime, Rädda Barnen, Socialstyrelsen, Statens skolinspektion, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms tingsrätt, Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Umeå universitet, UNICEF Sverige, Unizon, Uppsala universitet, Åklagarmyndigheten och Örebro universitet.

Yttrande har också inkommit från Föreningen STOPP – mot kränkande särbehandling i arbetslivet, Riksförbundet för social och mental hälsa, Se sambandet, Sveriges Kvinnoorganisationer, Sveriges lantbruksuniversitet, Sveriges Veterinärförbund och Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer.

Riksdagens ombudsmän har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Barnrättsbyrån, BUFFF (Barn och ungdom med förälder/familjemedlem i fängelse), Funktionsrätt Sverige, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), MÄN och Tjejers rätt i samhället.

Sammanfattning av Utkast till lagrådsremiss En särskild straffbestämmelse för psykiskt våld

Psykiskt våld är ett allvarligt samhällsproblem och förekommer inte sällan i samband med mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Psykiskt våld förekommer också i unga parrelationer och våldet har ofta digitala dimensioner. De negativa effekterna för den som utsätts för psykiskt våld är påtagliga på såväl kort som lång sikt. Mot den bakgrunden bedöms det finnas ett behov av ett stärkt straffrättsligt skydd mot psykiskt våld.

Det föreslås därför att ett nytt brott ska införas i brottsbalken, med beteckningen *psykiskt våld*. Regleringen innebär att det blir straffbart att upprepat utsätta en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Straffet föreslås vara fängelse i högst fyra år.

Det föreslås vidare att brottet psykiskt våld ska kunna ingå som ett led i barnfridsbrott, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Dessutom föreslås att brottet förolämpning ska kunna ingå som ett led i grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse och hedersförtryck.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2026.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 4 kap. 3, 4 a, 4 b och 4 e §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 7 b §, av följande lydelse.

4 kap.

Lydelse enligt prop. 2024/25:123 Föreslagen lydelse

3 §¹

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevitnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grov barnfridsbrott* till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

4 a §²

Den som mot en närstående eller tidigare närstående person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller

Den som mot en närstående eller tidigare närstående person begår eller på annat sätt medverkar till

1. brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller

¹ Senaste lydelse 2025:000.

² Senaste lydelse 2025:000.

2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1

döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Lydelse enligt prop. 2024/25:141 Föreslagen lydelse

4 b §³

Den som förföljer en person genom att begå eller på annat sätt medverka till brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,

3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,

4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,

6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,

7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,

8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,

9. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §,

10. psykiskt våld enligt 4 kap. 7 b §,

10. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,

11. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,

12. förolämpning enligt 5 kap. 3 §,

11. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket,

13. sexuellt ofredande mot barn enligt 6 kap. 10 § första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket,

12. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

14. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

13. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §,

15. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §,

14. våld eller hot mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § första stycket eller försök till sådant brott,

16. våld eller hot mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § första stycket eller försök till sådant brott,

15. angrepp mot tjänsteman enligt 17 kap. 2 § första och andra

17. angrepp mot tjänsteman enligt 17 kap. 2 § första och andra

styckena eller försök till sådant brott,	styckena eller försök till sådant brott,	Bilaga 5
16. förolämpning mot tjänsteman enligt 17 kap. 3 §, eller	18. förolämpning mot tjänsteman enligt 17 kap. 3 §, eller	
17. överträdelse av kontaktförbud eller överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud	19. överträdelse av kontaktförbud eller överträdelse av utvidgat eller särskilt utvidgat kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud	
döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för <i>olaga förföljelse</i> till fängelse i högst fyra år.		

Lydelse enligt prop. 2024/25:123 Föreslagen lydelse

4 e §⁴

Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till	Den som mot en person begår eller på annat sätt medverkar till
1. brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller	1. brottsliga gärningar enligt 3–6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, eller
2. gärningar som utgör straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till brott enligt 1	
döms, om ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för <i>hedersförtryck</i> till fängelse i lägst ett och högst sex år.	

Nuvarande lydelse Föreslagen lydelse

7 b §

Den som upprepat utsätter en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, döms, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för psykiskt våld till fängelse i högst fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2026.

⁴ Senaste lydelse 2025:000.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över utkastet till lagrådsremiss lämnats av Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Eskilstuna tingsrätt, Falu tingsrätt, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Hovrätten för Västra Sverige, Hälsinglands tingsrätt, Insamlingsstiftelsen 1000 möjligheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Lex Tintin-föreningen, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerrätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Origo Stockholm (Stockholms stad), Polismyndigheten, RFSL ungdom, RFSL, Riksorganisationen GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime, Se Sambandet, Socialstyrelsen, Statens skolinspektion, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kvinnoorganisationer, Umeå universitet (Umeå centrum för genusstudier), UNICEF Sverige, Unizon, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid), Åklagarmyndigheten.

Yttrande har också inkommit från Föreningen Rättssäker i Sverige, GENID – Gender Identity Challenge Sweden, KBT Blekinge, Kristna Regnbågsrörelsen, LHB-förbundet, Sveriges Lantbruksuniversitet – Nationellt centrum för djurvälstånd (SCAW) och fyra privatpersoner.

Institutet för mänskliga rättigheter, Riksdagens ombudsmän (JO) och Riksrevisionen har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Barnens rätt i samhället (Bris), ChildX, Civil Rights Defenders, ECPAT Sverige, Funktionsrätt Sverige, Kvinnors Rätt, Manscentrum, Maskrosbarn, Riksförbundet Män för jämställdhet (MÄN), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Rädda Barnen, Rädda barnens ungdomsförbund, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Terrafem, World Childhood Foundation.